

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание.

Четвърта редовна сесия.

21 заседание, вторникъ, 18 декемврий 1917 година.

(Открито отъ прѣдседателя д-ръ Д. К. Вачовъ въ 3 ч. и 45 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Г. секретарь ще провѣри по списъка кои народни прѣдставители отсъствуватъ.

Секретарь д-ръ В. Черневъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ народнитѣ прѣдставители: Димитъръ Арнаудовъ, Марчо Атанасовъ, Недѣлко Атанасовъ, Никола Атанасовъ, Милко Бечевъ, Христо Божички, Недѣлко Бракаловъ, Костадинъ Василевъ, Милушъ х. Вълчевъ, Тома Вълчевъ, Дѣлчо Георгиевъ, Атанасъ Германски, д-ръ Александъръ Гиргиновъ, Юрданъ Дечевъ, Василь Димчевъ, Станчо Доневи, Димитъръ Драгиевъ, Бешко Дуновъ, Станю Златевъ, Дончо Златковъ, Младенъ Златковъ, Миле Каралеевъ, Илия Кирковъ, Иванъ Колевъ, Ангелъ Кундалевъ, Стефанъ Лилковъ, Григоръ Маджунковъ, Хафузъ Сали Мехмедовъ, Хафузъ Садкъ Мехмедовъ, Тодоръ Митевъ, д-ръ Василь Михалчевъ, Данаилъ Моневи, Никола Наумовъ, Александъръ Недеви, Димитъръ Недѣлковъ, Колю Недѣлковъ, Маринъ Ничовъ, Петъръ Панайотовъ, Кръстю Пастуховъ, Методий Петровъ, Димитъръ Поповъ, Христо Радойковъ, Александъръ Радоловъ, д-ръ Еню Разпоповъ, Иванъ Симеоновъ, Христо Славейковъ, Атанасъ х. Славчевъ, Нено Станевъ, Каменъ Топшовъ, Теню Узунъ, д-ръ Йосифъ Фаденхехтъ, Стоянъ Шиваровъ и Никола Шишковъ)

Прѣдседателъ: Отъ 244 народни прѣдставители отсъствуватъ 53; налице сѣ 191. Значи, има достатъчно число, за да могатъ да се разгледатъ въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ.

Има постѣпили нѣколко заявления за отпуски.

Кюстендилскиятъ народенъ прѣдставитель г. Захарий Кръстевъ моли да му се разрѣши 4-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 19 т. м. Прѣдседателството му разрѣшава.

Врачанскиятъ народенъ прѣдставитель г. Кръстю Пастуховъ моли да му се разрѣши 2 дена отпускъ за 18 и 19 т. м. Прѣдседателството му разрѣшава.

Пловдивскиятъ народенъ прѣдставитель г. Дѣлю Георгиевъ моли да му се разрѣши 3-дневенъ отпускъ за 17, 18 и 19 того. Прѣдседателството му разрѣшава.

Търновскиятъ народенъ прѣдставитель г. Недѣлко Атанасовъ иска 5-дневенъ отпускъ, начиная отъ 18 того. Прѣдседателството му разрѣшава.

Шуменскиятъ народенъ прѣдставитель г. Марчо Атанасовъ моли да му се разрѣши 5-дневенъ отпускъ, начиная отъ 18 того. Прѣдседателството му разрѣшава.

Плѣвенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Бешко Дуновъ моли да му се разрѣши 2 дена отпускъ, начиная отъ 18 того. Прѣдседателството му разрѣшава.

Старозагорскиятъ народенъ прѣдставитель г. Димитъръ Драгиевъ съ телеграма съобщава, че по болестъ въ сѣмейството му иска да му се разрѣши 3 дена отпускъ, начиная отъ вчера. Прѣдседателството му разрѣшава.

Плѣвенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Данаилъ Моневи, по важни домашни причини, иска да му се разрѣши отпускъ за 17 и 18 того. Прѣдседателството му разрѣшава.

Плѣвенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Иванъ Колевъ, по важни домашни причини, моли да му се разрѣши 3-дневенъ отпускъ, начиная отъ вчера. Прѣдседателството му разрѣшава.

Русенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Станю Златевъ, по важни домашни причини, моли да му се разрѣши 6-дневенъ отпускъ, начиная отъ 17 того. Прѣдседателството му разрѣшава.

Кюстендилскиятъ народенъ прѣдставитель г. Христо Божички моли да му се разрѣши 6-дневенъ отпускъ, начиная отъ вчера. Ползувалъ се е досега, споредъ бѣлѣжката отъ архивата върху заявлението, съ 15 дена. Които сѣ съгласни съ искането му, да си вдигнатъ рѣжката. (Мнозинство) Прието.

Търновскиятъ народенъ прѣдставитель г. Григоръ Маджунковъ моли да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, начиная отъ 17. Ползувалъ се е досега съ 15 дена. Които сѣ съгласни съ искането му, да си вдигнатъ рѣжката. (Мнозинство) Прието.

Дѣлженъ сѣмъ да съобща на народното прѣдставителство, че освѣнъ ония телеграми, които ви съобщихъ порано, отъ Добруджа, постѣпили сѣ още маса други отъ разни села и градове на брой 67, съ които молятъ народното прѣдставителство и правителството да се застъпятъ тамъ, кѣдѣто е нужно и когато е нужно, за да останатъ като членове отъ царство България. Които отъ г. г. народнитѣ прѣдставители желаятъ, могатъ да видятъ тия телеграми въ архивата.

Пристъпваме къмъ дневния редъ.

На първо мѣсто: разглеждане проекторѣшението за продължение, подъ условие на взаимность, дѣйствието на търговския, митническия и за мореплаване договоръ между България и Германия до края на 1919 г.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Искамъ думата по дневния редъ.

Прѣдседателъ: Имате думата.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Снощи късно къмъ 7 ч. и 25 м. заседанието се вдигна, защото заявихъ на прѣдседателя г. д-ръ Вачовъ, че по законопро-

екта за данъка върху печалбитъ отъ войната не бихъ билъ въ положение да свърша до 8 ч. и го помолихъ да попита Събранието, дали е съгласно да остане да говоря въ засѣданието за днесъ, като се продължи сѣщиятъ дневенъ редъ. Г. д-ръ Вачовъ направи това и гласувахме да има днесъ засѣдание, каквото по правилника не би имало, съ продължение на сѣщия дневенъ редъ. Днесъ, обаче, четемъ въ дневния редъ за днешното засѣдание други точки. Първо: проекторѣшението за продължение срока на търговскитъ договори съ нашата съюзница Германия и съ други неутрални страни; второ — даже съвсѣмъ нова точка въмъкната — докладъ на бюджетарната комисия по бюджетопроекта на Министерството на народното просвѣщение, подиръ който докладъ тъкмятъ очевидно да слѣдватъ и другитъ бюджети и на трето мѣсто се явява първо четене на законопроекта за данъка върху печалбитъ. Този начинъ, по който бюрото е наредило, въпрѣки вота на Народното събрание отъ снощи, дневния редъ, не е съгласенъ нито съ правилника, нито съ нѣкакъвъ редъ на друго мѣсто. Ние, нашата група, сме учудени какъ може по такъвъ начинъ да се съставя дневенъ редъ. Ние още можемъ да разберемъ, ако днесъ бюрото би поискало да постави въпросъ за разглеждане проекторѣшението за продължение срока на търговскитъ договори, по силата на факта, че тѣ изтичатъ на 31 декемврий. Бихме могли да разберемъ, че въ това има нѣкакъвъ разумъ.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Има спѣшность.

К. Лулчевъ: Но нѣма рѣшение.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Нѣма никакво рѣшение, но ако има нужда отъ такова, сега би могло да се рѣши подобно нѣщо, а не да се поѣжда по този начинъ дневниятъ редъ, да се туря законопроектъ за данъка върху печалбитъ като трета точка, за което никой снощи не е питанъ. Ето защо азъ моля бюрото да започне засѣданието съ дневния редъ, който е опрѣдѣленъ отъ снощи, а ако г. министъръ-прѣдседателъ заявява, че има спѣшность по нѣкой въпросъ, това би трѣбвало специално да се мотивира и специално да се рѣши, а не законопроектъ за данъка върху печалбитъ да се отлага на трето мѣсто. И понеже има до Нова година още само 10-12 дена — като започнемъ второто четене на бюджета на държавата въ тия дни, то ще остане законопроектъ за данъка върху печалбитъ едва слѣдъ Нова година или кой знае за кога, и ще прѣтърпи може би сѣдбата, която имаше първиятъ законопроектъ за данъка върху печалбитъ, който ние приехме на първо четене на 21 мартъ т. г.

И най-сетнѣ има друго едно обстоятелство, г. г. народни прѣдставители. Азъ мисля, че по този начинъ се постѣпа много погрѣшно, защото не се е взело подъ внимание, че бюджетътъ, за да може да бѣда гласуванъ въ онова перо, което зависи отъ данъка върху печалбитъ, както е прѣдставенъ отъ Министерския съветъ и министра на финанситъ, трѣбва прѣдварително да мине законопроектъ за данъка върху печалбитъ; не би могълъ да се гласува бюджетътъ, приходниятъ, до края на тази година, ако законопроектътъ за данъка върху печалбитъ остане негласуванъ. Въ такъвъ случай приходитъ, които сѣ прѣдвидени въ бюджета, не могатъ да се прѣдвидятъ отъ Народното събрание, тъй като приходитъ и разходите могатъ да се прѣдвидятъ само въ зависимостъ отъ сѣществуващитъ вече закони, а не отъ законопроекти, които не сѣ гласувани. Ето защо, отъ името на нашата група, моля бюрото да рѣши въпроса въ този смисълъ, и прѣдседателътъ да не отклонява въпроса за законопроекта за данъка върху печалбитъ. Ние почнахме разискванията едвамъ вчера и всички козни, които иматъ още да правятъ противъ него, започватъ да се проявяватъ още отъ първия денъ. Докато вчера въ изложението си г. министърътъ на финанситъ ни увѣряваше, че се внася единъ сериозенъ законопроектъ, едно сериозно мѣроприятие, което е необходимо, и Министерскиятъ съветъ съзналъ това нѣщо, вие започвате съ една игра, която ще докара противното на онова, което намъ се декларира.

Прѣдседателъ: (Звъни) Дълженъ съмъ да съобща на г. Сакарова, че бюрото не е измѣнило ни най-малко дневния редъ. Снощи се обяви за това — свидетелство сѣ стенографскитъ протоколи — на първо мѣсто разглеждане търговскитъ договори, на второ мѣсто бюджетопроекта на Министерството на народното просвѣщение, на трето мѣсто

законътъ за данъкъ върху печалбитъ, и на четвърто мѣсто слѣдващитъ пунктове. Така се нареди дневниятъ редъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Нищо подобно нѣма.

Прѣдседателъ: Не е вѣрно, че сме прѣреждали дневния редъ. Засѣданието се вдигна когато му бѣше редътъ, и дневниятъ редъ се нареди снощи така, както го виждаме.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не е вѣрно. Питайте министритъ, които бѣха тукъ, и цѣлата Камара знае, че не е вѣрно.

Прѣдседателъ: Стенографитъ могатъ да Ви кажатъ. Можете да направите справка какво сме рѣшили.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ние знаемъ по-добрѣ.

Прѣдседателъ: И този въпросъ, за който говорите, е сложенъ на дневенъ редъ, ще говорите и ще се свърши.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ние именно искаме да бѣде свършенъ.

Прѣдседателъ: Не може да се прѣрежда дневниятъ редъ, както е опрѣдѣленъ отъ снощи.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не е вѣрно. Вие сте въ пълна заблуда; тукъ има фалшификация.

Прѣдседателъ: Народното събрание само опрѣдѣли тоя дневенъ редъ

К. Лулчевъ: Не е рѣшавано.

С. Костурковъ: Искамъ думата.

Прѣдседателъ: За какво искате думата?

С. Костурковъ: Не бива тъй да процедираме, недѣйте въ послѣдната сесия да нарушавате правилника. Снощи бѣхме тукъ, когато се опрѣдѣляше дневниятъ редъ, и знаемъ, че се рѣши да се продължи дневниятъ редъ за днесъ. Ако, когато излѣзохме всички, сте останали сами съ стенографитъ и сте казали какво да се впише въ протокола, то не значи, че Народното събрание е опрѣдѣлило дневния редъ.

Прѣдседателъ: Прѣдседателството не фалшифицира дневницитъ.

С. Костурковъ: Ние рѣшихме да се продължи сѣщиятъ дневенъ редъ. Вие сте го измѣнили послѣ самичкът и сега се намирате въ стѣснено положение

Прѣдседателъ: Не е вѣрно.

С. Костурковъ: Гледате да избѣгнете по този начинъ, като наложите този дневенъ редъ. Обаче ние не можемъ да го приемемъ. Разберете това нѣщо. Нито единъ народенъ прѣдставителъ не знае, че ще има тѣзи работи. Какво е това?

Прѣдседателъ: На г. Костуркова заявявамъ, че никога не съмъ фалшифициралъ и нѣма да фалшифицирамъ стенографскитъ протоколи.

С. Костурковъ: Тѣ е. Ние бѣхме на засѣдание снощи и такъвъ дневенъ редъ не е приеманъ. Това е новъ дневенъ редъ. Протестираме противъ такъвъ начинъ на опрѣдѣляне дневния редъ. Има правилникъ, който трѣбва да зачитате прѣди всичко Вие.

Прѣдседателъ: Пристѣпиме къмъ разглеждане на въпроса, който е въ първия пунктъ. Г. секретарътъ ще прочете мотивитъ.

С. Костурковъ: Законопроектътъ за печалбитъ трѣбва да се продължи

Нѣкой отъ дѣсницата: И той е на дневенъ редъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Въпросътъ трѣбва да върви по реда, който правилникътъ на Парламента прѣдписва,

Министър-председател д-р В. Радославов: Този ред е.

Д-р Н. Сакаров: Г. министре! Вие не знаете, защото не бяхте тук. Г. Тончев знае, нека каже той, ако иска да помни.

Председателът: Въпросът се свърши, г. Сакаров.

С. Костурков: 46 души народни представители бяхме тук; аз ги броях.

Председателът: Снощи определихме тук дневния ред, чука го всичките; той е същият.

Секретар д-р В. Чернев: (Чете)

„МОТИВИ

Към проекторешението за продължение, под условие на взаимност, действието на търговския, митнически и за мореплаване договор между България и Германия до края на 1919 г.

Г. г. народни представители! На 31 декември т. г. изтича срокът на търговските договори с приятелските и съюзни държави.

Понеже събитията не позволиха сключването на нови търговски договори, състоящото си предложение молим народното представителство да одобри да се продължи, под условие на взаимност, най-много до края на 1919 г. действието на германо-българския търговски, митнически и за мореплаване договор, който регулира понастоящем отношенията ни и с неутралните страни.

София, 7 декември 1917 г.

Председател на Министерския съвет, министър на външните работи и на изповяданията и пр.
д-р В. Радославов.

Министър на търговията, промишлеността и труда:
Ж. Бакалов.

Министър на финансите: Д. Тончев.

„РЪШЕНИЕ

за продължение, под условие на взаимност, действието на търговския, митнически и за мореплаване договор между България и Германия до края на 1919 г.

Член единствен. Одобрява се да се продължи, под условие на взаимност, най-много до края на 1919 г. действието на изтичащия на 31 декември 1917 г. договор търговски, митнически и за мореплаване между България и Германия.

Председателът: Има думата г. Андрей Ляпчев.

А. Ляпчев: Решението, с което се иска да се узакони продължението на срока на търговския договор с Германия, е въ реда на нещата, и нищо няма какво да говорим върху него, освен да изкажа едно пожелание, щото, при наличността на такива търговски договори и на принципа на взаимността и на съюзническите връзки, всички органи да бждат тъй добри, а надлежните централни власти така грижливи, щото действително да има едно отношение на взаимност, но взех думата по друг въпрос, свързан много близко и тесно с занимащото ни решение. Въ договора с Германия, както въ всички наши договори, се предоставя право да се ползува всяка една от договарящите страни с всички ония облекчения, които произтичат от договорите с други държави. Ние сме с много държави въ война. Договорите с тези държави за нас сж отменени. Обаче аз съм чел въ „Държавен вестник“ едно постановление на Министерския съвет, по силата на което въ случая на Германия се предоставя право да се ползува и от облекчения на ония договори, които за нас сж отменени. Не навлизам въ същността на въпроса, а само бълбжа, че ако е било нужно да стане такава едно нареждане, аз съмтам, че най-малко то трябва да стане по закона.

Министър-председател д-р В. Радославов: Трябва да се внесе въ Събранието.

А. Ляпчев: И понеже имаме практика, както каза г. министър-председателът, да законодателствуваме откън, то, когато се внесе едно такова предложение като днешното, най-малкото, което трябва да се направи, то е да се припомним на г. министъра на финансите да ни внесе един ден това постановление на Министерския съвет. А мѣстото би му било да се узакони днес, и да видим, доколко ние сега пък взаимно имаме същите облаги от насрещната страна. Този въпрос повдигам въ връзка с предложението за решението да се продължи, под условие на взаимност, действието на търговския, митнически и за мореплаване договор между България и Германия до края на 1919 г.

Министър Д. Тончев: Г. г. народни представители! Въпросът, който се повдигна от г. Ляпчева, е много сериозен. Решението на Министерския съвет по този въпрос ще бжде внесено въ Народното събрание за утвърждение, и тогава ще разискваме по него.

Председателът: Има думата г. д-р Никола Сакаров.

Д-р Н. Сакаров: По това, което каза г. Ляпчев и за изпълнението на което декларира г. финансовият министър, ние правим едно друго предложение още. Г-да! Както четете, въ члена е казано, че се одобрява да се продължи, под условие на взаимност, най-много до края на 1919 г. действието на изтичащия на 31 декември 1917 г. договор, търговски, митнически и за мореплаване, между България и Германия. Че въобще ще трябва да се продължи срокът, това е очевидно. Но тая формула, към която е прибегнал Министерският съвет: „Най-много до края на 1919 г.“, може да направи на пръв поглед впечатление, че се има пред вид и някоя по-ранна дата. Обаче от практиката въ такива случаи аз зная, че „най-много“ се използва. И понеже туй „най-много“, до края на 1919 г., ние намираме за твърд много, считаме, че срокът не трябва да бжде цѣли двѣ години. Защото, г-да, веднага подир войната, прекратяването на която всички сж най-голяма увѣреност очакваме да стане тая година, 1918, даже дано въ първите нейни мѣсеци, ще настанат вече полуноормални отношения, търговски, мореплавателни и митнически. И забѣлжете, че пред вид на стопанските промени, които вече станаха въ време на войната, и пред вид на задълженията, които ще се правят въ търговския и стопанския живот на всички народи подир войната, ще настѣпят условия, използването на които ще трябва да си гарантира всяка една държава за себе си. И България, която ще има митнически отношения за внос и износ, не може да не използва за себе си тия условия за фаворизация на своята индустрия, на своята търговия; за получаването на възможно по-евтини и повече стоки на внос и за уреждането на тарифните отношения при мореплаването, както и въобще за благоприятстването на цѣлия стопански живот чрез търговски договори; тия условия, които ще настанат подир войната, трябва да бждат свободни за нас, трябва да ги използваме и ние. Ние не можем още отсега да оставим въ сила неблагоприятните клаузи на миналото, разчетени при един съвършено други производствени и търговски отношения, не само за цѣлата 1918 г., а и за цѣлата 1919 г.; защото ние тогава цѣла година и половина, вѣроятно — ако приемем, че войната ще се приключи към сѣдата на подина — не ще можем да използваме за нас, за нашия държавен бюджет, за нашето производство, за нашата индустрия, за нашата търговия, за нашето социално законодателство новите благоприятни условия, които положението след войната ще създаде. На това основание нашата група предлага да се каже изрично въ текста, че договорът се продължава до 31 декември 1918 г., а не че се продължава „най-много до 31 декември 1919 г.“, за да останат само няколко мѣсеца за взаимна уж фаворизация.

Председателът: Има думата г. министър-председателът.

Министър-председател д-р В. Радославов: Азъ не мога да приема това предложение, което се прави, защото сключването на търговския договор не става по волята на едната страна; има интерес и другата страна. Щом внесамъ такова предложение, презумцията е, че ние сме се споразумѣли. Сега, ако гласуваме за до края на 1918 г., излиза, че азъ трябва да оттегля това решение, защото трябва да водя наново прѣговори сж другата страна.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Казали сте „най-много до края на 1919 г.“

Министър-председател д-ръ В. Радославовъ: Ако сме казали „най-много до края на 1919 г.“, съ това ние сме прецизирали да не бжде по-късно отъ 1919 г., а по-рано може да бжде. Тъй сме водили прѣговоритѣ, тъй сме се съгласили и затуй вънасяме подобно прѣдложение. Та ще моля това прѣдложение на г. Сакарова да се не приема, а да се гласува тъй, както съмъ го прѣдложилъ, защото иначе не е възможно по договори, които се сключватъ между дѣх страни; при такива договори трѣбва да има съгласие и на двѣхъ страни.

Прѣдседателтъ: Има думата г. Илия Георговъ.

И. Георговъ. Г. г. народни прѣдставители! Търговскитѣ договори, които ние имаме сключени съ разнитѣ държави, сж направени за условия въ мирно врѣме, но войната измѣни съвсѣмъ стопанскитѣ взаимни отношения между държавитѣ. Още отсега се знае, че благодарение на намаления тонажъ на параходитѣ, зърненитѣ храни и всичкитѣ земеделски произведения не ще могатъ да се докарватъ въ Европа, на европейския континентъ отъ прѣзморскитѣ страни. Зарадъ това тѣ ще иматъ една много по-висока цѣна, отколкото сж имали въ мирно врѣме. Цѣнитѣ на зърненитѣ произведения ще бждатъ почти толкова, колкото сж сега, и може би ние ще имаме интересъ да туримъ едно износно мито върху земеделскитѣ произведения, за да може по тоя начинъ да покриемъ грамаднитѣ разходи, които се създадоха отъ войната. Ето защо ние не можемъ да допустимъ, българскитѣ интереси не могатъ да допустнатъ...

П. Даскаловъ: По-напрѣдъ бѣше противъ този договоръ.

И. Георговъ: ... да се продължи единъ мирноврѣмененъ договоръ до края на 1919 г. По това твърдѣ важно съображение азъ поддържамъ прѣдложението на г. Сакарова, че ще трѣбва търговскитѣ договори съ Германия да бжде приети, колкото е възможно, за единъ по-късъ срокъ. Г. министър-президентътъ не е взелъ въ съображение това, когато е приелъ прѣдложението на Германия да се продължи до 1919 г. мирноврѣмениятъ договоръ; не е взелъ въ съображение нашитѣ голѣми стопански интереси, които ще настѣпятъ слѣдъ сключването на мира. И ето защо това рѣшение на Министерския съвѣтъ Парламентътъ е властенъ да го видоизмѣни, и азъ поддържамъ съ най-голѣма енергия прѣдложението на г. Сакарова.

Прѣдседателтъ: Ще се гласува. Има двѣ прѣдложения: едно, на правителството, за да се продължи договорътъ до края на 1919 г., и другото на г. Сакаровъ — до края на 1918 г. Ще се гласува първо прѣдложението, на правителството. Които приематъ прѣдложението за продължение, подъ условие на взаимност, дѣйствието на търговския, митнически и за мореплаване договоръ между България и Германия до края на 1919 г., съ членъ единственъ, както се прочете отъ г. секретаря, моля, да си вдигнатъ ржка. (Мнозинство) Прието.

Другото прѣдложение пада.

Пристъпиме къмъ слѣдующия пунктъ на дневния редъ: бюджетопроекта за разходитѣ по Министерството на народното просвѣщение.

Има думата г. докладчикътъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: По първата точка имаше спѣшностъ, по втората има ли?

С. Костурковъ: Нѣма спѣшностъ.

Министър-председател д-ръ В. Радославовъ: Да го гласуваме изведнѣжъ, защото е за училищата.

С. Костурковъ: Това искате.

Прѣдседателтъ: Моля, тишина, г-да.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: Комисията прие слѣднитѣ разходи по бюджета за народното просвѣщение за 1917 г. (Чете)

„Министерство на народното просвѣщение. (За старитѣ прѣдѣли на царството)

Глава I.

§ 1. Заплата на личния съставъ при централното управление.	
1 министъръ	20.400 л.
1 главенъ секретаръ	7.800 „
1 главенъ инспекторъ	5.700 „
5 главни инспектори по 5.400 =	27.000 „
1 инспекторъ-лѣкаръ	4.800 „

Учебенъ комитетъ.

2 членове на учебния комитетъ по 6.120 =	12.240 л.
1 членъ на учебния комитетъ	5.640 „
1 членъ на учебния комитетъ	5.400 „
1 членъ на учебния комитетъ	3.600 „
1 писаръ	1.620 „
— За редовно и пето повишение на членове	
ветѣ на учебния комитетъ	2.640 „

Отдѣление за срѣднитѣ училища и Университета.

1 началникъ на отдѣлението	6.000 „
2 подначалници по 4.200 =	8.400 „
1 писаръ	1.500 „
2 писари по 1.320 =	2.640 „

Отдѣление за прогимназиитѣ.

1 началникъ на отдѣлението	6.000 л.
1 подначалникъ	4.200 „
1 чиновникъ	2.400 „
2 писари по 1.500 =	3.000 „

Отдѣление за първоначалнитѣ училища.

1 началникъ на отдѣлението	5.400 л.
1 подначалникъ	3.900 „
2 подначалници по 3.300 =	6.600 „
1 писаръ	1.320 „
2 писари по 1.200 =	2.400 „

Отдѣление за културнитѣ учрѣждения и фондоветѣ.

1 началникъ на отдѣлението	5.400 л.
1 подначалникъ и уредникъ на училищния музей и библиотеката при министерството	3.600 „
1 художникъ	3.600 „
1 чиновникъ	2.400 „
1 писаръ	1.320 „

Обща архива и регистратура на горнитѣ отдѣления.

1 архиваръ	2.400 л.
1 помощникъ на архиваря	2.100 „
3 помощници на архиваря по 1.800 =	5.400 „
1 регистраторъ	2.400 „
1 регистраторъ	2.220 „
1 експедиторъ	1.620 „
1 писаръ	1.500 „
1 писаръ	1.320 „

Счетоводно отдѣление

(По изпълнение бюджета на министерството и бюджетитѣ на фондоветѣ)

1 началникъ на отдѣление и счетоводителъ	5.100 л.
3 помощници на счетоводителя по 3.600 =	10.800 „
2 помощници на счетоводителя по 3.300 =	6.600 „
3 помощници на счетоводителя по 2.700 =	8.100 „
3 помощници на счетоводителя по 2.700 =	8.100 „
1 стажантъ помощникъ-счетоводителъ	1.800 „
1 книговодителъ	2.400 „
2 книговодители по 2.220 =	4.440 „
1 архиваръ	2.400 „
1 регистраторъ	2.220 „
1 помощникъ на архиваря и регистратора	1.680 „
2 писари по 1.500 =	3.000 „
1 писаръ	1.320 „

1) Единъ отъ тѣхъ изпълнява и службата на домакинъ-касеръ.

Общи служащи.

1 шофьоръ , , , ...	2.100 л.
1 литографъ , , , ...	1.800 л.
1 отоплителъ , , , ...	1.680 „
За прислужници и чистачки	15.000 „
За врѣменни писари и прислужници	12.500 „

„Веществени разходи.

§ 2. Наемане помѣщения	50.000 л.
§ 3. Канцеларски потрѣби, материяли за литографията, купуване и поправка на автомобила; пощенски разноси, абонаментъ за телефони, абонаментна карта за трамвая, обявления въ вѣстници; за разноси по посрѣщане на командировани въ България чужденци за запознаване съ нашето учебно дѣло; изплащане комисиона, остатъци и др. суми на Българската народна банка; миене, чистене и дезинфекция на помѣщението, абонаментъ за вода; бои маслени и акварелни, платна, рамки, четки, копиране фрески и орнаменти и др. за службата на художника при министерството	25.000 „
§ 4. Печатане вѣдомости, бланки, законопроекти, правилници и всѣкакъв видъ официални книжа	10.000 л.
§ 5. Отоплени и освѣтление	6.000 л.
§ 6. Купуване и поправяне покѣщнина, малки поправки и приспособления въ зданията	4.500 л.
§ 7. Купуване и подвързване на стари и нови книги, списания, вѣстници, изрѣзки съ отзиви въ чуждестранната преса относно учебното дѣло въ България; учебници и учебни помагала; купуване апарати и всѣкакъв видъ материяли за историята на учебното дѣло; разноси по прѣвоза на горнитѣ — за библиотеката и училищния музей при министерството	3.000 л.
§ 8. Формено облѣкло и обуца на шофьора, прислужниците и отоплителя	3.500 л.
Всичко по гл. I	376.820 л.“

Прѣдседателътъ: Които приематъ глава I, тъй както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава II.

Народни основни училища

§ 9. Заплата на учителитѣ въ дѣтскитѣ и първоначални училища: за редовнитѣ и кандидатитѣ по размѣра, опредѣленъ въ чл. 69 отъ закона за народното просвѣщение, а за врѣменнитѣ и волнонаемнитѣ отъ 960 до 1.440 л. годишно.

а) Заплата на учителитѣ въ дѣтскитѣ училища (забавници), издържани отъ държавата, съгласно съ забѣлжката къмъ чл. 28 отъ закона за народното просвѣщение, въ слѣднитѣ градове и села: Анхиало, Брѣгово, Каваклий, Кукленъ, Козлуджа, Месемврия, Созополъ, Станимака и другадѣ, дѣто намѣри за добръ министерството.

б) Заплата на учителитѣ въ първоначалнитѣ училища, издържани само отъ държавата, съгласно съ втората алинея на чл. 91 отъ закона за народното просвѣщение и на учителитѣ въ сиротопиталищата въ Шипка и Одринъ.

Бургазки окръгъ:

Анхиалска околия: 1) Банска община: Бая и Емине; 2) Инджекойска община: Равда и Св. Власъ; 3) Месемврийска община: Месемврия; 4) Анхиалска община: Анхиало; Бургазка околия: 1) Созополска община: Созополъ; 2) Урумкойска община: Урумъ-кой; Казъл-

агашка околия: 1) Дерекьойска община: Дерекьой; 2) Читаловска община: Читалово; 3) Константиновска община: Константиново; 4) Соуджакска община: Соуджакъ; 5) Новоселска община: Крумово и Ново-село; 6) Каваклийска община: Кваклий; 7) Голѣмдервентска община: Голѣмъ-дервентъ и Куртъ-аланъ; 8) Срѣмска община: Срѣмъ; 9) Малкоманастирска община: Драма и Чукурово; 10) Малкобоялъшка община: Малкъ-Боялъкъ; 11) Кайбилярска община: Кайбиляре; 12) Дугановска община: Дуганово; 13) Вакъвска община: Вакъвъ.

Видински окръгъ:

Бѣлоградчишка околия: 1) Влаховишка община: Влаховичъ; 2) Горноломска община: Горни-Ломъ; 3) Салашка община: Салашъ; 4) Раяновска община: Раяновци; 5) Стакевска община: Стакевци; 6) Чупренска община: Чупрене; Видинска околия: Брѣговска община: Брѣгово; Кулска околия: 1) Градковска община: Градковъ; 2) Голѣмоясеневска община: Голѣм-Ясеновецъ и Малки-Ясеновецъ; 3) Голѣмановска община: Голѣманово и Изворъ-махала; 4) Бракевска община: Бракевци; 5) Черномашнишка община: Злокуя; 6) Кирѣвска община: Кирѣво; 7) Халовска община: Халово; 8) Раковишка община: Раковица.

Врачански окръгъ:

Бѣлослатинска околия: Бърдарскогеранска община: Бърдарски-геранъ; Берковска околия: 1) Копиловска община: Копиловци; 2) Чипоровска община: Чипоровци и Влашко село; 3) Говежденска община: Дива-Слатина и Дълги-дѣлъ; Орѣховска околия: 1) Гостилска община: Гостиля; 2) Крушовишка община: Войводово.

Кюстендилски окръгъ:

Дупнишка околия: 1) Цървищенска община: Цървище; 2) Каменишка община: Висока-могила; Флорошка община: Флорошъ; Кюстендилска околия: 1) Църваричка община: Илия; 2) Бистърска община: Ракачево и Ярешникъ; 3) Ломнишка община: Цѣрвица и Чудинци; 4) Бобешинска община: Жеравино и Караманица; 5) Босилеградска община: Босилеградъ, Гложене и Милевци; 6) Брѣстнишка община: Зли-долъ, Млѣкоминци; 7) Горнолисенска община: Долна-Лисина, Горна-Ръжана и Долна-Ръжана; 8) Долнолюбатска община: Горна-Любата и Мусулъ; 9) Драгойчинска община: Драгойчинци; 10) Църношичка община: Доганица, Дукатъ и Назѣрица; 11) Изворска община: Изворъ; 12) Треклийска община: Треклияно; 13) Горноуйненска община: Рѣсенъ, Горно-Уйно и Долно-Уйно; 14) Божичка община: Божица и Топли-долъ; Радомирска околия: 1) Долно-сѣкирнишка община: Горна-Сѣкирна и Долна-Сѣкирна; 2) Новоселска община: Чокльово.

Пловдивски окръгъ:

Пловдивска околия: 1) Лилковска община: Лилково; 2) Чуренска община: Чуренъ; 3) Ситовска община: Ситово; Пещерска околия: Коровска община: Корово; Станимашка околия: 1) Широколѣшка община: Гела, Махмутица, Сушица и Широка-лѣжа; 2) Долноарабанашка община: Долни-Арбанасъ; 3) Малевска община: Малево и Савтъще; 4) Манастирска община: Манастиръ и Джурково; 5) Горноарабанашка община: Горни-Арбанасъ; 6) Чаушовска община: Чаушово и Орѣщевъ; 7) Чепеларска община: Гюндюзица и Прогледъ; 8) Богутевска община: Богутево и Острица; 9) Върбовска община: Върбово; 10) Чукуркойска община: Чукуръ-кой; 11) Боровска община: Борово и Ерѣ-кюприя; 12) Стойкинска община: Стойкитѣ; 13) Яворовска община: Яворово; 14) Орѣховска община: Орѣхово; Татарпазарджишка околия: Голашка община: Голакъ.

Плѣвенски окръгъ:

Никополска околия: 1) Асѣновска община: Асѣново; 2) Магурска община: Черчеланъ и Магура; 3) Копревска община: Шияково; 4) Дебовска община: Дебово; Тетевенска околия: 1) Галатска община: Градежница и Галата; 2) Малкоизворска община: Малки-Изворъ; Троянска околия: Новоселска община: махала Пастуванитѣ.

Русенски окръгъ:

Русенска околия: Юнузларска община: Юнузларъ.

Софийски окръгъ:

Трънска околия: 1) Ярловска община: Бераинци, Лъшниковци и Стайчовци; 2) Зеленоградска община: Вучидълъ и Милославци; 3) Врачанска община: Врабча; 4) Трънска община: Баня, Глоговица, Ездимирци, Ломница, Трънъ и Туряковци; 5) Звонска община: Беринъ-изворъ, Искровци, Куса-враня, Нашушковица, Одоровци и Прѣска; 6) Кострошовска община: Бохово и Кострошовци; 7) Стрѣзимировска община: Слишовци и Джинчовци; 8) Реяновска община: Реяновци и Цигриловци; 9) Клисурска община: Драинци и Клисурса съ махалитѣ Грубина, Смудина и Кебапова; 10) Лѣворѣчка община: Видраръ и Горочевци; 11) Пенкѣвска община: Одраница; 12) Горноомановска община: Завала; 13) Ранилушка община: Ранилукъ, Главановци и Населевци; 14) Долномелненска община: Горна-Мелна и Шипковица; Царибродска околия: 1) Желюшка община: Власи, Гоинъ-долъ, Държина, Ново-село и Мало-Бѣлово; 2) Лукавишка община: Лукавица и Сливница; 3) Борованска община: Борово; 4) Долноневлянска община: Скрѣвеница; 5) Погановска община: Погановци; 6) Славинска община: Славина; 7) Каменишка община: Изатовци, Болевъ-долъ, Брайковци и Сѣнокосъ; 8) Смиловска община: Петерлашъ, Радѣйна и Смиловци.

Старозагорски окръгъ:

Харманлийска околия: Ефремска община: Ефремъ; Хасковска околия: Пчеларовска община: Пчеларово.

Търновски окръгъ:

Севлиево околия: 1) Кръвенишка община: Кръвеникъ; 2) Млѣчовска община: Мариновска махала; 3) Стокенска община: Стокитѣ, Селището (махала), Купенъ и Огурелецъ.

Забѣлѣжка. Прѣдоставя се на министра на народното просвѣщение, съ съгласието на министра на финанситѣ, да опрѣдѣля по-малки вноски отъ общинитѣ въ придобититѣ прѣзъ 1913 г. земи и за тѣзи зѣ Одринския окръгъ за учителски заплати отъ опрѣдѣленитѣ въ чл. 91 на закона за народното просвѣщение, споредъ състоянието на общинитѣ.

в) Заплата на учителитѣ въ първоначалнитѣ училища, издържани отъ държавата и общинитѣ, съгласно съ чл. 91 отъ закона за народното просвѣщение.

825 редовни учители отъ I класъ	по 2.400=	1.980.000 л.
770 редовни учители отъ II класъ	" 2.160=	1.663.200 "
495 редовни учители отъ III класъ	" 1.920=	950.400 "
2.375 редовни учители отъ IV класъ	" 1.680=	3.990.000 "
2.770 редовни учители отъ V класъ	" 1.440=	3.988.800 "
645 кандидати-учители	" 1.020=	657.900 "
2.650 врѣмenni и волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 969 до 1.440 л.		2.642.760 "

г) За допълнителенъ персоналъ и откриване нови училища; за повишение редовно и пето на отличили се учители прѣзъ годината; за замѣстници на болни и на отстранени отъ длъжностъ учители, както и помощъ на уволнени по болестъ учители, въ размѣръ на заплатата имъ за мѣсецъ и половина, съгласно съ чл. 85 отъ закона за народното просвѣщение; за добавѣчна заплата на учителитѣ въ издържанитѣ отъ държавата първоначални училища и на главнитѣ учители въ народнитѣ първоначални училища, съгласно съ чл. чл. 69 и 79 отъ сѣщия законъ; за възнаграждение на пунктови учители отъ 120 до 240 л. годишно

1.850.000 л.

Забѣлѣжка. Повишението за сѣга всички учители, които поради промѣната въ календара напълватъ пълна петгодишна служба на 13 януарий и на 13 юлий 1918 г. Това повишение ще се счита по заплатата отъ

14 януарий, resp. отъ 14 юлий 1918 г. Тая забѣлѣжка се отнася и до всички повишения по въдомството на Министерството на народното просвѣщение за 1918 г., съгласно съ закона за народното просвѣщение.

§ 10. Заплата на учителитѣ въ прогимназитѣ по размѣритѣ, опрѣдѣлени въ чл. чл. 68, 69, 131, 183 и 184 отъ закона за народното просвѣщение.

1. Издържани само отъ държавата, съгласно съ първата алинея на чл. 91 отъ закона за народното просвѣщение

а) I, II и III-класни прогимназии: Видински окръгъ: Акчаръ, Брѣгово и Ново-село; Врачански окръгъ: Чипоровци; Кюстендилски окръгъ: Босилеградъ; Пловдивски окръгъ: Лъжене, Чепеларе, Павелско и Широка-Лѣка; Плѣвенски окръгъ: Никополъ, Сомовитѣ; Софийски окръгъ: Клисурса (Трънско); Старозагорски окръгъ: Шипка. Въ придобититѣ прѣзъ 1913 г. земи: Василко, Дарж-дере, Карлуково, Малко-Търново, Мелникъ, Мехомия, Неврокопъ, Орта-къой, Петричъ, Пашмаклъ, Райково, Свиленградъ и Устово.

2 редовни гимназиялни учители отъ II класъ	по 4.440 =	8.880 л.
3 редовни гимназиялни учители отъ III класъ	" 3.960 =	11.880 "
2 редовни гимназиялни учители отъ IV класъ	" 3.480 =	6.960 "
5 редовни гимназиялни учители отъ V класъ	" 3.000 =	15.000 "
4 редовни прогимназиялни учители отъ I класъ	" 3.120 =	12.480 "
3 редовни прогимназиялни учители отъ II класъ	" 2.820 =	8.460 "
4 редовни прогимназиялни учители отъ III класъ	" 2.520 =	10.080 "
5 редовни прогимназиялни учители отъ IV класъ	" 2.220 =	11.100 "
10 редовни прогимназиялни учители отъ V класъ	" 1.920 =	19.200 "
4 кандидати учители	" 1.200 =	4.800 "
14 волнонаемни учители съ постоянна годишна заплата отъ 1.320 до 2.640 л.		23.660 "
50 волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 70 до 100 л. на седмиченъ часъ		76.700 "
15 прислужници	" 720 =	10.800 "

б) За допълнителенъ персоналъ и за повишение редовно и пето на отличили се учители прѣзъ годината; за замѣстници на болни и на отстранени отъ длъжностъ учители; помощъ на уволнени по болестъ учители, съгласно съ чл. 85 отъ закона за народното просвѣщение; за добавѣчна заплата на учителитѣ и на директоритѣ въ държавнитѣ прогимназии, съгласно съ чл. чл. 69 и 79 отъ сѣщия законъ

86.000 л.

2. Издържани отъ държавата, общинитѣ и окръжията съгласно съ послѣдната алинея на чл. 91 отъ закона за народното просвѣщение:

а) I, II и III-класни прогимназии:	
20 редовни гимназиялни учители отъ I класъ	по 4.920 = 98.400 л.
62 редовни гимназиялни учители отъ II класъ	" 4.440 = 275.280 "
48 редовни гимназиялни учители отъ III класъ	" 3.960 = 190.080 "

80 редовни гимназиялни учители отъ IV класъ	по 3.480 = 278.400 л.
45 редовни гимназиялни учители отъ V класъ	„ 3.000 = 135.000 „
25 редовни учители съ годишна заплата отъ 2.100 до 4.200 л.	93.060 „
75 редовни прогимназиялни учители отъ I класъ	по 3.120 = 234.000 „
26 редовни прогимназиялни учители отъ II класъ	„ 2.820 = 73.320 „
44 редовни прогимназиялни учители отъ III класъ	„ 2.520 = 110.880 „
55 редовни прогимназиялни учители отъ IV класъ	„ 2.220 = 122.100 „
64 редовни прогимназиялни учители отъ V класъ	„ 1.920 = 122.880 „
4 редовни прогимназиялни учители по новитѣ езици съ пълно срѣдно образование отъ III класъ	„ 2.700 = 10.800 „
3 редовни прогимназиялни учители по новитѣ езици съ пълно срѣдно образование отъ IV класъ	„ 2.400 = 7.200 „
10 редовни прогимназиялни учители по новитѣ езици съ пълно срѣдно образование отъ V класъ	„ 2.100 = 21.000 „
5 редовни прогимназиялни учители по новитѣ езици съ непълно срѣдно образование отъ V класъ	„ 2.040 = 10.200 „
10 редовни учители по пѣние и рисуване съ пълно срѣдно образование отъ IV класъ	„ 2.220 = 22.200 „
15 редовни учители по пѣние и рисуване съ пълно срѣдно образование отъ V класъ	„ 1.920 = 28.800 „
4 редовни учители по пѣние и риване съ непълно срѣдно образование отъ IV класъ	„ 2.100 = 8.400 „
4 редовни учители по пѣние и риване съ непълно срѣдно образование отъ V класъ	„ 1.800 = 7.200 „
20 редовни учители по гимнастика, ржкодѣлие и ржчна работа съ пълно срѣдно образование отъ IV класъ	„ 1.980 = 39.600 „
17 редовни учители по гимнастика, ржкодѣлие и ржчна работа съ пълно срѣдно образование отъ V класъ	„ 1.680 = 28.560 „
5 редовни учители по гимнастика, ржкодѣлие и ржчна работа съ непълно срѣдно образование отъ IV класъ	„ 1.800 = 9.000 „
2 редовни учители по гимнастика, ржкодѣлие и ржчна работа съ непълно срѣдно образование отъ V класъ	„ 1.500 = 3.000 „
45 кандидати-учители	„ 1.200 = 54.000 „
1 учител-лѣкаръ отъ IV класъ	3.480 „
210 врѣмenni и волнонаемни учители съ постоянна годишна заплата отъ 1.200 до 3.000 л.	442.000 „
1.215 волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 70 до 100 л. на седмиченъ часъ	1.965.880 „
б) За допълнителенъ персоналъ и откриване на нови прогимназии; за повишение редовно и пето на отличили се учители прѣзъ годината; за замѣстници на болни и на отстранени отъ длѣжностъ учители; помощъ на уволнени по болестъ учители, съгласно съ чл. 85 отъ закона за народното просвѣщение и за добавъчна заплата на директоритѣ на прогимназитѣ, съгласно съ чл. 79 отъ сѣщия законъ	300.000 л.

Веществени разходи.

§ 11. Наемане помѣщения за държавнитѣ прогимназии	3.000 л.
§ 12. Канцеларски потрѣби, пощенски разноски, водосветъ, молебень и причастяване на ученицитѣ, чистене, миене и дезинфекция на	

зданията; печатане на вѣдомости, бланки и всѣкаквъ видъ книжа за нуждитѣ на сѣщитѣ	6.000 л.
§ 13. Купуване и поправяне покѣшнина за сѣщитѣ (маси, столове, чинове, черни дѣски, шкафове, картини, портрети и други); малки поправки, приспособления и поддържане на зданията	11.000 л.
§ 14. Купуване и поправяне учебни помагала за сѣщитѣ: карти, апарати, уреди, инструменти, книги и списания съ подвързията имъ и други	10.000 л.
Всичко по гл. II	22.753.780 л.

Прѣдседателъ: Които приематъ гл. II тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава III.

Народни непълни гимназии.

§ 15. Заплата на учителитѣ въ прогимназитѣ съ гимназиялни класове по размѣритѣ, опрѣдѣлени въ чл. чл. 68, 69, 131, 183 и 184 отъ закона за народното просвѣщение.

а) Издържани само отъ държавата, съгласно закона за откриване на държавни срѣдни училища въ Гюмюрджина и Ксанти: смѣсени — въ Гюмюрджина (до 1 септемврий) и Ксанти.

б) Издържани само отъ общинитѣ, съгласно чл. чл. 52 и 112 отъ закона за народното просвѣщение: мжжки въ Бургазъ и Дупница; дѣвически въ Габрово, Казанлъкъ, Ломъ, Самоковъ, Севлиево, Татаръ-Пазарджикъ и Ямболъ и смѣсени въ Айтосъ, Банско, Берковица, Борисовградъ, Бѣла, Бѣла-Слатина, Бѣлоградчикъ, Бѣла-Черква, Горна-Орѣховица, Елена, Ески-Джумая, Ихтиманъ, Копрявица, Котелъ, Карнобатъ, Лѣсковецъ, Луковитъ, Османъ-Пазаръ, Орхане, Орѣхово, Провадия, Попово, Пирдопъ, Радомиръ, Станимака, Сухиндолъ, Тетевенъ, Трънъ, Троянъ, Ферди-нандъ, Харманли, Цариградъ и Чирпанъ.

Забѣлѣжка. Прогимназитѣ при непълнитѣ гимназии се издържатъ отъ държавата, общинитѣ и окръжията, съгласно съ послѣдната алинея на чл. 91 и чл. 92 отъ закона за народното просвѣщение.

15 редовни гимназиялни учители отъ I класъ	по 4.920 = 73.800 л.
25 редовни гимназиялни учители отъ II класъ	„ 4.440 = 111.000 „
40 редовни гимназиялни учители отъ III класъ	„ 3.960 = 158.400 „
80 редовни гимназиялни учители отъ IV класъ	„ 3.480 = 278.400 „
100 редовни гимназиялни учители отъ V класъ	„ 3.000 = 300.000 „
22 врѣмenni учители съ заплата отъ 2.100 до 3.900 л.	63.800 „
1 редовенъ учителъ	3.960 „
2 редовни учители	„ 3.900 = 7.800 „
30 редовни прогимназиялни учители отъ I класъ	„ 3.120 = 93.600 „
4 редовни прогимназиялни учители отъ II класъ	„ 2.820 = 11.280 „
8 редовни прогимназиялни учители отъ III класъ	„ 2.520 = 20.160 „
20 редовни прогимназиялни учители отъ IV класъ	„ 2.220 = 44.400 „
32 редовни прогимназиялни учители отъ V класъ	„ 1.920 = 61.440 „
25 кандидати учители	„ 1.200 = 30.000 „
2 редовни учители по новитѣ езици съ пълно срѣдно образование отъ III класъ	„ 2.700 = 5.400 „
3 редовни учители по новитѣ езици съ пълно срѣдно образование отъ IV класъ	„ 2.400 = 7.200 „
12 редовни учители по новитѣ езици съ пълно срѣдно образование отъ V класъ	„ 2.100 = 25.200 „
8 редовни учители по пѣние и рисуване съ пълно срѣдно образование отъ IV класъ	„ 2.220 = 17.760 „

6 редовни учители по пѣние и рисуване съ пълно сръдно образование отъ V класъ	1.920 =	11.520 „
2 редовни учители по гимнастика и ржкодѣлие съ пълно сръдно образование отъ III класъ	2.280 =	4.560 „
6 редовни учители по гимнастика и ржкодѣлие съ пълно сръдно образование отъ IV класъ	1.980 =	11.880 „
8 редовни учители по гимнастика и ржкодѣлие съ пълно сръдно образование отъ V класъ	1.680 =	13.440 „
1 редовенъ учителъ по новитѣ езици съ непълно сръдно образование отъ IV класъ		2.340 „
3 редовни учители по пѣние и рисуване съ непълно сръдно образование отъ IV класъ	2.100 =	6.300 „
2 редовни учители по пѣние и рисуване съ непълно сръдно образование отъ V класъ	1.800 =	3.600 „
1 редовенъ учителъ по гимнастика и ржкодѣлие съ непълно сръдно образование отъ III класъ		2.100 „
1 редовенъ учителъ по гимнастика и ржкодѣлие съ непълно сръдно образование отъ IV класъ		1.800 „
6 редовни учители по гимнастика и ржкодѣлие съ непълно сръдно образование отъ V класъ	по 1.500 =	9.000 „
22 волнонаемни учители съ постоянна заплата отъ 1.320 до 2.700 л.		45.000 „
325 волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 70 до 100 л. на седмиченъ часъ		550.000 „
За писари и прислужници при непълнитѣ гимназии въ Гюмюрджина и Ксанти		4.920 „
в) Възнаграждение най-много за 10 урока седмично отъ 4—6 л. на часъ на прѣподаватели по отдѣлни прѣдмети, били тѣ пенсионери — бивши редовни учители, длъжностни или други лица; за допълнителенъ персоналъ и за повишение редовно и пето на отличили се учители прѣзъ годината; за замѣстници на болни и на отстранени отъ длъжностъ учители; помощъ на уволнени по болестъ учители въ размѣръ на заплатата имъ за мѣсецъ и половина, съгласно съ чл. 85 отъ закона за народното просвѣщение и за добавъчна заплата на директоритѣ на непълнитѣ гимназии, съгласно съ чл. 79 отъ сѣщия законъ		200.000 л.

Веществени разходи.

§ 16. Наемане помѣщения за държавнитѣ непълни гимназии	2.000 л.
§ 17. Канцеларски потрѣби, пощенски разноски, водосветъ, молебень и почищаване на ученицитѣ, чистене, миене и дезинфекция на зданията; печатане вѣдомости, бланки и всѣкакъвъ видъ книжа за сѣщитѣ	1.500 „
§ 18. Купуване и поправяне покщнина за сѣщитѣ (маси, столове, чинове, черни дѣски, шкафове, картини, портрети и други); малки поправки, приспособления и поддържане на зданията	3.000 „
§ 19. Купуване и поправяне учебни помагала за сѣщитѣ: карти, апарати, уреди, инструменти, книги и списания съ подвързията имъ и други	2.000 „
§ 20. Формено облѣкло и обуца на прислужницитѣ при сѣщитѣ	1.000 „

Всичко по гл. III 2.189.560 л.“

Прѣдседателътъ: Които приематъ гл. III тѣй, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приста.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава IV.

Народни сръдни училища.

§ 21. Заплата на личния съставъ при гимназитѣ, педагогическитѣ училища, при висшитѣ педагогически курсове, при образцовитѣ прогимназии къмъ послѣднитѣ и при образцовитѣ първоначални училища при педагогическитѣ училища по размѣритѣ, опрѣдѣлени въ чл. 130, 131, 160, 175, 183 и 184 отъ закона за народното просвѣщение.

1. Гимназии, издържани отъ държавата: въ Габрово, Кюстендилъ, Плѣвенъ, Разградъ, Самоковъ, Стара-Загора, Хасково и Татаръ-Пазарджикъ — мжжки; въ Варна, Видинъ, Враца, Пловдивъ, Русе, Сливенъ, Търново и Шуменъ — мжжки и дѣвически; въ София 3 мжжки и 2 дѣвически; въ Гюмюрджина — смѣсена (отъ 1 септемврий).

2. Гимназии, издържани отъ общинитѣ: въ Карлово и Ловечъ — мжжки; въ Бургазъ, Кюстендилъ, Плѣвенъ, Разградъ, Свищовъ и Хасково — дѣвически.

3. Педагогически училища, издържани отъ държавата: въ Казанлъкъ, Ломъ, Панагюрище, Севлиево, Ямболъ и Дупница — смѣсени; въ Ловечъ, София, Стара-Загора и Бургазъ — дѣвически.

4. Висши педагогически курсове: въ Пловдивъ, Русе и Кюстендилъ.

150 редовни гимназиялни учители отъ I класъ	по 4.920 =	738.000 л.
92 редовни гимназиялни учители отъ II класъ	4.440 =	408.480 „
205 редовни гимназиялни учители отъ III класъ	3.960 =	811.800 „
262 редовни гимназиялни учители отъ IV класъ	3.480 =	911.760 „
208 редовни гимназиялни учители отъ V класъ	3.000 =	624.000 „
2 редовни гимназиялни учители	4.200 =	8.400 „
2 редовни гимназиялни учители	3.900 =	7.800 „
13 учитель-лѣкари отъ IV класъ	3.480 =	45.240 „
15 учитель-лѣкари отъ V класъ	3.360 =	50.400 „
115 кандидати учители	1.200 =	138.000 „
2 редовни учители по новитѣ езици отъ II класъ	3.000 =	6.000 „
5 редовни учители по новитѣ езици отъ III класъ	2.700 =	13.500 „
12 редовни учители по новитѣ езици отъ IV класъ	2.400 =	28.800 „
20 редовни учители по новитѣ езици отъ V класъ	2.100 =	42.000 „
4 редовни учители по пѣние и рисуване отъ III класъ	2.520 =	10.080 „
6 редовни учители по пѣние и рисуване отъ IV класъ	2.220 =	13.320 „
10 редовни учители по пѣние и рисуване отъ V класъ	1.920 =	19.200 „
3 редовни учители по технически прѣдмети	2.100 =	6.300 „
5 редовни учители по гимнастика, ржкодѣлие, ржчна работа и стенография отъ III класъ	2.280 =	11.400 „
20 редовни учители по гимнастика, ржкодѣлие, ржчна работа и стенография отъ IV класъ	1.980 =	39.600 „
22 редовни учители по гимнастика, ржкодѣлие, ржчна работа и стенография отъ V класъ	1.680 =	36.960 „
2 редовни прогимназиялни учители отъ I класъ	3.120 =	6.240 „
2 редовни прогимназиялни учители отъ III класъ	2.520 =	5.040 „
2 редовни прогимназиялни учители отъ IV класъ	2.220 =	4.440 „
3 редовни прогимназиялни учители отъ V класъ	1.920 =	5.760 „
50 врѣменни и волнонаемни учители съ постоянна годишна заплата отъ 1.740—4.500 л.		145.000 „

235 волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 70 до 100 л. на седми- ченъ часъ	420.000 л.		
2 жбълъкари по 3.000 =	6.000 „		
1 фелдшеръ	1.500 „		
Образцови първоначални учители при педагогическитѣ училища.			
10 редовни първоначални учители отъ I класъ по 2.400 =	24.000 „	§ 24.	Отопление и освѣтление на сѣ- щитѣ 110.000 л.
7 редовни първоначални учители отъ II класъ „ 2.160 =	15.120 „	§ 25.	Купуване и поправяне покъщнина за сѣщитѣ (маси, столове, чинове, черни дъски, шкафове, картини, портрети и др.); принадлежности и най-необходими лѣкарства за амбулаторнитѣ и жбълъкарски поликлиники; малки поправки, приспособления и поддържане на зданията, сбиркитѣ и лаборато- ринтѣ; направа на бараки
8 редовни първоначални учители отъ III класъ „ 1.920 =	15.360 „		170.000 „
7 редовни първоначални учители отъ IV класъ „ 1.680 =	11.760 „		
4 редовни първоначални учители отъ V класъ „ 1.440 =	5.760 „		
50 секретарь-счетоводители съ за- плата отъ 1.440 до 2.400 л.	105.600 „		
5 отоплители „ 1.560 =	7.800 „		
20 писари „ 1.500 =	30.000 „	§ 26.	Купуване и поправяне учебни по- магала за сѣщитѣ: всѣкаквъ видъ материяли за кабинетитѣ и лабораториитѣ (спиртъ, газо- линъ и др.); карти, апарати, уреди и инструменти (за физика, химия, гимнастика, рѣчна работа, музика и др.) заедно съ принадлежно- ститѣ имъ; книги и списания съ подвързията имъ; учебници и учебни помагала за крайно бѣдни ученици
За писари, градинари и прислужници	243.000 „		180.000 „
За врѣмenni писари, градинари и при- служници	150.000 „	§ 27.	Устройство и издрѣжка на учи- лищни градини и игрища при сѣ- щитѣ: обграждане, купуване ин- струменти, сѣмена, дървета и разни видове растения, надници на работници и пр.
Добавъчна заплата на 50 директори при сѣднитѣ училища и при вис- шитѣ педагогически курсове отъ 900 до 1.200 л. годишно едному, съгласно съ чл. 123, 158 и 173 отъ закона за народното просвѣ- щение	55.000 „	§ 28.	Формено облѣкло и обуца на прислужницитѣ при сѣщитѣ
Добавъчна заплата на 50 секретарь- счетоводители при сѣщитѣ отъ 240 до 480 л. годишно едному, съ- гласно съ чл. 125 отъ закона за на- родното просвѣщение	21.250 „		10.000 л.
Добавъчна заплата по 600 л. годишно едному на 27 прѣподаватели при висшитѣ педагогически курсове, съ- гласно съ чл. 130 отъ закона за на- родното просвѣщение	16.200 „		40.000 л.
Добавъчна заплата по 360 л. годишно едному на 12 образцови прогимна- зиялни учители при сѣщитѣ кур- сове, съгласно съ чл. 175 отъ закона за народното просвѣщение	4.320 „	Всичко по гл. IV. 6.873.150 л.	
Добавъчна заплата по 360 л. годишно едному на 36 образцови първона- чални учители при педагогическитѣ училища, съгласно съ чл. 175 отъ закона за народното просвѣщение	12.960 „	Прѣдседателъ: Има думата г. Александъръ Ботевъ.	
Възнаграждение най-много за 10 урока седмично отъ 4—6 л. на часъ на прѣподаватели по отдѣлни прѣд- мети и на майстори по рѣчна ра- бота, били тѣ пенсионери — бивши редовни учители, длѣжностни или други лица; възнаграждение не по- вече отъ 100 л. мѣсечно на лѣкари и жбълъкари, били тѣ пенсионери, длѣжностни или други лица; за откриване нови сѣдни училища, съ- гласно съ чл. 111 отъ закона за народното просвѣщение и за увели- чение на учителския, лѣкарски и жбълъкарски персоналъ, писаритѣ и прислугата; за повишение редовно и пето на отличили се учители прѣзъ годината; за замѣстници на болни и на отстранени отъ длѣжностъ учи- тели; помощъ на уволнени по болестъ учители и други служаци въ раз- мѣръ на заплатата имъ за мѣсець и половина, съгласно съ чл. 85 отъ закона за народното просвѣщение	500.000 „	А. Ботевъ: Г. г. народни прѣдставители! Вслѣдствие на войната и нейната продължителностъ много отъ училищата въ страната, а най-главно основнитѣ такива въ селата, останаха безъ всѣкаквъ учителски персоналъ. Вече втора и трета учебна година дѣцата, особено на българскитѣ землѣли, нѣматъ възможностъ да посѣщаватъ основнитѣ училища въ селата си или други близки и ходятъ тѣй, безъ да могатъ да продължатъ своето основно образова- ние. Министерството на народното просвѣщение у насъ не се занимава съ нужната сериозностъ, за да може що-годѣ да подобри положението въ това отношение. Доколкото азъ зная, Министерството на просвѣтата командирова много основни учители въ Моравската областъ, въ Македония и другадъ — обръщамъ особено внимание за Моравската область — като остави много отъ основнитѣ училища въ стара България безъ никакви учители. И когато днесъ се разисква бюджетътъ на Министерството на просвѣтата, азъ считамъ за нашъ дългъ да отправя къмъ г. министра на просвѣтата слѣдния въпросъ: какво смѣта да направи, за да може що-годѣ да снабди основнитѣ училища въ селата съ нужния учителски персоналъ, и, второ: не намира ли за потрѣбно, ако не разполага съ подготвенъ, съ цензъ, учи- телски персоналъ, да назначи врѣмenni учители отъ онѣзи, които по-рано сѣ били такива и които сега сѣ здрави и биха могли съ успѣхъ да запълнятъ онази празнота, която се появи вслѣдствие липсата на учители въ основнитѣ учи- лища, особено сега, прѣзъ войната?	
Веществени разходи.		Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на про- свѣтата.	
§ 22. Наемане помѣщения за държав- нитѣ сѣдни училища	400.000 „	Министъръ П. Пешевъ: Никакви учители отъ царство България не сме командировали въ Моравско; тамъ сме назначавали учители кандидати, които сѣ пожелавали да отидатъ тамъ. А липсата на учители е извѣстно откъдѣ произлиза. Повечето учители сѣ въ строя, на фронта; дѣто намѣримъ учители, назначаваме, доколкото можемъ; назна- чаваме ония, които законътъ ни позволява да назначимъ,	
§ 23. Канцеларски потрѣби, пишущи машини; печатане вѣдомости,			

а ония, които не отговарят на условията на закона, не можем да ги назначаваме, докато съществува този закон. Като се измени, може да назначаваме и съ по-долен цензъ.

А. Ботевъ: Можем да го изменимъ, г. министре, съ една забѣлжка.

Министъръ П. Пешевъ: То е вече другъ въпросъ.

Прѣседателъ: Които приематъ гл. IV тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава V.

Контролен институтъ.

Училищни инспекции.

§ 29. Заплата на личния съставъ при инспекциитѣ.

1 градски училищенъ инспекторъ въ София отъ I класъ	6.120 „
3 окръжни училищни инспектори отъ I класъ	по 6.120 = 18.360 „
1 окръженъ училищенъ инспекторъ отъ II класъ	5.640 „
6 окръжни училищни инспектори отъ III класъ	по 5.160 = 30.960 „
4 окръжни училищни инспектори отъ IV класъ	по 4.680 = 18.720 „
26 околийски училищни инспектори отъ I класъ	по 3.120 = 81.120 „
25 околийски училищни инспектори отъ II класъ	по 2.880 = 72.000 „
30 околийски училищни инспектори отъ III класъ	по 2.640 = 79.200 „
4 околийски училищни инспектори отъ IV класъ	по 2.400 = 9.600 „
За пжтни и дневни безотчетно на 85 околийски училищни инспектори по 720 л. годишно едному	61.200 „
10 секретари на окръжнитѣ училищни инспектори отъ I класъ	по 3.300 = 33.000 „
3 секретари на окръжнитѣ училищни инспектори отъ II класъ	по 3.060 = 9.180 „
1 секретаръ на окръжния училищенъ инспекторъ отъ III класъ	2.820 „
4 счетоводители отъ I класъ	по 3.000 = 12.000 „
8 счетоводители отъ II класъ	по 2.760 = 22.080 „
2 счетоводители отъ III класъ	по 2.520 = 5.040 „
14 архивари	по 1.620 = 22.680 „
14 писари	по 1.320 = 18.480 „
За писари и прислужници въ окръжнитѣ училищни инспекции	76.520 „
За врѣмenni писари и прислужници въ окръжнитѣ училищни инспекции	35.000 „
За редовно и пето повишение на персонала при окръжнитѣ училищни инспекции	4.000 „

Веществени разходи.

§ 30. Наемане помѣщеня	39.000 „
§ 31. Канцеларски потреби, пишущи машини, пощенски разноси, абонamenti за телефони; печатане всѣкакъв видъ книжа и публикации	40.000 „
§ 32. Отопление и освѣтление	15.000 „
§ 33. Купуване и поправяне покжщина, малки поправки, приспособления и поддържане на зданията	12.000 „
§ 34. Формено облѣкло и обуца на прислужницитѣ	3.500 „

Всичко по гл. V. 733.220 л.

Прѣседателъ: Има думата г. Андрей Коновъ.

А. Коновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Послѣдната сесия отъ Камарата сега изтича. Прѣз всичкитѣ минали сесии ние сме разглеждали закона за бюджета по народната просвѣта, който и тая година ни

се внася безъ изменение почти. Безспорно е, че нѣмаме достатъчно материялъ, за да изменимъ нашитѣ становища по въпроса. Изглежда, като-че-ли желанието на г. г. министритѣ да се впише току-тъй и да се приеме бюджетътъ, ще се сбъдне. Ако вземамъ думата, то е само за да подчертая извѣстни нужди, които сегашниятъ моментъ изисква по дѣлото на народната просвѣта, да подчертая тия нужди и да обрѣна вниманието, комуто трѣбва, за да тури редъ, ако желае, та да може да задоволи, поне до извѣстна степенъ, нуждитѣ на страната.

Г. г. народни прѣдставители! Кои сж тия точки, които могатъ да спратъ нашето внимание сега? Нй-първо това е въпросътъ за заплатитѣ на учителитѣ; второ, въпросътъ за контролата на учителската дѣятелностъ; трето, просвѣтното дѣло въ новоокупиранитѣ земи.

Първиятъ въпросъ — заплатата на учителитѣ — ни занимава най-много въ миналитѣ бюджети; той ще трѣбва да ни занимае сега съ още по-голямъ резонъ. И азъ мисля, че една Камара, която желае да проникне въ нуждитѣ на държавното чиновничество и прѣдлага увеличението на заплатитѣ съ една петина, тази Камара ще се занимае по-сериозно съ заплатата на учителитѣ, която е почти най-малката заплата въ реда на цѣлото държавно чиновничество. Съ 80, 100, 120 л. едва ли може да се минава при днешнитѣ скжпи врѣмена — а болшинството учители сж съ такива заплати. Г. министъръ на народната просвѣта не откажа нуждата отъ увеличение заплатитѣ на това учительство; той сжщо е проникнатъ отъ нуждата да се направи нѣщо за подобрене материялното състояние на учителството; и той сжщо така изтъкна мотива, че учительството ще дезертира и ние ще бъдемъ принудени идущата година да останемъ безъ учители. И ако това е така, ако г. министърътъ каза тия свои думи туку прѣдъ насъ, то не трѣбва ли ние да се спремъ върху тая тема и да направимъ нѣщо? Стига вече сме дѣйствували съ думи; трѣбва да направимъ нѣщо съ дѣло. А то е много лесна работа. Ако министерството дѣйствително се прониква отъ нуждата да се увеличи заплатата на учительството при нормални врѣмена, колко повече министерството би трѣбвало да се застѣпи за това увеличение сега, въ тоя моментъ. Г. министърътъ можеше твърдѣ лесно да го създаде. И понеже то не става съ закона за бюджета, то трѣбва да се нареди чрѣзъ изменение на закона за народната просвѣта. Г. министърътъ можеше, както направи и за други случаи, да внесе едно прѣдложение за изменение на закона за народната просвѣта въ съотвѣтното положение, и по този начинъ да се удовлетвори една кричаща нужда, да се запази просвѣтното дѣло отъ погварата, въ която то е нагазило, и да се спасятъ нашитѣ дѣца отъ липсата на ония добри инструктори, за каквито ние имаме всичкитѣ книжни положения въ законитѣ. Днесъ никой не може да откаже, че учительскитъ персоналъ е феминизиранъ. По селата, съ малки изключения, учительскитъ персоналъ се състои почти само отъ жени. Само туку-таме се намиратъ учители мъже, тия отъ 40 години нагорѣ, освободени отъ армията. Министерството можеше съ това прѣдложение за изменение на закона да направи една наврѣмenna реформа, която е належаща. Както г. министърътъ се проникна отъ нуждата за разширяване на Университета съ създаването и на медицински факултетъ, поради голѣмитѣ нужди, които се изтъкнаха туку, така, и съ по-голямъ резонъ, той можеше да внесе — и занарѣдъ тѣй сжщо може да внесе, стига да желае, но не само да прави декларации — той можеше да внесе едно законодателно прѣдложение за подобрене на учительския персоналъ чрѣзъ увеличаване заплатитѣ на учителитѣ. Щомъ това ние нѣмаме налице, щомъ нѣмаме внесено прѣдложение, а имаме само изказани думи, ще си позволя да считамъ, че това желание на министерството е твърдѣ слабо, да не кажа съвсѣмъ не съществуващо, защото вече три години наредъ ние дебатираме по този въпросъ — и подчертавамъ, нѣма противорѣчие между народното прѣдставителство — за увеличаване заплатитѣ на учителитѣ. Г. министърътъ трѣбваше да вземе актъ отъ всички тѣзи извления и да внесе това прѣдложение. Сега, понеже се сврѣща мандатътъ на тази Камара и понеже и сега не се внася такова прѣдложение, азъ считамъ, че такова желание въ Министерството на народното просвѣщение не е съществувало по-рано и сега не съществува. Затова съмъ длъженъ да протестирамъ, че се игнорира единъ такъвъ своеврѣмененъ и важенъ въпросъ, какъвто е въпросътъ за запазване на учительството въ нашитѣ училища. Слѣдъ сключването на мира, при нормално врѣме, останалото учи-

телство, най-подготвеното, и то ще дезертира от училищата и ще търси място другаде, където ще може да бъде материално задоволено. И питам: ако това стане, каквие ще погледнем на последициите от тази промяна в нашите училища? Можем ли ние да се надяваме на всички благотворни последици, които чакаме чрез реформите, предвидени в закона за народното просвещение? Можем ли да имаме ние добър подготвено младо поколение в първоначалните училища? Можем ли ние да имаме достатъчно добри подготвени ученици за класните училища, за прогимназиите и след това за гимназиите? Можем ли тогава да не оправдаем думите на професорите в нашия Университет, които ежедневно твърдят, че всички гимназисти, които постъпват в Университета, не са подготвени още от гимназията? Естествено е, когато основата не е здрава, цялото здание не може да бъде здраво и трайно; когато първоначалното образование не е правилно поставено, не можете да имате правилно развитие в прогимназията, гимназията и, следователно, в Университета. Затова ще бъдем сюрпризирани с статии и изложения в нашите списания, каквито имаме нещастно да четем, относително подготовеността на учителството; а случаите ще се умножат в бъдеще още повече, когато ние създадем условия за дезертирането на подготвените учители. Ето защо азъ считам, че този въпрос, толкова назрѣл, не трѣбва да бъде игнориран до прѣстъпност и не трѣбва да бъде оставен да мине току-тъй.

Минавамъ на втория въпрос — контролата върху учителството. Г. г. народни прѣдставители! Тѣмко тая глава прѣди малко се прочете отъ г. докладчика. Каква е контролата в нашите училища? Окрѣжните и околийските училищни инспектори. Много съжалявамъ, че трѣбва да отбѣлѣжа израждането на този институтъ. Окрѣжните училищни инспектори, дѣйствително, са запазени на мѣстата си, но тѣ, за голѣмо съжаление, станаха оръжие на партийните бюра у насъ. Окрѣжните училищни инспектори се занимаватъ съ въпроса за назначаването на учителския персоналъ въ първоначалните училища при голѣми нарушения на закона. За да не бѣда опровергнати, тутакси ще трѣбва да се обясня. Учителскиятъ персоналъ отъ първоначалните училища се назначава, споредъ закона, отъ респективните училищни настоятелства. Обаче, поради войната и поради отвлечането на учителите въ редовете на армията, вакантните мѣста станаха доста много, а следъ окупирането на новите земи и назначаването на учителски персоналъ тамъ вакантните мѣста се одесеториха. Учители нѣма, обаче учители, свършили гимназиялно образование дѣвици, са налице. Назначаването на новите учители, свършили гимназия, не става по реда, опрѣдѣленъ въ закона за народното просвещение, отъ училищните настоятелства, защото изѣвстни мѣста, опрѣдѣлени отъ закона като мѣста за мѣже учители, не можеха да бѣдатъ попълнени съ такива по липса на персоналъ. Следъ изтичането на опрѣдѣления срокъ тѣ се назначаватъ отъ централната власт, инспектора, чрезъ тъй нарѣченото „направо“. Тоя персоналъ чрезъ натрапване е избраниятъ персоналъ отъ мѣстните партийни бюра. Бюрата на властващите политически партии си създадоха листи за назначаване на учители въ всѣко едно мѣсто, село и градъ, и ако окрѣжните училищни инспектори не получатъ нареждане отъ прѣдседателя на мѣстното бюро, където и да бѣде то, кандидатътъ или кандидатката не могатъ да бѣдатъ назначени, макаръ да иматъ нужния, ако искате, и по-голѣмъ цензъ. Имаме случаи, където даже кандидатки учители нестепенувани са прѣдпочитани прѣдъ степенувани учители и учители, благодарение на рекомандацията на либералното бюро. Азъ нѣма да излагамъ факти, защото тѣ са твърди много, и не вѣрвамъ да се намѣри нѣкой да опровергае тѣзи факти. (Възражение отъ дѣснищата) Вие искате ли да ви наредя редица факти? — Не ша да изпълня това ваше желание. Ако отъ друго мѣсто ми се поиска, азъ ще го изпълня; но за васъ не си губя времето. Така щото така наредениятъ учителски персоналъ бѣше нареденъ не отъ гледище на способностите на учителите, а отъ гледище на партийността. Естествено, можете да си направите тогава заключението, че персоналетъ не може да отговаря дотолкова на мѣстото си и, следователно, вие можете да си правите заключението какви могатъ да бѣдатъ резултатите. Злото става още по-голѣмо отъ липсата на контролъ върху такъвъ учителски персоналъ, неподготвенъ, току-що излѣзълъ отъ училището, издържалъ даже държавния экзаменъ, несъгласенъ въ никаква

срѣда отъ учители, които иматъ нѣколко годишна практика. Така щото липсватъ всички условия, да може този новъ персоналъ да се ориентира въ дѣлото на възпитанието и образованието на дѣцата. При това положение, като липсва и контролата, инспекторатътъ, вие можете да си прѣдставите картината на просѣтното дѣло, особено въ нашите села. Контролата е въ околийските инспектори. Защото окрѣжните инспектори сега не само не ревизиратъ първоначалните училища, но едва ли ще посѣтятъ гимназиите и прогимназиите. Първоначалните училища тѣ никакъ не посѣщаватъ, тази работа извършваха добри околийските училищни инспектори. Но, както знаете, г. г. народни прѣдставители, всички околийски инспектори, съ малки изключения, са въ редовете на армията. Министерството трѣбваше да има прѣдъ очи това положение, настанало прѣзъ войната въ нашето училище, и то го знаеше съ всичката му свѣтлина. То трѣбваше да вземе нужните мѣрки, за да поиска освобождението на околийските училищни инспектори, които не са много, около 60 или 100 души най-много, и съ които армията не се увеличава, нито ще се намали, ако тѣ бѣдатъ извзети и поставени на мѣстата имъ. Ако въ министерството радѣха за просѣтното дѣло, ако тамъ имъ бѣше присърце народното образование, тѣ щѣха да се застъпятъ съ всички свои сили, за да искатъ освобождението на тѣзи инспектори и да ги поставятъ на мѣстата имъ. Достатъчно бѣ да знаятъ учителите, че околийските училищни инспектори са на мѣстата си и че всѣки денъ могатъ да бѣдатъ посѣтени, за да ги заставятъ да бѣдатъ по-внимателни, по-акуратни при изпълнение на своята обязаностъ. А какво е сега положението? Цѣлъ хаосъ е въ първоначалното образование. Кой посѣщава, кой не посѣщава училището; кой въ отпускъ, кой не; кой е въ комитетъ, кой не влиза въ комитетъ — всичко това е едно разбъркване, което докарва само едно, че училищата не вървятъ никакъ и не даватъ очакваното. Въ нѣкои села учителите, поради тази бъркотия, даже не могатъ своята работа, съвсѣмъ нехайно се отнасятъ къмъ своята задача и, понеже нѣма контрола, безспорно е, тѣхната работа не може да бѣде донесена до по-висшѣ началства. Не искамъ да кажа, че това е навсѣкѣждъ, но достатъчно е това да бѣде въ по-голѣмата частъ отъ училищата, за да видимъ накърнено дѣлото на народното образование. Училищните инспектори можеха да бѣдатъ поискани и можеха да бѣдатъ поставени на мѣстата си, за да се запази образователното дѣло въ държавата.

Третиятъ въпросъ е въпросътъ за образованието на дѣцата въ окупираните земи. Г. г. народни прѣдставители! Тоя въпросъ, както по-рано, изглежда и сега, ще го оставимъ само на развитието на събитията. Ние отпускаме суми, безъ да опрѣдѣляме мѣстата, където ще има училища и където нѣма да има, и където ги има, какви училища са тѣ, първоначални ли са, съ колко отдѣления са, съ колко паралелки, прогимназиялни ли са и т. н. Питамъ: където се изразходватъ тия суми? Азъ въ комисията не можахъ да чуя едно изложение на работата, за да се убѣдя, че тѣ наистина правилно отиватъ по своето назначение. Но нека отбѣлѣжа това, че тия суми се даватъ по-скоро за пропаганда, отколкото за народното образование.

Х. Г. Поповъ: Кои пари? Всѣка година това говоришъ

А. Коновъ: Азъ не искамъ да приказвамъ много на тая тема, който желае, нека разбере, само подчертавамъ и ще мина на другъ въпросъ. Не можахъ да не го отбѣлѣжа, защото са нужни освѣтления по него. Ако разходите се правятъ, за да се пропагандира народната, националната идея, явява се нуждата да питамъ тогава: където именно се прахосватъ тия пари? Въ Македония, Моравско, Добруджа? Азъ не виждамъ въ Добруджа училища, създадени отъ нашата държава, нито първоначални, нито прогимназиялни, нито гимназиялни. Азъ виждамъ друго нѣщо. Г. г. народни прѣдставители. За голѣмо учудване, до мене са дошли други факти, и тѣ са следующите: българските учители въ Добруджа се гонятъ, изпѣждатъ се отъ училищата и се замѣстватъ отъ учители ромѣни. Ето фактите. Ние прѣдвиждаме въ бюджета си суми за образователното дѣло въ окупираните отъ насъ земи, а, следователно, и за окупираната Добруджа, безъ да разчитаме ще бѣде ли тя наша или не. Питамъ тогава: защо отпускаме тия пари? За ромѣнските учители ли, които се насаждатъ тамъ въ училищата, или за български учители? И азъ бихъ желалъ да се уясни този въпросъ прѣдъ народното прѣдставителство. Защо да стоимъ тъй неосвѣтлени върху единъ фактъ, който е очебиенъ, плачевенъ, който е горчивъ за

насъ? Защо държавата да харчи пари за едно дѣло, което не е наше? Българските учители се паждят отъ Добруджа, замѣстватъ се отъ ромѣнски учители, за да прѣподаватъ на ромѣнски езикъ науката на българските дѣца. Това азъ не мога да разбера! Ако това е тъй, питамъ тогава: кѣдѣ остана задачата, която се прѣслѣдва отъ министерството за пропагандиране националните идеали? Кѣдѣ тя се реализира въ тоя кѣтъ на окупираниѣ земи? Безъ да обжждамъ тая болна тема, азъ казахъ, че само ще отбѣлѣжа факта и ще очаквамъ освѣтление по него. Толкова по това, за да свърша и съ другъ въпросъ.

Въ свързка съ въпроса за учителския персоналъ отъ първоначалните училища азъ ще искамъ да кажа нѣколко думи и за известни учители, които сж съвсѣмъ игнорирани. Известно ми е, г. г. народни прѣдставители, че въ миналата сесия, при разглеждане бюджета за народната просвѣта, стана дума за учителитѣ, които бѣха назначени и поради настѣпването на мобилизацията не успѣха да заематъ мѣстата си и да съставятъ нужните актове за встѣпване въ длѣжностъ. Такива учители бѣха лишени отъ заплатата, когато тѣхните другари получаваха своята. Тази грѣшка се поправи сега наскоро за известна категория само учители, които сж били съставили актъ, слѣдъ като сж получили заповѣдь за назначение. Моята дума ще бѣде за другата категория учители, които не сж получили заповѣдь за назначение и които не сж заели, слѣдователно, своята длѣжностъ. А такива онеправдани учители има доста много, може би 50—100 души, които въ продължение на нѣколко години, може би 5—6 години, сж учителствували. Поради обстоятелството, че не сж назначавани за постоянни съ постановления, а сж натрапвани, тѣхното назначаване е имало сила само за една година. Отъ 1 септември нататѣкъ сж се считали за учители, когато излѣзе новото назначение. Тия учители въ 1915 г., когато се обяви войната отъ нашата държава, сж подали, както и по-рано, заявления да искатъ ново назначение. Така сж правили винаги прѣзъ септември въ прѣдидишните години, но, за нещастие, настѣпва мобилизацията, и тѣхните заявления не се разглеждатъ. Макаръ тѣ да сж учителствували десетки години, макаръ тѣ по право да сж разчитали на длѣжностъ, вслѣдствие забавата на училищните настоятелства или училищните инспекции, тѣ не сж назначени. И тия учители на брой около 50—100 души, сж лишени отъ заплатата. Това е една голѣма несправедливостъ, която пада върху тѣхъ и сѣмействата имъ. Тѣ сж въ редоветѣ на армията, не се дава помощъ на сѣмействата имъ, нѣматъ заплатата и сж оставени въ плачевното състояние да получаватъ само войнишката заплатата и съ нея да поддържатъ и себе си като войници, да поддържатъ и сѣмействата си. Това е нечувана несправедливостъ. Ако ние уреждаме въпроса за материалното състояние на учителския персоналъ по начина, по който сме го уреждали досега, голѣма несправедливостъ сме направили, когато сме оставили тази категория учители да бѣдатъ лишени отъ каквато и да било помощъ. Тази висока несправедливостъ би трѣбвало да се поправи още въ тази сесия за тази категория учители. Ето защо азъ бихъ обърналъ внимание на г. министра на просвѣтата да се спре върху този въпросъ и да ни даде нужното освѣтление. Надѣвамъ се, че тази грѣшка трѣбва да се поправи, ако искаме да бѣдемъ справедливи.

Г. г. народни прѣдставители! Върху учителския персоналъ изобщо, първоначаленъ, прогимназиаленъ, въ непълните гимназии и въ гимназиитѣ, азъ имамъ да направя още една послѣдна бѣлѣжка. Учителскиятъ персоналъ не е оставенъ много спокоенъ въ своя животъ. Много сѣжалаямъ, че въ такава врѣме трѣбва да подчертавамъ неприятни факти, но длѣженъ съмъ да ги подчертая, за да се надѣвамъ да се избѣгнатъ занаяпрѣдъ. Нѣмамъ лошото намерение да укорявамъ, искамъ да стане нужната корекция, за да се свърши веднѣжъ завинаги съ прѣслѣдванята и гоненията на учителския персоналъ. И прѣждеговорившиятъ напомни донѣкъдѣ за известни работи, които ставатъ съ учителския персоналъ. Учителитѣ се мѣстятъ отъ единия край на България въ другия. Това става и съ инспекторитѣ даже, но съ учителитѣ това е по-болезнено, защото е по-множествено, защото е и отъ по-големо значение за дѣлото на народното образование. Единъ учител, свикналъ при известни условия съ известни нѣща, въ момента, когато може да бѣде най-полезенъ, той се прѣмѣства на друго мѣсто. Азъ нѣма да споменавамъ факти. Министерството знае нѣкои случаи, знае доста много случаи, но допускамъ нѣкои случаи да не знае, а особено ония, които се отнасятъ до първоначал-

ните училища и които се извършватъ отъ бюрата на управляющата партия. Щомъ учителитѣ е далъ най-малкъ поводъ, може би невиненъ поводъ за недобри отношения съ нѣкои отъ управляущитѣ, веднага първото и послѣдно наказание е да го прѣмѣстятъ; ако е билъ въ известнo село, да не го пушатъ тамъ, да отиде въ друго село; ако е въ една околия, пращатъ го въ друга околия. Ако това е ставало масово съ учителския персоналъ въ първоначалните училища, нека го изповѣдамъ, по-малко е ставало съ учителския персоналъ въ класните училища, прогимназиитѣ и гимназиитѣ. Наклоненъ съмъ да допусна, че това е плодъ на недобро разбиране и схващане на дѣлото на народното образование, защото ставатъ прѣслѣдвания на учители, които сж най-добри поставени въ дѣлото на народната просвѣта. Най-будните, най-добри подготвенитѣ и истинските просвѣтителни на народа, тѣ сж именно, които сж изложени на тия постоянни гонитби, които сж изложени на безпокойства. Нека прѣстанемъ вече съ тѣзи прѣслѣдвания, нека се подчинимъ на едно стабилизирано положение на учителския персоналъ и да не постѣгаме на неговото положение. Учителскиятъ персоналъ е необходимъ за дѣлото на народното образование и колкото той е по-постояненъ въ едно и сѣщо мѣсто, толкова той е по-полезенъ за своята задача. Не бива да се опорочава образователното дѣло за партизанство. Нека изсипваме нашитѣ политически неприязнености върху неприятнитѣ намъ хора отъ политическите крѣгове; нека оставимъ тоя народенъ труженикъ свободно да изпълнява своята обективна задача, не политическа.

Въ тоя редъ мисли азъ искамъ да кажа нѣколко думи и за учителския персоналъ въ войската, който можеше да бѣде прибранъ въ училищата, за да изпълнява своята най-пряма и висша задача тъкмо въ днешния моментъ. Понеже можеть учители — така и г. министърътъ се изказа въ комисията — ги нѣма, тѣ сж въ редоветѣ на армията, министерството, което знаеше това, можеше да иска да се освободятъ учителитѣ отъ известна възраст нагорѣ, напр., отъ 30 години нагорѣ, за да могатъ да бѣдатъ поставени на мѣстата си. Единъ такъвъ добръ подготвенъ учител, който има 30-годишна и по-голѣма възраст; може да повлияе доста за правилния вървѣжъ на дѣлото на образованието съ своето въздѣйствие върху новитѣ, непригответи, току-що свършили учители. Тѣ шѣха да бѣдатъ много по-полезни въ училищата, отколкото сж сега въ редоветѣ на армията. Ако това не можеше да се постигне, то можеше да се отпрати друго едно искане: поне учителитѣ, които подпадатъ въ категорията на данѣчнитѣ, които не сж строеви войници, да бѣдатъ освободени. А тѣ сж единъ доста голѣмъ персоналъ, за да задоволятъ отчасти нуждата на просвѣтното дѣло. Тѣ можеха да бѣдатъ чувствително полезни за дѣлото на народното образование. Както виждате, можеха да се взематъ своеобразно мѣрки, за освобождение на учителитѣ отъ 30-годишни нагорѣ или поне на данѣчнитѣ учители, като по сжщитѣ мотиви се иска и освобождението на околийските училищни инспектори. И при запазването на тия новостъздадени положения можехме ние да се надѣваме на съвсѣмъ другъ резултатъ въ образователната областъ. Защото сега резултатитѣ отъ образователната дѣятелностъ на нашата държава сж твърдѣ печални. Първоначални училища, прогимназии и гимназии ни прѣдставятъ една черна картина. Ако ние внимнемъ въ рапортитѣ на окръжнитѣ училищни инспектори или въ всички ония рапорти, които се даватъ отъ главнитѣ учители за състоянието на образователното дѣло, ще трѣбва да направимъ заключение, че въ насъ образователно дѣло не е сѣществувало. И какво е това положение, г. г. народни прѣдставители, което ние виждате навсѣкѣдѣ всѣки день? Ето, напр., въ София — ние сте всички тукъ, VIII класъ има четири часа въ седмицата, VII класъ въ нѣкои гимназии има два часа въ седмицата, а други гимназии съвсѣмъ сж затворени. Въ прогимназиитѣ — сѣщо така; ако иматъ на день единъ часъ, пакъ е много. Всичката тая крѣхка младежъ, която има занятие само единъ часъ на день, взето срѣдното положение, и прѣзъ останалото врѣме е свободна, ние виждате какво става тукъ; тая младежъ се излага на ударитѣ на всички пороци, които нашата улица има, и всичко ало се отразява въ нейната душа, всичко развратно докарва отрицателни резултати въ моралната областъ и изражда поклѣннието.

Б. Каранашевъ: Фактически не е вѣрно. Тѣ иматъ прѣдидъ обѣдъ занятие. Тамъ, дѣто има причина, затворени сж учи-

лицата, може би, по хигиенически съображения, но тъй съ наредили учителите, че има занятия по няколко часа сутринь.

А. Коновъ: Да, азъ говоря за случаите вънъ отъ болестите. Мисля, че и вие въ Плѣвнѣ имате същото. Имате ли всички учителски персоналъ?

Б. Каракашевъ: Вѣрно е, че учението куца, но всички важни прѣдмети сѣ застъпени. Някои часове сѣ прѣди обѣдъ, други — слѣдъ обѣдъ, обаче програмата се слѣдва. Ние тамъ нѣмаме ни единъ день загубенъ. Учителите сѣ взели повече часове, отколкото се прѣдвижда по правилниците и наредбите, само и само да не страда учението.

А. Коновъ: Азъ, за да не Ви опровергая, ...

Б. Каракашевъ: Не можете ме опроверга, защото истината не можете да отречете.

А. Коновъ: ... ще приема, че въ Плѣвнѣ положението е такова, но азъ бихъ Ви опровергалъ твърдите много, защото самото Ваше обяснение, че едни класове се занимаватъ прѣди обѣдъ, други слѣдъ обѣдъ, показва проблема, който съществува тамъ.

Б. Каракашевъ: Причината е липса на помѣщения. Слѣдъ обѣдъ почватъ въ 1 ч. и слѣдватъ до 5—6 ч.

А. Коновъ: Моля Ви се. Приемамъ туй положение за Вашия градъ, но виждате какъ е тукъ. Азъ ще Ви кажа, че и другаде, въ Търново, въ Русе и навсякъде това е тъй.

Б. Каракашевъ: Азъ бѣхъ прѣди 10 дни въ Свищовъ, моятъ роденъ градъ, където имамъ пакъ близки ученици, и тамъ провѣрявахъ — не е вѣрно това, което казахте. Може да има нѣкъде, по изключение, да учатъ само по единъ часъ на день.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

А. Коновъ: Ако вие искате да опровергавате, г. Каракашевъ, положението, че у насъ образователното дѣло не върви точно тъй, както е прѣдвидено въ програмата, мисля, че ще излъжете само себе си, а не мене, защото азъ имамъ достатъчно факти и — казахъ по-рано — само защото не желая да отнемамъ врѣмето на народното прѣдставителство, не желая да ги цитирамъ, но ако стане нужда и това мога да направя. Никой не може да откаже печалния фактъ, че нашите училища сѣ раздрусани и по персоналъ, и по здания, и по всичко, даже по учащата се младежъ. Та кой е останалъ въ училищата, г. Каракашевъ? Всички отъ 17 и 18-годишна възраст сѣ въ редовете на армията, горните класове сѣ обезлюдени, Университетътъ е обезлюденъ, тамъ има само момичета.

Б. Каракашевъ: Ако призивната възраст ги е достигнала, кой е кривъ за това?

А. Коновъ: Азъ искамъ да подчертая факта, че дѣлото на народното образование е окончателно разклатено.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: По-възрастните отъ по-горните класове напушватъ училището и отиватъ да се биятъ.

А. Коновъ: Г. Момчиловъ! Приемамъ Вашата бѣлѣжка, но азъ подчертавамъ ония страни на въпроса, които изложихъ по-рано и които можеха да бждатъ корегирани чрезъ едно по-силно застъпничество и по-енергично натискане прѣдъ военната властъ, а именно да се освободятъ учителите отъ 30 години нагоръ, да се освободятъ училищните инспектори, да се освободятъ данъчните учители, за да може нашето образователно дѣло да върви по-добре въ врѣме на войната, въ тая най-голяма и страшна война. Това ви казвамъ. И азъ не искамъ да говоря за други врѣмена, а тъкмо за този моментъ и затуй избрахъ само тия точки, които засѣгатъ днешния моментъ.

Ето защо азъ намирамъ, че въ тази областъ ние не сме добре поставени. Дѣлото на народното образование е останало твърде назадъ, и ние ще имаме печални послѣдци слѣдъ войната, ние ще имаме слабо подготвенъ пер-

соналъ учителски, чиновнически или какъвто и да бжде Младежътъ, който свърши нашата гимназия или нашата прогимназия и влѣзе въ живота, като слабо подготвенъ, нѣма да бжде пригоденъ, не би отговарялъ даже по наредбите на нашите програми — не тъй, както ние, социалистите, бихме желали да бжде подготвенъ, но дори както официалната програма пожелава да бждатъ подготвени българските младежи за живота. Фактите говорятъ, че тѣ нѣма да бждатъ пригответи дори и наполовина. Тоя печаленъ фактъ, съ голѣми отрицателни послѣдствия за бъдещето, искамъ да изтъкна. Макаръ, че имаме авансиранъ твърде много условия за скорошенъ миръ, който бихъ отъ всичката си душа и сърдце пожелалъ да настане азъ бихъ молилъ за всеки другъ евентуаленъ случай който би продължилъ войната, да се взематъ нужните мѣрки за освобождение на тоя персоналъ и за полезното застъпване на учителските мѣста, за да могатъ поне отчасти да се корегиратъ грѣшките, направени досега, защото печалните резултати нѣма да бждатъ за други нареди, за нашите съседни или за кого и да е, тѣ ще бждатъ за насъ, и само за насъ. Ние искаме да си създадемъ персоналъ, който въ бъдеще да подготви обединена България, като една културна държава, издигната високо надъ всички други свои съседни, но изглежда, че това нѣма да постигнемъ, по единствената причина, че нѣма и не ще да имаме подготвенитъ хора, които да подтикватъ културното обществено развитие на нашия народъ. Това е най-сериозна задача, която трѣбва да бжде поддържана отъ васъ, ако не по-силно, поне наравно съ другите национални задачи, които прѣслѣдва нашата държава.

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ апелирамъ къмъ всички ви и ви моля да настояте, щото тия грѣшки да се поправятъ въ името на просвѣтните интереси и бъдещето на нашия народъ. (Нѣкои отъ крайната лѣвица ржкоплѣскаятъ)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Не единъ пътъ отъ тази трибуна азъ съмъ поддържалъ, че ние сме народни прѣдставители, слѣдователно, сме повикани да се произнесемъ по всички въпроси, които сѣ прѣдметъ на нашите дебати, обаче азъ всекога съмъ поддържалъ, че ще бжде добре и тукъ да има раздѣление — не всеки единъ отъ насъ по всичко да приказва. Ще гласуваме по съвѣсть, но по всеки прѣдметъ сѣ има измежду насъ хора, които сѣ повечко версирани въ материята, която съставя прѣдметъ на дебатите. И ако азъ днесъ излизамъ за пръвъ пътъ да говоря по бюджета на Министерството на народното просвѣщение, то не е да изкажа онѣзи принципиални схващания, които би трѣбвало да легнатъ въ единъ бюджетъ на народната просвѣта, защото считамъ, че за туй има хора по-версирани по тази материя; азъ ставамъ, за да отправя едно питане къмъ г. министра и още да дамъ изразъ на една болка, която отдавна терзае моята душа и която не единъ пътъ съмъ изказвалъ и прѣдъ днешния министъръ на народното просвѣщение.

Трѣбва да признаемъ, г. г. народни прѣдставители, че нашата народна просвѣта, сравнително съ окръжаващите ни други народи, безспорно, стои на по-висока нога, но това не ще каже, че нѣма недѣзи и у насъ, които трѣбва да коренимъ. Всеки единъ отъ насъ, което е могълъ да забѣлѣжи, е длъженъ да го релевира тукъ, за да може да се взематъ мѣрки да се изправятъ онѣзи неродовности, онѣзи погрѣшки, онѣзи проблеми въ нашия законъ за просвѣтата и въ бюджета, въ който той намира отгласъ, което може да бжде отъ естество дѣйствително да подобри нашето учебно дѣло. Отъ 24 години по бюджета на народното просвѣщение азъ постоянно слушамъ дълги статистики: колко училища сѣ хубави, колко приличали на кокошарници, колко приличали на свинарници, колко приличали на яхъри и т. н. и все се е пледирало да се намѣрятъ срѣдства, за да може навсякъде да се построятъ добри, хигиенични, удобни училищни здания. Даже прибѣгна се до единъ заемъ, както помните, по-рано, отъ който да се помага на общините да могатъ да издигнатъ тѣзи помѣщения, обаче и до днесъ на този въпросъ не сме могли да отговоримъ удовлетворително. Въобще нашата държава не е могла да даде едно правилно разрѣшение на този въпросъ, и досега нашите дѣца дѣйствително гинатъ въ яхъри. Но това е едната страна, това е по отношение физическото възпитание, ако мога тъй да кажа, на нашите

младежи; държавата не е могла да обезпечи това физическо развитие, да им даде широки, удобни, лесноприветливи и изложени на слънце стаи, да им даде всички ония хигиенически условия, без които не е възможно тяхният кръвоносен организъм да вирее и да се развива. Но има и друга една страна; това е моралната страна, която, трябва да признаем, е свършено занемарена у нас. За голямо съжаление — и тук дължа да го кажа от тая трибуна, за да го чуят почтенити г. г. учители — за голямо съжаление, казвам, нашите учители третират себе си само като даскали, като преподаватели по предмет, не и като възпитатели. — „Който иска, казват, възпитание, трябва да отиде дома си, нека семейството даде възпитание на децата, нека държавата даде своя примър, нека нашите висши управляващи дадат това възпитание, но ние, учителите, ще се ограничим да преподаваме днес аритметика, четирити аритметически действия, утръ — минералогия и зоология, трети ден — ботаника; туй е нашето назначение“. Азъ съвсем не съм схващал тъй назначението на нашия народен учител. Нашият народен учител не трябва да забравя, че ние не можем да чакаме от нашето семейство онова възпитание на младежта, каквото въ странство, въ други държави действително семейството дава на своите деца. Затова ние искаме от нашия учител, като педагог, да бъде едновременно и възпитател. Много сръдства сж се опитвали въ това отношение, обаче до едно, мисля, че ние не сме прибегвали, до онова сръдство, което виждаме днес въ странство да се култивира твърдо усърдно. И за да илюстрирамъ своята мисъл, азъ ще ви приведа един примър. Колко-годъ заможни хора изпращатъ своите деца въ цариградското американско училище, било въ тамошния мъжки лицей, било въ дъвическия. Защо? Нима нашите училища не даватъ оная солидна наука, онова солидно образование, което се получава въ тези цариградски американски мъжки и дъвически училища — въ Роберт-Коледж? Получава се и въ България. Наистина, тамъ се изучава единъ езикъ повече, но не е тази главната причина, поради която тези хора изпращатъ тамъ своите деца — едно почетно количество младежи имаме ние тамъ; това е защото тамъ се дава едно солидно възпитание, тамъ се намиратъ постоянно подъ строгия надзоръ на училищната власт. Въ България какво направихме? Ние разпуснахме нашата младеж по улиците, и вие тръгнете денемъ, когато се излиза отъ Университета, тръгнете тамъ по къшетата, когато се излиза отъ гимназиите, мъжки и дъвически, и вижте какво става. Ние имаме контрол върху тези деца, ние имаме едно помъщение, където да живятъ, където държавата да упражнява извѣстенъ контрол върху тях. Думата ми е за онѣзи пансиони, които съществуватъ въ Франция, Англия, Америка, Цариградъ и които действително обезпечаватъ на родителите увѣреностъ — и фактически е тъй — че децето имъ нѣма да стане жертва на улицата. Особено за дъвичите се касае туй. Изпращатъ родителите тукъ момичетата си, продаватъ си воловетъ и конетъ, за да имъ дадатъ тукъ едно солидно образование, но ние знаемъ — азъ мога да дамъ на г. министра много точни свѣдѣния — колко семейства сж станали жертва на уличността на София, защото нѣма никакъвъ контрол отъ страна на държавата върху поведението на техните деца. И затуй — азъ и другъ пътъ бѣхъ молилъ г. министра — не е ли възможно да се помисли върху този въпросъ: при нашите гимназии, при дъвическите особено, да има по единъ пансионатъ? Менъ ми сж казвали много пъти: нима въ пансионатите не ставатъ такива некрасиви работи? Но то е било изключение, когато сега е правило. Децето е една крѣпка фиданка, оставено на произвола на вѣтроветъ, то ще вземе криво направление. Ако държавата, ако учителътъ нѣма постояненъ надзоръ, нѣма постоянно наблюдение надъ това дете, то действително ще се загуби, а ако имаше контрол, разбира се, нѣмаше да получимъ това, което, за голямо съжаление, виждаме днесъ. Азъ бихъ могълъ тукъ въ този редъ мисли, да цитирамъ много нѣща. Не ща никого да оскърбявамъ: нито учителите, нито младежите. Младежите ги извинявамъ съ неразвитостта на тяхния умъ; тѣ не знаятъ, че всичко, което хвърчи, не се яде, тѣ не знаятъ, че животътъ е пъленъ съ тръни и никаждъ нѣма рози, тѣ гледатъ само на външността. Това разбирамъ, но държавата, народниятъ прѣдставителъ, който е повиканъ да се грижи въобще за тази страна и специално за нашите подрастващи поколения, не е извинително да остави всичко туй така, на произвола на съдбата. Бѣхъ челъ, не знамъ къдѣ, че Министерството на просвѣтата действително се е занимало съ тоя въпросъ, г. министърътъ билъ специално командировалъ, мисля, главния секретаръ

на Министерството на просвѣщението да отиде въ странство да изучи въпроса за пансионатите. Азъ полюбопитствавахъ да видя има ли прѣдвидено нѣщо въ бюджета.

Министъръ П. Пешевъ: Заличи се отъ Министерството на финансите.

М. Такевъ: Г. министърътъ на просвѣтата ни съобщава, за голямо съжаление, че г. министърътъ на финансите, отъ желание да прави икономии, заличилъ този параграфъ за този необходимъ институтъ, за който не може да има дѣл мнѣния, че той трябва да се създаде въ България. И добръ е направилъ г. министърътъ на просвѣтата, че го е прѣдвидѣлъ, но тукъ ще ми позволите да изкажа пълното свое порицание къмъ г. министра на финансите, който намѣрилъ отъ къдѣ да прави икономии. При единъ дългъ отъ 6 милиарда, при единъ бюджетъ отъ 475—500 милиона лева, ние не можахме да прѣдвидимъ 200, 300, 500 хиляди лева за поддръжка на пансионати, на такива пансионати, дѣто родителите ще си плащатъ пакъ стойността на храната и издръжката на децето, а държавата само ще авансира това и утрѣ пакъ ще си инкасира дадените пари! Азъ не мога да си обясня каква е тази икономия, за да не я окъчествявамъ съ нѣкое прилагателно, нежелателно да се произнася отъ тази трибуна. Азъ бихъ молилъ г. министра на просвѣтата, понеже проектътъ му е готовъ, понеже той е прѣдвидѣлъ пари въ бюджета — значи, въпросътъ за него е разрѣшенъ — да внесе въ бюджетарната комисиия — нищо не прѣчи за това — прѣзъ която бюджетътъ ще мине, една поправка, за да можемъ да обезпечимъ правилното възпитание на нашите деца. И ако ние останемъ глухи къмъ този въпросъ, нека не се сърдимъ, че нашите избиратели, които харчатъ всичко, и калъта подъ ноктите си, за да дадатъ едно възпитание на децата си въ по-големите градове, ще се сърдятъ намъ, дѣто не сме били достатъчно прѣдвидливи да обезпечимъ на техните деца едно правилно възпитание, а сме оставили да ги пращатъ въ затворите, въ Майчинъ домъ или въ нѣкои други заведения, недостойни да се споменаватъ отъ тази трибуна. Ако го казвамъ туй, г. г. народни прѣдставители, азъ го казвамъ съ болка на душата, защото съмъ свидѣтел отъ редъ години на всички некрасиви работи, които ставатъ тукъ, въ столицата, и въ големите градове, дѣто има натрупване на ученици. Взематъ се палиативни мѣрки да се проконтролиратъ класите, където учениците живеятъ, но прѣзъ годината класниятъ наставникъ едва ли ще има възможностъ единъ два пъти да провѣри. Това какво значи? Туй значи да се залъгваме, туй не е никакъвъ контрол. Контролътъ е тамъ, че докато ученикътъ се намира на ученическата скамейка, да се подчинява на разпорежданията на властта и когато той достигне пълнолѣтието и влѣзе въ обществото, въ живота, тогава може да избира двата пътя, които ще му посочи държавата: пътя, който води къмъ доброто възпитание, и пътя, който води за тюрмата, а докато е на ученическата скамейка, той ще се подчинява на разпорежданията на върховната властъ въ страната, на Народното събрание, на законите, които то издава. Азъ тъй разбирамъ свободата на нашата младеж. Може да ме обвинятъ въ ретроградство и въ каквото искатъ, но моето искрено желание е да създадемъ добри граждани и честни, почтени майки. Туй ме застави да говоря втори пътъ отъ тази трибуна на тази тема, както имахъ случай и частно да говоря съ г. министра. И затуй моля и настоявамъ, г. г. народни прѣдставители, непрѣмънно да искаме да се даде едно разрѣшение на този въпросъ още тази сесия, безъ да се стѣсняваме, че ще увеличимъ бюджета съ нѣколко стотици хиляди лева. То е едно възражение, което не търпи критика прѣдъ видъ на големите блага, които можемъ да чакаме отъ този институтъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: И понеже е само аритметика.

М. Такевъ: И понеже е само аритметика, може много лесно да се свърши.

Другъ единъ въпросъ, г. г. народни прѣдставители, специално по бюджета. За старото царство нѣма какво друго да кажа, а ще помоля г. министра само едно.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

М. Такевъ: Нѣколко мисли ще нахвърлямъ, г. прѣдседателю; нѣмамъ намѣрение да критикувамъ бюджета, но да обърна вниманието на г. министра и народното прѣдставителство върху едно. Много отъ училищните помѣ-

щения безцѣлно се държатъ отъ войската и, като казвамъ безцѣлно, имамъ примѣри прѣдъ себе си, които ще спомена, безъ да искамъ нѣкого да фиксирамъ. Тѣ като че иматъ едно желание: „Тукъ съмъ и тукъ ще стоя“. — Ама, г. полковникъ, г. генерале, тия дѣца сѣ ваши, тѣ сѣ наши и армията е наша, ние сме това; ето ви удобно помѣщение, нека тука да се помѣсти складътъ съ продуктите, освободете училищата да влѣзатъ дѣчицата, за да не мръзнатъ въ отдѣлни стаи.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Много вѣрно.

М. Такевъ: „Не може, тукъ ще стоя“ — Но не ви ли е грѣхъ; защо става това? Пакъ стговоръ: „Не може.“ Азъ моля г. министра да се застъпи въ това отношение най-енергично, като има подкрѣпата на народното прѣдставителство. Дълга отъ тази трибуна да заявя, това не може да се търпи. Дѣцата сѣ утрѣшни войници, тѣ сѣ наши синове, както самитѣ войници, па и самитѣ войници не желаятъ да гледатъ дѣцата си да скитатъ по улицитѣ или да отиватъ въ яхѣритѣ, когато има възможностъ военнитѣ материяли да се помѣстятъ въ други помѣщения, безъ да се нахърни нѣщо отъ тѣхната стойностъ или сигурностъ.

Въ този бюджетъ — пакъ казвамъ, може да не е мѣстото, когато се гледа тази глава, но за да не вземемъ втори пътъ думата, ще го кажа сега — има една страница съ нѣколко параграфи за учебното дѣло въ окупирани земи. Тукъ нѣма изброени кѣдѣ ще се откриятъ основни училища, кѣдѣ сѣ били открити, а тѣ, понеже по закона се издържатъ отъ държавата, трѣбва да се впишатъ въ бюджета, както обикновено се вписватъ всички училища, които се издържатъ отъ държавата. Тукъ има прѣдвидени учители за гимназии, прогимназии и т. н., но не виждамъ кѣдѣ тѣ ще се откриятъ. Ако повдигамъ този въпросъ, то е затуй, защото бихъ желалъ да чуя отъ г. министра да каже: „Въ тѣзи окупирани земи влиза и Добруджа; не тази Добруджа, която до 1913 г. бѣше наша, а пакъ българска Добруджа, която въ 1878 г. се откъсна отъ България и която, като компенсация, както знаете, за Бесарабия, се даде на Ромъния“. Какъ стои въпросътъ съ учителството въ тази окупирана българска земя? Тамъ пратени ли сѣ учители? Ще се откриятъ ли тамъ основни, както и сръдни училища? Мисли ли г. министърътъ да ги открие? Ако сѣ пратени учители, тѣзи учители заеха ли мѣстата си, или се намиратъ още въ Бабадагъ? Ако се намиратъ още въ Бабадагъ, коя е причината, има ли нѣкой да прѣчи? Г. г. народни прѣдставители! Азъ имамъ голѣмото удоволствие да пропѣтувамъ тази частъ отъ България надлъжъ и на ширъ, отъ Черна-Вода до Кюстенджа и отъ старата граница при Добричъ до Тулча, и тукъ дълга да изповѣдамъ единъ свой грѣхъ и въобще нашъ. 40 години ние бѣхме забравили най-българската частъ на българското отечество; ние бѣхме съсърдоточили погледитѣ и само една фраза знаехме да произнасяме: Македония. Но ние не знаехме, че ядрото на българския народъ, крайгълъниятъ камѣкъ на българщината е туренъ въ Добруджа — ние въ българската държава нѣмаме по-български край отъ Добруджа. Ромънското владичество въ продължение на 38 години никакъвъ отпечатѣкъ не е оставило нито въ тамошнитѣ нрави, нито върху тамошния български езикъ, нито върху тамошнитѣ обичаи, нито върху нищо отъ всичко българско, което дотогава — 1878 г. — е имало тамъ. Идете въ Тулча, той е по-български градъ, отколзото София; идете въ Кюстенджа, той е по-български градъ, отъ който обичате другъ, макаръ тамъ ромънското правителство да е взело всички мѣрки да посели ветерани и да докара богати търговци, за да даде другъ колоритъ на Кюстенджа. Обаче Кюстенджа, съ своето голѣмо читалище, каквото нѣма въ много градове въ България, съ ликоветѣ на Любенъ Каравеловъ, Ботевъ, Левски, Хаджи Димитъръ, които красятъ стѣнитѣ на това здание, си остана български. Тамъ начело съ свещеницитѣ, съ всички първенци, които никога не сѣ забравяли своя матеренъ езикъ, сѣ се борили за своитѣ черковни и училищни права, защото за своитѣ политически права тѣ не бѣха въ състояние това да сторятъ. Не бѣха — трѣбва да изповѣдамъ този грѣхъ — защото ние тукъ, само отъ желание да правимъ висока политика, никога отъ тази трибуна не споменахме тази дума — Добруджа. Помня само единъ пътъ единъ народенъ прѣдставител, който не е тукъ, г. Краевъ, при министерството на покойния Стоиловъ направи едно запитване, когато единъ окръженъ управителъ, прословутиятъ Филицеско, бѣше почналъ да изтрѣбява българщината съ всички простени и непростени сръдства, попита министъръ Стоиловъ, тогавашенъ министъръ на външнитѣ работи, какви мѣрки мисли

да вземе той прѣдъ ромънското правителство, за да се спре прѣслѣждането на българщината. Когато у насъ въ Трутканъ и околнѣта и въ другитѣ градове, въ които имаше една шепа ромъни, имъ дадохме пълна възможностъ да се развиватъ, тамъ се върши тѣкмо обратното. Покойниятъ Стоиловъ направи тукъ изявление — помня като сега — че той ще вземе всички мѣрки — тогава мисля бѣше на властъ пакъ Братияно — шото ромънското правителство да не допуска на своитѣ подвѣдомствени органи да се отнасятъ по този начинъ съ тамошното българско население. Не мина дълго врѣме, обаче, слѣдъ тази рѣчь, произнесена отъ тази трибуна, ромънското правителство — ще ме поправи г. Теодоровъ, ако си спомня — отправи нота до българското правителство: „Какъ то смѣе да се мѣси въ вътрѣшното управление на Ромъния“, а това сѣщо ромънско правителство бѣ забравило, че когато ние съ законъ за народната просвѣта турихме ромънскитѣ училища тамъ, покрай границата, подъ контрола на държавата, то се опита да протестира. Така се свърши, а дипломатически какъ е вървѣлъ този въпросъ по-нататѣкъ, не зная, но думата ми е, че само единъ пътъ, все отъ страхъ да не правимъ голѣма политика, да не врѣдимъ на нашитѣ комшии, да бѣдемъ въ добри отношения съ тѣхъ, ние не повдигнахме въпросъ, когато по моето разбиране всѣки народъ трѣбва да има свои идеали, защото народъ, който не прѣслѣдва никакъвъ идеалъ, е една вкаменѣлостъ. Ние ще претендираме да обединимъ своето плѣме, кога и какъ, това ще кажатъ събитията, но ние не можемъ да се откажемъ отъ земята и населението, които сѣ български. Ние вървѣхме по примѣра на Гамбета, който, когато го запитаха какъ мисли за Елзасъ и Лоренъ, той каза: „Il faut penser et jamais parler“ — трѣбва да мислимъ и никога да не говоримъ, ще дойде врѣме, когато ще поворимъ, и дойде врѣмето. За насъ Добруджа не е Елзасъ и Лоренъ. Ако германци и французи претендиратъ, че тамъ има болшинство отъ тази или онази раса, за Добруджа рѣчь не става. Ромънското правителство въ 1878 г. и отпослѣ всѣкога е твърдѣло, че тамъ ромъни нѣма, но че Добруджа имъ се даде като компенсация за онова парче, което имъ бѣ отнето. Слѣдователно, никога не сме поставили Добруджа въ положението на Елзасъ и Лоренъ; тя е една земя българска, откъсната мимо волята на българския народъ, и трѣбва да се присѣдини къмъ България, особено днесъ, когато девизътъ на съюзници и съглашенци е обособяване, самоопредѣляне на нациитѣ. Какъвъ хубавъ принципъ, какво хубаво становище за нашето правителство да иска да обедини Добруджа съ България! И азъ не се съмнявамъ, че правителството ще направи това: да иска да обедини българското плѣме. Всички говорятъ за траенъ миръ, но този траенъ миръ може да настане само при едно условие, което даже единъ всемиренъ побѣдителъ, какъвто бѣше Наполеонъ, го каза въ своитѣ мемоари, написани на островъ Св. Елена, че войнитѣ между народитѣ ще прѣстанатъ тогава, когато на всѣки народъ се дадатъ неговитѣ естествени етнографически граници. Не дадемъ ли тѣзи естествени етнографически граници на народитѣ, войната, както казва Бисмаркъ сѣщо въ своитѣ мемоари, ще избухне на другия денъ, защото въ всѣки народъ има инстинкта да желае да се обедини, да желае всички свои членове да ги събере подъ единъ покровъ. Затуй ние никога не можемъ да се откажемъ отъ онѣзи земи, отъ онѣзи части на българския народъ, които днесъ се намиратъ подъ българско владичество. Ние никога нѣма да забравимъ, че Леринъ и Костуръ сѣ чисти български градове — това нека не се зловиди никому.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Такевъ! Много ми е приятно да Ви слушамъ, но повърнете се върху прѣдмета.

М. Такевъ: Искамъ да кажа едно, че ако дѣйствително желаемъ днесъ да имаме единъ траенъ миръ — защото тази война, казватъ, че трѣбвало да разрѣши окончателно всички повдигнати въпроси — този траенъ миръ може да настане само при условие, че ще се даде на България онова малко, за което тя претендира: обединението на своето плѣме.

Рекохъ да кажа тѣзи нѣколко думи затуй, защото когато бѣхъ въ Добруджа, всички първенци се събраха въ Кюстенджа въ читалището и всички ми зададоха слѣдующия въпросъ: „Какво ще стане съ Добруджа, г. Такевъ, съ Кюстенджа?“ — Азъ не се съмнявамъ, че тукъ, дѣто е стѣпилъ българскиятъ войнишки кракъ, ще бѣде България. „Трѣбва да знаемъ това, защото ако, не дай, Боже

стане друго, ние всички тук ще бъдем, както въ 1885 г., когато българските войски се оттеглиха от Пирот, избѣсени на първата врата, и тогава тази освободителна война ще бъде вмѣсто освобождение, поробване не, а унищожение". Г. г. народни прѣдставители! За да дамъ отгласъ на този български гласъ, за да чуятъ всички, и нашитѣ съюзници, и нашитѣ неприятели, че българскиятъ народъ може да бъде елементъ на миръ на този Балкански полуостровъ, отъто се хвърли искрата на този всемирень пожаръ — източниятъ въпросъ хвърли свѣта въ тази война — азъ казахъ това, и че ако се желае този траенъ миръ, особено тукъ, на Балканитѣ, това е първото условие за този миръ. Затуй азъ бихъ желалъ да чуя г. министър-прѣдседателя, токозъ повече, че завчера, когато се четѣха телеграмитѣ и протеститѣ, които идѣха отъ Добруджа и искаме да се впишатъ въ дневницитѣ, той каза: "Този въпросъ е уреденъ; по кой начинъ, недѣйте ме пита". Отъ тамъ (Сочи лѣвницата) по апострофираха, той каза: "Оставете — въпросътъ е уреденъ". Азъ нѣма освенъ да констатирамъ отъ тази трибуна съ най-големо задоволство, че този въпросъ е уреденъ, и че този чисто български кѣтъ на общото отечество България влиза въ границитѣ на царство България. Затова моля г. министра на просвѣтата, ако всичко това е тъй, да ни каже: кѣдѣ и кождо училища ще се отворятъ, пратени ли сѣ учители; отидоха ли по мѣстата си и въобще какво е днесъ фактическото положение слѣдъ уреждането на този въпросъ съ нашитѣ почтени съюзници, за да бъде българскиятъ народъ спокоенъ, за да знае българскиятъ войникъ защо е лѣлъ кръвта си, да знае добруджанското българско население, че тукъ дѣйствително се мисли за него и постоянно се търсятъ срѣдства, за да може обединението на този кѣтъ къмъ майка България дѣйствително да стане фактъ.

Съ тѣзи нѣколко думи, г. г. народни прѣдставители, азъ свършвамъ, като още единъ пѣтъ се ползувамъ отъ присѣствието на г. министра на финанситѣ да повдигна първия въпросъ, който въ началото повдигнахъ: да не се скъпи да отпусне онзи кредитъ, който г. министърътъ на просвѣтата е прѣвидѣлъ въ бюджетопроекта си за пansionи при мъжкитѣ и дѣвически гимназии, за да не оставимъ нашитѣ дѣца да оставатъ апаши, да ходятъ по улицитѣ, да се получава невъзможенъ развратъ и по този начинъ да се покрива бѣдащото поколение на бѣдаща велика България. (Ръжкоплѣскане въ лѣвницата)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Станчо Момчевъ.

С. Момчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Този е вече четвърти пѣтъ, когато ни се поднася бюджетътъ за народното просвѣщение, и констатира се, че въ него не сѣ внесени никакви реформи — а реформи въ нашето учебно дѣло сѣ належащи, и то дълбоки и коренни реформи. Но сега, поради събитията, изглежда, че и самиятъ министъръ нѣма охота, нито намѣрение да прѣдприеме нѣкой реформи въ нашето учебно дѣло. Поради тия събития и ние сега-засага почти не излизаме съ никакви особени реформи по учебното дѣло, но на друго едно обстоятелство ще обърна вниманието на г. министра, а именно на това, че партизанството, което разяжда народния организъмъ отъ тождова години насамъ и което донѣкъдѣ бѣше въ по-малкъ размѣръ въ училищата, сега напоследъкъ навсѣкъдѣ почти това партизанство е взело широки размѣри и въ нашитѣ училища, г. г. народни прѣдставители. Партизанството се забѣлѣзва най-много при назначаването на учителитѣ било въ гимназиитѣ, било въ прогимназиитѣ, било въ основнитѣ училища. Може да се каже твърдѣ смѣло, че навсѣкъдѣ почти назначението на нови учители става изключително съ застъпничеството на силни на деня. Никѣдѣ новъ учителъ не може да се назначи, нито въ основно училище, нито въ гимназия, нито въ прогимназия. Училищнитѣ власти, инспекции и окръжни инспекции, доколкото сѣмъ иматъ възможность съ тѣхъ да говоря по тоя въпросъ, тѣ сѣмъ се изказвали и искрено сѣмъ се изказвали, че иматъ всичкото желание да гледатъ на учебното дѣло добросъвѣстно, да го наредятъ тъй, както тѣ го разбиратъ, както изискватъ интереситѣ на училищата, обаче и тѣ се оплакватъ, и тѣ заявяватъ, че не сѣмъ свободни, не се оставятъ спокойни, за да могатъ да вложатъ своето разбиране и съ добросъвѣстность да разрѣшаватъ въпроситѣ, а най-вече при назначението на учителитѣ. Напр., въ гр. Х единъ инспекторъ лично прѣдъ мене призна: "Ние не сме свободни при назначението на учителитѣ; когато речемъ да направимъ това, явяватъ се силни на деня, които отбѣняватъ нашето назначение". И той призна, че поради

това обстоятелство, поради застъпничеството на силни на деня при назначението на персонала въ училищата, послѣднитѣ почти не могатъ да се слобиятъ съ способни учители, и даже призна, че села, далечъ отъ градоветѣ, далечъ отъ окръжния градъ, сѣмъ оставали и оставатъ безъ учители и че и днесъ съществуватъ такива села, които сѣмъ ако не изцѣло, наполовина безъ учителски персоналъ. Този фактъ се обяснява съ това, че по-заможнитѣ, които иматъ застъпничество при своето назначение, се прѣхвърлятъ или въ градове, или въ околийски центрове, а оставатъ най-бѣднитѣ, които нѣматъ възможность, поради материялни срѣдства, да отидатъ да си заематъ назначението въ много далечнитѣ села, дѣто се назначаватъ, и оставатъ по този начинъ селата безъ учители. Защото вие, г. г. народни прѣдставители, и г. министърътъ знаете, че днесъ пѣтнитѣ разности сѣмъ много голѣми. Напр., единъ учителъ, за да пропѣтува и да отиде на мѣстоназначението си, което е, да кажемъ, 30—40 или 50 км. и повече, трѣбва да плати най-малко разности отъ 200—300 л. Една учителка, която едва е свършила училище и която майка и сѣмъ чужда работа едва е могла да я издържа, отъдѣ тя ще може да намѣри тия срѣдства, 300—400 л., за да може да се прѣнесе и да приеме назначението си? По този начинъ, казвамъ, много училища сѣмъ оставени безъ учители, защото не могатъ да се заематъ отъ ония, които се назначаватъ отъ инспекцията. Туй нѣщо се забѣлѣзва въ основнитѣ училища, а така сѣмъ и въ прогимназиитѣ. Днесъ, напр., се констатира напливъ отъ кандидати за учители въ прогимназиитѣ, които бѣгатъ отъ селата и отиватъ въ градоветѣ, безъ да иматъ образование и цензъ за прогимназиитѣ, за да бѣдатъ назначени въ прогимназия. Сега ужъ подъ претекстъ, че има нужда отъ учители въ прогимназиитѣ, много такива учители се прѣхвърлиха отъ основнитѣ училища и минаха въ прогимназиитѣ, а основнитѣ училища оставатъ безъ учители. Сѣмъщото нѣщо е и съ гимназиитѣ; и тамъ сѣмъщото застъпничество. Макарь че министърътъ има право да назначава учителитѣ въ гимназиитѣ, но и въ тѣхъ сѣмъщото нѣщо става. Азъ зная учители, които иматъ право да бѣдатъ гимназиални учители и сѣмъ дали заявления прѣзъ май още, обаче не могатъ да добиятъ такова; заявленията имъ стоятъ на купища, а нашитѣ училища стоятъ безъ учители, нашитѣ дѣца страдатъ поради липса на персоналъ.

На друго едно нѣщо ще обърна вниманието на г. министра. Въ днешно врѣме, знаете, г. г. народни прѣдставители, че има голѣма липса на хартия. Нови учебници мъчно могатъ да се печататъ; и ако има такива издатели, които да се наематъ съ издаването на новъ учебникъ, тѣ не могатъ да го издадатъ въ такова количество, каквото е потребно за всички училища въ България, а го издаватъ въ едно ограничено количество. Но учителитѣ, които не познаватъ работата въ училищата, безъ да влизатъ въ разбирателството на тая работа, като прѣгледатъ учебника, одобряватъ го и го приематъ за учебникъ въ училището. Обаче слѣдъ въвеждането му, понеже неговото количество е много ограничено, въ едно скоро врѣме, прѣди да се снабдятъ ученицитѣ съ учебника, той липсва отъ пазара, и днесъ почти навсѣкъдѣ въ България училищата и ученицитѣ сѣмъ оставени безъ учебници, а най-важното безъ тѣзи, които сѣмъ нововъведени. Добрѣ бѣше г. министърътъ да е ималъ прѣдъ видъ всички тия работи, и ако той е позволявалъ издаването на нови учебници, тѣ трѣбваше да се издаватъ въ едно достатъчно количество, което да задоволи нашитѣ училища, а най-добрѣ бѣше да не позволява издаването на никакви нови учебници, защото стари учебници ние имаме достатъчно. Издателската къща на Хр. Г. Дановъ въ Пловдивъ и Е. П. Христовъ въ Търново имаха доста стари учебници, съ които можеха да задоволятъ нуждитѣ на нашитѣ училища, и ученицитѣ нѣмаше да ходятъ сега безъ учебници въ училищата.

Друго едно нѣщо, г. г. народни прѣдставители. Вие знаете колко е мъчна сега работата въ училищата: едно поради това, че нѣма достатъчно учителски персоналъ, друго, че нѣма достатъчно помѣщения, защото повечето отъ тѣхъ сѣмъ реквизириани, та бѣше добрѣ, па и не е минало врѣме, г. министърътъ да направи нареждане по този въпросъ, а именно учителитѣ да не бѣдатъ задължени да се стараятъ да взематъ цѣлия учебенъ материялъ, защото това е невъзможно за ученицитѣ.

С. Дойчиновъ: Това е направено.

С. Момчевъ: Повечето ученици ходятъ до обѣдъ, а слѣдъ обѣдъ не ходятъ, понеже се размѣняватъ. Учителитѣ, понеже нѣма персоналъ и не разполагатъ съ доста-

тъчно време, сж принудени да прѣтрупватъ ученицитѣ, само и само да могатъ да взематъ цѣлия материялъ, а ученицитѣ се измѣчватъ, г. министре. Тѣ се измѣчватъ толкова повече, че днесъ храната е оскѣдна; липсватъ съѣстни продукти, ученицитѣ не могатъ да се хранятъ както въ нормално време, и ако ние така ги прѣтрупваме и изтезваме, азъ не зная доколко здрави дѣца ще могатъ да излѣзатъ отъ училището.

Тѣзи сж бѣлѣжитѣ, които имахъ да направя по бюджета за народното просвѣщение.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Константинъ Ципорановъ.

К. Ципорановъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Бюджетътъ, който Министерството на народното просвѣщение ни е прѣдложило, обхваща ония пера, които имаше и въ миналогодишния бюджетъ, никаква промѣна, никакво измѣнение нѣма. И аслж никога никое правителство досега не е положило грижи за народната просвѣта, а е гледало на нея като на най-второстепенна работа въ държавата. Затова именно всички досегашни правителства, включително и сегашното, сж давали твърди малко срѣдства за нуждитѣ на народната просвѣта, иначе ние не можемъ да си обяснимъ защо бюджетътъ на най-важното министерство е толкова малъкъ и особено при голѣмитѣ нужди, които откри войната, голѣмитѣ опустошения, които нанесе тя на учебното дѣло въ страната. Ако правителството се бѣше загрижило за народната просвѣта, то този бюджетъ трѣбваше да бѣде 4-5 пѣти по-голѣмъ отъ този, който ни е прѣдложенъ. Бюджетътъ на народната просвѣта не може да се посрещне и съ 200—250 милиона лева. Тукъ, отъ тая трибуна, нашата парламентарна група миналата сесия подложи на най-обстойна критика политиката на българската държава въ просвѣтно отношение, и на менъ остава сега да посоча, какво изказанитѣ отъ нашитѣ другари мисли дѣйствително се напълно потвърждаватъ. Ние сме поддържали, какво учебното дѣло въ нашата страна може да бѣде поставено на своята висота, ако държавата се погрижи за постройка на училища и за тѣхното обзавеждане. Какво е сегашното положение на нашитѣ училища? Милитаризмътъ е сложил ръка върху тѣхъ, всички сж реквизирани, обрнати на болници и складове, полусрутени сж, тѣхнитѣ учебни пособия сж изпоразгалени и прѣдставляватъ една печална картина, една развалина, а дѣцата сж изхвърлени на улицата. Общинитѣ нѣматъ приходи и сж поставени още дълги години да не могатъ да възобновятъ училищата въ нормалното имъ положение. И ако по-рано ние твърдѣхме, че държавата трѣбва да поеме грижата за постройката и обзавеждането на училищата, то още по-върна е тая мисль сега, слѣдъ като държавата за нуждитѣ на войната порути училищата, унищожи покѣщнината и пособията имъ и ги направи негодни да служатъ за цѣлитѣ, които си поставятъ. Ето, казвамъ, една мисль, която ние отъ тукъ изнасяхме въ всички сесии на сегашното Народно събрание, а именно, че държавата е, която трѣбва да поеме тая грижа; а тя ще я поеме и посрещне не съ този, а съ единъ огроменъ бюджетъ.

Второ положение. Нашата група винаги е поддържала, какво трѣбва да се поематъ грижи пакъ отъ държавата, за да бѣде приложено и изпълнено положението на нашата конституция, че дѣцата отъ 7 до 14-годишна възраст трѣбва да получатъ своето първоначално образование, и то безплатно. Ето сега войната изхвърли почти всички дѣца на улицата. Тѣ сж въ работилницитѣ, тѣ сж въ производството, а тѣзи, които не сж заети, оставатъ по домоветѣ или на улицата да чакатъ отварянето на училищата. Тѣзи, които сж състоятелни дѣца, дѣца на богати хора, тѣхъ ги обучаватъ у дома съ частни учители, обаче дѣцата на работническата класа, на бѣдното население, особено тия, на които бацитѣ сж подъ знамената и нѣматъ срѣдства за издрѣжка, тѣ трѣбваше да напуснатъ неминуемо училищната скамейка и да излѣзатъ да потърсятъ работа. Всички фабрики—и текстилни, и тютюневи, и други—сж пълни съ дѣца ученици. Държавата, която е пратила тѣхнитѣ бащи по бойнитѣ полета и е отнела живота имъ за свои цѣли, държавата, която прѣслѣдва империялистични и завоевателни цѣли, трѣбва да се погрижи за дѣцата и да имъ даде безплатно учение, обѣкло, храна и пособия. Именно въ тая война изпъкна най-релефно належащата нужда, щото държавата да поеме на своя смѣтка издрѣжката на дѣцата на бѣднитѣ семейства, като имъ даде обѣкло, храна и нужнитѣ учебни пособия. По-рано може би се виждаше невъзможно, щото държавата да прѣдвиди единъ

голѣмъ бюджетъ, за да даде пособия на бѣднитѣ дѣца, да се погрижи да даде безплатно учение на бѣднитѣ граждани, но въ тая война, когато държавата изхарчи милиарди левове за военни нужди, се показа, че ние имаме възможностъ да дадемъ безплатно учение на българскитѣ дѣца.

На трето мѣсто, ние тукъ сме поддържали, че учителскитѣ персоналѣ трѣбва да бѣде добръ заплатенъ, ако искаме да имаме добри учители и стабилизирани персоналѣ. Ако погледнете бюджета, какво виждате? Масата отъ учителитѣ, $\frac{3}{4}$ отъ тѣхъ: основни, прогимназиялни и гимназиялни, сж волнонаемни, за които въ бюджета е прѣдвидена една нищожна заплата. Причината на това лежи въ двѣ обстоятелства. Първо, че държавата иска да има евтини учители, та не иска да харчи много пари за своето учебно дѣло, и второ, държавата е поставила редъ бариери, които учителитѣ трѣбва да прѣмине, за да може да получи една по-добра заплата. Слѣдъ свършване на образованието: педагогическо и гимназиялно за основнитѣ учители, или университетско за гимназиялнитѣ, държавата имъ поставя единъ държавенъ изпитъ, който се явява една спѣнка, за да може учителътъ да мине къмъ едно редовно повишение и да получи една по-сносна заплата. Специално за прогимназиялнитѣ и гимназиялнитѣ учители има еда изкуствена спѣнка, която поставятъ голѣмитѣ чиновници въ Министерството на просвѣщението, които желаятъ да се оградятъ отъ конкуренцията на нахлуващитѣ отдолу млади хора съ солидно образование: тѣ по единъ изкуственъ начинъ правятъ всевъзможни прѣчи, щото учителитѣ да не могатъ да добиятъ своя държавенъ изпитъ, и ги държатъ въ едно мизерно състояние. Това кара учителитѣ да напускатъ учителството и да търсятъ поприще другадѣ. Ако ние искаме да привлѣчемъ къмъ учебното дѣло здрави и солидни хора, първото нѣщо, което трѣбва да се направи, е да се дадатъ достатъчни заплати на учителитѣ и, второ, да се прѣмахнатъ тия бариери, които спѣватъ авансирането на учителитѣ къмъ по-голѣма заплата, като се прѣмахне държавниятъ изпитъ и като интервалитѣ на повишението бѣдатъ не повече отъ три години; всѣки три години учителътъ да получава увеличение на своята заплата, та съ развитието на сѣмпотията на живота, съ неговото собствено развитие да може да посрѣща своитѣ нужди, като получава все по-голѣма и по-голѣма заплата. Е добръ, това може да стане само ако бюджетътъ прѣдвижда много по-голѣми суми отъ тѣзи, които досега бюджетитѣ на народното просвѣщение сж прѣдвиждали, и които сега г. министърътъ е прѣдвидѣлъ. Азъ ще се спра съ двѣ думи само върху положението на ония учители, които мобилизацията завари, безъ да бѣдатъ назначени на учителски мѣста. Както се знае, една извѣстна категория врѣмenni учители, назначавани за по една година се считатъ учители до 1 септемврий. Прѣзъ мѣсецъ августъ тѣ подаватъ заявления за прѣназначение и встъпватъ въ длѣжностъ слѣдъ 1 септемврий слѣдната учебна година. 1915 г. завари такава една категория учители, които сж си подали заявления и сж поискали да бѣдатъ прѣназначени, но инспекцията не ги е назначила, и 10 септемврий, обявяването на мобилизацията, ги заварва неназначени. Тая категория учители сж лишени сега отъ заплата; тѣ не могатъ да се ползватъ отъ заплатата, която тѣхнитѣ другари учители, които сж били назначени до 10 септемврий, получаватъ, а заедно съ това сж лишени и отъ добавъчно възнаграждение и отъ едната пета, която гласувахме, оставени сж да се борятъ съ нищетата и голѣмитѣ разходи, които имъ налага сѣмпотията, прѣдизвикана отъ войната. Министерството крайно несправедливо посегна и върху правата на една категория на значителна частъ прогимназиялни учители, назначени прѣзъ врѣме на войната съ заплата на часъ: съ 70, 80 или 100 л., като миналата година намали тѣхната заплата. Тѣ сега ще получаватъ намалени заплати, ще получаватъ една пета върху намалена заплата, а не върху тая, която сж получавали при своето назначение, и министерството направи това, когато учителитѣ сж подъ знамената и нѣматъ възможностъ да излѣзатъ на една борба въ събрания или по другъ начинъ, и да защитятъ правата си. Изобщо Министерството на просвѣтата се отнася и сега крайно нехайно къмъ учебното дѣло на нашата страна. И затова именно тукъ се оплаква г. Такевъ, че дѣцата били разюздани, че тѣ не получаватъ възпитание; обвинява, отъ друга страна, учителитѣ, че не били възпитатели, а гледали учебнитѣ часове само да минатъ. Туй се дължи на това обстоятелство, че политиката на българската държава е била такава и продължава да бѣде такава. Тя иска отъ учителитѣ да даде на българската държава граждани, които да се въодушевяватъ отъ интереситѣ и политиката на българската държава. И тази именно война

дойде да покаже най-релефно, какво училището служи на държавата като един инструмент, за да създаде от българските граждани защитници на политиката на държавата като институция на българската буржоазия. Сега въ нашите училища по наредба на Министерството на народната просвета се съединява един дух на шовинизъм, който трови кръжката душа на младото поколение, вместо да му даде едно правилно, истинско възпитание и обучение, да го подготви за действителния, за реалния живот. Нашето твърдение, какво държавата не дава едно правилно, едно действително възпитание на българските деца, а ги приспособява към нуждите на своето капиталистическо производство, иде именно в тази война да се потвърди най-релефно. Вместо да се даде възможност на учителя да се развие като педагог, да му се даде педагогическа свобода, той със своето възпитание да доближи децата до реалния живот чрез едно трудово възпитание, държавата му налага, въ рамките на своята програма или своите наредби, той просто да изнуди душата на децата, като го нагоди за нуждите на господствующата капиталистическа буржоазия. Всички шовинистически песни, които се паят сега въ училищата, това посрещане и изпращане на голъми хора, този шовинизъм, който се внушава, че България трябва да получи цяла Македония и Добруджа, че Македония, Добруджа и Моравско сж български, това показва, че на учителя не се дава свобода да може той...

Г. Данаилов: Г. Ципорановъ, бихъ желалъ да Ви прѣкажа. Понеже захващате една тема, която е сериозна, за нашето възпитание, азъ мога да ви кажа, че ако има училище въ свѣта, дѣто да не се нагодява дѣтето къмъ нуждите на държавата, нито патриотизъмъ и шовинизъмъ да се вселява въ него, то е българското училище. Ако има училище, дѣто е дадена пълна педагогическа свобода на учителя — то е българското училище. Какво е направила българската държава, не е въпросъ за обсъждане, но ще бѣде много неправилно, ако се поддържа това, което Вие поддържате.

Х. Кабакчиевъ: Не е вѣрно, четохте ли окръжното на министерството?

Г. Данаиловъ: Азъ бихъ се радвалъ, ако единъ министъръ на просвѣтата въ това направление изпрати нѣколко окръжни. Ако българскиятъ народъ въ мнозинството си е земеделски, кажете ми: въ българските училища какво се преподава по земедѣлие? Чрезъ това образование, което искате да се дава до 14 години, колко селски деца сж научили да отглеждатъ дрѣвчета или да знаятъ корена на мисира и какъ се отглежда той? Къдѣ е направено това? Извинете, че Ви прѣкажанахъ, но понеже захващате на тази тема, дайте нѣколко примѣри, за да видимъ, че дѣствително това става. И азъ бихъ поздравилъ г. министра на просвѣтата, ако е допринесълъ нѣщо за създаването отъ дѣтето единъ гражданинъ въ национално отношение; не въ смисълъ на шовинизъмъ, но да добие едно самосъзнание, както англичанинътъ прави за своето дѣте, или да го приготви за живота, както англичанинътъ правятъ.

К. Ципорановъ: Г. Данаиловъ твърди, какво българскиятъ учителъ се ползувалъ съ пълна педагогическа свобода. Азъ ще му отговоря, че тамъ, където учителътъ се е опиталъ да се възползува отъ своята педагогическа свобода, той е получавалъ наказание, прѣмѣстване, уволнение за една година отъ дадена община, околия, или окръгъ. Всички наши другари социалдемократи, които сж се отклонили малко-малко отъ програмата и дисциплината на Министерството на просвѣтата, които отъ малко-малко сж поискали да вложатъ свои разбирания въ областта на обучението и възпитанието на децата, сж бивали уволнявани и прѣмѣствани.

Г. Данаиловъ: Това сж само фрази. Кой, напр.? Ние бихме желали да знаемъ, за да запитае г. министра защо прави това.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

К. Ципорановъ: Понеже искате единъ примѣръ, г. Данаиловъ, азъ ще Ви дамъ таквъ. Прѣди войната четирима души учители въ с. Меричлери, Чирпанска околия, бѣха уволнени — главниятъ учител завинаги отъ Чирпанска околия, а другите за по двѣ години — защото една учителка допуснала на годишния актъ да бѣде разказанъ единъ разказъ отъ едно дѣте, който уронвалъ престижа на

нашето духовенство. Понеже искате единъ примѣръ, г. Данаиловъ, ето Ви единъ примѣръ.

Г. Данаиловъ: Съжалявамъ, че не го чухъ.

К. Ципорановъ: Азъ ще го повтора. Въ 1914 г. бѣха уволнени четирима наши другари, учители въ с. Меричлери — главниятъ учител завинаги отъ Чирпанска околия, а другите за по двѣ години — защото на годишния актъ едно дѣте разказало единъ разказъ, съ който се уронвалъ престижътъ на духовенството. Учителката, която е допуснала това дѣте да разкаже този разказъ, не е била уволнена, а всички други учители социалдемократи бидоха уволнени. Ето ви само единъ примѣръ. Такива има стотици.

М. Такевъ: Оттамъ ли почвате възпитанието на децата?

К. Ципорановъ: Азъ искамъ да ви кажа, че тамъ, дѣто учителътъ се е опиталъ да се прояви като свободенъ възпитателъ на българското дѣте, да се възползува отъ своята педагогическа свобода и да приложи единъ методъ на обучение и възпитание, който да доближи дѣтето до действителния животъ, е билъ винаги прѣследванъ. Туй, което става сега въ нашите училища, туй, което се разправя на децата, за да се повдигне тѣхниятъ националенъ ентусиазъмъ до шовинизъмъ, за да се изкара дѣлото на войната, въ смисълъ да бѣде завладѣна Македония, въ смисълъ да бѣде завладѣно Моравско и Добруджа, показва, какво именно вие си служите съ учебното дѣло по начинъ да отровите кръжката душа на дѣтето съ шовинизъмъ и да го направите едно оръжие на бѣдащата своя политика.

М. Такевъ: Учителъ, който бѣ проповѣдвалъ противното, азъ бихъ го изгонилъ отъ училището. (Смѣхъ въ крайната лѣвица)

К. Ципорановъ: Разбира се, вие си приличате.

М. Такевъ: Така е.

К. Ципорановъ: А ние, социалдемократитъ, искаме да се даде педагогическа свобода на учителя, той самъ, използвайки придобивките на науката и педагогиката, да вложи своя ентусиазъмъ, да даде възпитание на дѣтето, да го обучи и подготви, като му покаже истината за живота, за бѣдащия неговъ животъ, за борбитъ, които то има да води като пролетарско дѣте, защото масата отъ децата сж пролетарски деца. Нека имъ се каже тѣ да знаятъ истинското положение, да добиятъ прѣдстава за реалния животъ и да се подготвятъ за живота; когато напълнятъ своята възраст, да могатъ да отдѣлятъ своите интереси отъ интереситъ на своите противници и да могатъ да водятъ своята по-нататъшна борба. Вашето възпитание и обучение иде именно да внесе най-голѣмо заблуждение, да държи масата въ пълно подчинение духовно и материално. Именно тази война дойде да потвърди, какво нашиятъ възгледъ за възпитанието и обучението въ нашите училища напълно се оправдава; че училището е единъ инструментъ въ ръката на българската буржоазия да държи маситъ въ заблуждение и да ги нагодява, щото тѣ да бѣдатъ готови да жертвуватъ и своя животъ не за защита на своитѣ интереси, а за интереситъ на българската държава, да станатъ проводници на империалистическата политика на българската буржоазия.

Та заключавамъ: бюджетътъ на Министерството на народното просвѣщение, както е прѣдложенъ отъ г. министра на просвѣтата, показва, че никаква грижа отъ страна на българската държава не се полага за учебното дѣло въ нашата страна. Иначе то отсега трѣбваше да подготви постройката на училища, ремонтване на поврѣденитѣ вече училища, които се обѣрнаха на казарми, на болници и на складове; трѣбваше да прѣдвиди голѣми суми, за да се попълнятъ пособията, да се снабдятъ съ нови пособия училищата, съ чинове, маси, черни дѣски, карти и всевъзможни други пособия. И най-важното, трѣбваше поне сега да внесе въ бюджета пера, съ които да даде действително едно истинско безплатно учение на децата отъ 7 до 14 години, като ги въведе въ училището, а да не ги изоставя да отиватъ въ фабрицитъ и работилницитъ. За по-малките деца да се погрижи съ построяването на училищни градини. Сега бащата пратенъ на бойното поле, майката пратена въ фабриката, за да изкара прѣхраната на семейството, въ интендантскитѣ работилници и шивачници, въ голѣмитѣ тютюневи складове и фабрики, въ текстилнитѣ

фабрики, навсѣждѣ, а дѣцата сѣ изоставени на улицата безъ грижитѣ на майката, безъ вниманието на едно родителско око. А именно въ този моментъ държавата трѣбваше да съзнае своитѣ задължения къмъ дѣцата на българския гражданинъ, когото е пратила на бойното поле, и да имъ даде прѣхрана, да имъ даде облѣкло и пособия, за да могатъ тѣ да се учатъ, да могатъ да посѣщаватъ училището. И сега, при голѣмата скѣпотия на животъ, при всѣкидневното поскѣпване на живота, което нѣма да се прѣмахне ни слѣдъ войната, държавата трѣбваше да вземе грижата да подобри положението на учителитѣ, за да може да ги ангажира въ училищното дѣло, като имъ даде една голѣма начална заплата, минимумъ 200 л., като имъ даде възможностъ да могатъ да авансиратъ по-нататъкъ и като прѣмахне всички прѣчки, които прѣграждатъ пътя на авансирането имъ, именно прѣмахването на държавния изпитъ и съкратяване срока на повишението и по този начинъ да задоволи най-елементарнитѣ нужди на учителя, защото слѣдъ войната, ако вие го оставите съ тая нищожна заплата, нѣма да видите учители въ училищата, тѣ ще отидатъ по частни прѣдприятия, тѣ ще отидатъ по другитѣ вѣдомства. Да останатъ за 85—100 л. заплата, това нѣма да направятъ.

Г. Данаиловъ: Тамъ сте силни, трѣбва да имъ се даде по-голѣма заплата.

К. Ципорановъ: Вие можете да държите сега учителя въ училището благодарение на обстоятелството, че повечето учители сѣ милитаризирани, не могатъ да мръднатъ, не могатъ да си дадатъ оставкитѣ. Вие трѣбваше да разберете, че още по-голѣмо право иматъ сега учителитѣ да искатъ подобрене на своето положение, защото, освѣнъ учебната работа, държавата имъ наложи още редъ други функции; тѣ сѣ въ комитетитѣ за прѣдвидливостъ, тѣ сѣ въ хигиеническитѣ комисии и въ други разни комисии. Всѣко учрѣждение, което държавата сега урежда по случай на войната, веднага го слага на гърба на учителя. Ако тя искаше той да отговори на всички задължения, които му налага, трѣбваше да му даде една подобаваща заплата. А съ заплатата, която досега имаха учителитѣ, вие ги оставяте въ една мизерия, оставяте ги въ една въпиюща мизерия, която ги докарва до просешка тояга; оставяте ги безъ облѣкло, безъ храна, безъ топливо, безъ нищо. И днесъ именно трѣбваше да дойде тази война, за да види, да разбере самиятъ учителъ, че той не е бюрократъ; да разбере, че държавата никакъ не се грижи за него, като го изоставя сега въ пълна мизерия. И нека се надѣваме, че тая война ще дойде да избистри неговото съзнание, да разбере той, че не чрѣзъ реформиране на съврѣмнената държава, не чрѣзъ съюзъ съ тази или онази буржоазна политическа партия, а само въ борба съ пролетарията, съ работническата класа той може да подобри своето положение; да разбере, че той е единъ експлоатиранъ работникъ, както всички други работници, и че неговото освобождение може да настѣпи само съ общото освобождение на работническата класа, а именно, чрѣзъ сгромолясване изъ основи на капиталистическото общество и чрѣзъ изграждане обществото на социализма. Социализмътъ именно ще ни отвори пътя на възпитанието и обучение, и тогава аслѣжъ ние ще можемъ да очакваме дѣцата на народа да получатъ и възпитание, и обучение; тогава учителътъ ще добие своята педагогическа свобода, тогава той ще се види освободенъ отъ всичкия този тормозъ, който съврѣмнената държава му е сложила на главата.

Х. Марковски: Тебе не те ли е възпиталъ този учителъ?

К. Ципорановъ: Но за да направи туй, народниятъ учителъ трѣбва сега да разбере, че неговото мѣсто не е въ никоя друга партия отъ лѣво или отъ дѣсно, а че неговото мѣсто е въ редоветѣ на издигания се революционенъ пролетариатъ и въ една революционна борба, заедно съ пролетариата, да получи своето освобождение отъ ноктитѣ на капитализма, заедно съ работницитѣ отъ другитѣ производства. (Рѣжоплѣскане отъ крайната лѣвица)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ П. Пешевъ: Г. г. народни прѣдставители! Не смѣя да кажа, че прѣзъ течение на войната училището се намѣрва на тази висота, на каквато подобава да бѣде то, защото война и просвѣщение сѣ двѣ противополож-

ности. Тѣй шото казаното, че училището не е на тази висота, е съврѣшено право. Това се отнася и до помѣщенiята, това се отнася и до липсата на учители, това се отнася и до срѣдства за прѣхраната на учителитѣ и за прѣживяването имъ въ отдалеченитѣ кѣтове, въ отдалеченитѣ центрове, за прѣмѣстването имъ, за прѣдвижването имъ и т. н. Въ туй отношение не трѣбва да се хвалимъ. Но да се хвърлятъ укори на Министерството на народното просвѣщение, че нищо не е направило въ тия врѣмена на война, за да може училището колко-годѣ да задоволи нуждата на просвѣтата, е съврѣшено несправедливо. Не съмъ азъ, който обичамъ да се хваля, и нѣма да се похваля, но налице сѣ условията въ сравнение съ миналата балканска война, и като се направи сравнение, ще се види, че прѣзъ тази война, макаръ по-жестока, по-дълготрайна, училищата все-таки сѣ въ едно по-добро положение, отколкото бѣха прѣзъ балканската война. И въ туй отношение се направи и отъ страна на Министерството на народното просвѣщение, и отъ страна на народа, и отъ страна на учителството много нѣщо. Защо всички учители не сѣ по мѣстата си, не е моя вината, г. г. народни прѣдставители. Вината е на закона за носене военната тежоба. Азъ съмъ направилъ всички постѣпки да могатъ да се освободятъ учителитѣ, на първо мѣсто математици, защото имаме най-много липса на математици въ гимназитѣ, дори въ осмитѣ класове. Но ако въ туй отношение не успѣхъ, трѣбва да се отдаде това не на лошата воля на главното командване, но на закона за носене на военната тежоба. Сѣщото се отнася и до контролния персоналъ, до околийскитѣ училищни инспектори, отъ които имаме прѣголъма нужда, и отъ които една частъ можеха да бѣждатъ освободени. Министерството на народното просвѣщение не веднѣжъ е правилъ постѣпки и въ туй отношение, но пакъ възраженията сѣ отъ законенъ характеръ. Но главното командване, а сѣщо тѣй и Министерството на войната направиха нѣкои улеснения за просвѣтното дѣло, като прѣпратиха учителитѣ, които сѣ нестроєви, въ мѣстата, кѣдѣто сѣ били учители, да изпълняватъ тамъ воинската си служба и въ сѣщото врѣме да могатъ да бѣждатъ учители. Направи се това за нѣколко мѣста и правимъ усилие да се направи и за други мѣста.

Относително помѣщенията, прави сте. Азъ съмъ се борилъ най-много и менъ ми е било най-тежко, особено за столицата, когато всички най-добри и образцови училищни сгради сѣ взети за военни нужди и главно за болници. Борбата ми отъ началото на войната и досега е да можемъ да освободимъ, доколкото можемъ, нѣкои отъ тѣзи училищни помѣщения. За едно училище „Славейковъ“, което бѣше складъ, съмъ водилъ борба въ продължение на 3—4 мѣсеци, за да се махнатъ 3—4 счупени коли. Това нѣщо благодарение на нашия бюрократизмъ едва можахъ слѣдъ 4 мѣсеци да го направя съ голѣми усилия. Нашата машина върви много трудно.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Пъкъ военната хептенъ я нѣма.

Министъръ П. Пешевъ: Ако сега училищата въ София не работятъ, то не е толкова поради липсата на училищни помѣщения, колкото на извѣстната вамъ болестъ. Вече 4 мѣсеци откакъ училищата въ столицата сѣ затворени благодарение на тази епидемическа болестъ, която върлува между дѣцата. Тѣй шото безъ много да се хвалимъ, нѣма защо да се хвалимъ, то е наша длѣжностъ, не е нѣкоя наша заслуга, погрижили сме се, доколкото е възможно, да намѣримъ повече персоналъ за училищата и да освободимъ, колкото можемъ, повече училищни помѣщения. Изпълнили сме, доколкото можемъ, своя длѣгъ, поставени при настоящитѣ обстоятелства и при нашитѣ условия на животъ и управление.

Подхвърлиха се тукъ укори, които азъ по никой начинъ не мога да приема. Другитѣ укори мога да приема, но укори за партизанствуване отъ Министерството на народното просвѣщение нѣма да приема, защото най-малко Министерството на народното просвѣщение е, което е партизанствувало, защото и висшитѣ чиновници въ Министерството на просвѣщението не сѣ партизани, не принадлежатъ на днесъ властващата партия, и учебниятъ комитетъ, и главнитѣ чиновници при министерството не сѣ партизани. Сѣщото може да се каже и за назначаването на учителитѣ. Назначаването на учителитѣ не става тѣй, както става назначаването на другитѣ чиновници — произволно. Тѣ се назначаватъ съгласно закона за народното просвѣщение отъ училищнитѣ настоятелства, отъ училищнитѣ инспектори, отъ особени комисии за прогимназиял-

нитъ учители. Министерството на народното просвѣщение не се мѣси вече въ назначаването на прогимназиалнитъ учители. То може да назначава само гимназиални учители и се е мѣчило, до колкото може, да се въздържа отъ мѣстенето на учителитъ. Но оказва се, че не може това да се изпълни. Не съмъ азъ, който ще желая въ сегашнитъ врѣмена да прѣмѣстя единъ учителъ отъ едно мѣсто на друго, защото прѣмѣстването е невъзможно. При най-лоши условия може да стане това, но какво да прави, г. г. народни прѣдставители, ако, напр., въ гр. Луковитъ или въ гр. Орѣхово е невъзможно за единъ учителъ да остане тамъ и дори той самъ моли да се прѣмахне отъ тамъ по разни причини, вѣнъ отъ всѣка политика, вѣнъ отъ всѣко партизанство. При такива условия ще се съгласите, че за реда въ училищата, за успѣха на дѣцата и за интереса на самия учителъ е добръ да не бжде на това мѣсто, дѣто е билъ прѣзъ тая година. И вие ще се съгласите, г. г. народни прѣдставители, че азъ никакви партизани нѣмамъ въ училищата и не фаворизирамъ никакви партизани. Знаете, че учителството въ грамадното си болшинство не принадлежи на днесъ властващата партия; то принадлежи повече къмъ лѣвитъ партии. И нѣмамъ за задача да прѣдпочитамъ единъ учителъ прѣдъ други, достойни учители, каквито има голѣмо множество, безъ разлика на партии. Дори учители, които принадлежатъ на крайнитъ партии, каквито и крайни убѣждения да иматъ, констатирали съмъ лично, че сж крайно добросъвестни, извънредно способни като учители. Азъ съмъ похвалявалъ и съмъ обикналъ такива учители. Но има недостойни хора, недостойни учители по характеръ, по невъзпитаностъ измежду разнитъ партии — и отъ властующитъ, и отъ крайнитъ партии, и отъ други. Такива учители, разбира се, ще заслужатъ своето наказание. И туй наказание не се налага отъ министра на просвѣтата, то си дохожда по опрѣдѣленъ отъ закона редъ, по дисциплинаренъ редъ. Никога министърътъ на просвѣтата не може да уволни единъ народенъ учителъ, защото той се уволнява по опрѣдѣленъ отъ закона редъ. И рѣдко ще намѣрите вие, почти нѣма такива случаи, дѣто единъ народенъ или прогимназиаленъ учителъ да бжде уволненъ дори по дисциплинаренъ редъ; дисциплинарниятъ комисии налагатъ много снисходителни наказания на своитъ другари: мѣмрене, глобяване, прѣмѣстване отъ едно мѣсто на друго, лишаване отъ учителствуване въ една околия и т. н. Туй щото, азъ отхвърлямъ съ възмущение това обвинение въ партизанство. Въ продължение на петъ години, откакъ азъ управлявамъ това министерство, азъ мисля, че съмъ далъ, г. г. народни прѣдставители, доказателства за политическа и партийна незаинтересованостъ при управлението на това министерство, до колкото това е възможно за единъ човѣкъ. Никой човѣкъ не е безгрѣшенъ, може и азъ да съмъ сгрѣшилъ, и признавамъ, че съмъ сгрѣшавалъ, но не недобросъвестно, не прѣдумишлено, съ цѣлъ да поврѣдя на този или онзи. Азъ нѣмамъ омраза къмъ никоя категория учители. Вие сте свидѣтели, че не съмъ направилъ много, но сѣ съ ваше съдѣствие, съ ваше указание, съ ваши съвети направихме нѣщичко. Държавата ще трѣбва да направи нѣщо — то се налага — да подобри положението на учителството, защото не може единъ учителъ да се равнява съ единъ стражаръ, съ единъ разсиленъ по материално положение и заплатата; той трѣбва да се постави на подобаващото положение, каквото му прилича, за да искаме отъ него тая велика работа, съ която той е натоваренъ. И то е задача на нашата държава утрѣ, слѣдъ като свѣтне свѣтлината на благодатния миръ, който ние очакваме. Отъ тая задача, отъ тая грижа никое правителство, било сегашното, било бждаще, нѣма да избѣгне, ако иска да има учители, и учители достойни за туй звание, което тѣ носятъ.

Г. г. народни прѣдставители! Говори се, че въ новитъ земи назначаваме учители за пропаганда. Съвършено не. Провѣрете и ще видите, че учителитъ тамъ назначаваме за просвѣта на тамошнитъ дѣца, безъ разлика на народностъ. Може и грѣкъ, може и турчинъ, може и евреинъ да посѣщава нашитъ училища, както ги и посѣщаватъ. Мога да ви кажа примѣра за гр. Димотика, дѣто има 300 дѣца въ нашитъ прогимназии и първоначално училище, болшинството отъ които сж грѣчета. Министерството на просвѣтата, па и нашата държава, нѣма за задача да прави училището чисто национално, само за българчета; то е народно училище, за всички български граждани, безъ разлика на народностъ; отворени сж вратитъ за всички и се посѣщава. Касае се за Добруджа, дали ние имаме грижата за нея. Народниятъ свѣтъ, който има грижата сега

въ Добруджа, не иска засега намѣсата на българската държава; тамъ българскиятъ елементъ самичкъ ще си нареди и урежда училищата съ свои собствени срѣдства. И това той е доказалъ: въ Добруджа почти въ всички населени мѣста, дѣто има българи — а такива сж навсѣкъждъ въ грамадно мнозинство — всички училища сж отворени и се поддържатъ отъ срѣдствата на народния съюзъ, на народния свѣтъ тамъ, отъ срѣдства народни и мѣстни, и учители сж всичкитъ бивши наши учители, които сж войници въ третата армия. Слѣдователно, за Добруджа мога да кажа това, че Министерството на просвѣтата е избавено отъ грижата за просвѣщението тамъ, което си върви по начина, както е вървѣло до руско-турската война: училищата се издържатъ чисто народно, съ народни срѣдства, и успѣватъ. И азъ мога да кажа, че съ голѣмъ възторгъ приемахъ привѣтствията на учителитъ и на дѣцата на чистъ български езикъ, съ български пѣсни, по всички краища на Добруджа, отъ Кюстенджа до самата Тулча. (Нѣкои отъ дѣсницата ржкоплѣскавъ) И ще се възторгва всѣки българинъ, който посѣти тия мѣста, които — право каза г. Такевъ — ние сме били забравили, че сж по-чисто български, отколкото много други мѣста, които само мислѣхме, че сж български. И азъ не мисля, че ще има българинъ, освѣнъ тукъ господата отъ крайната лѣвица, който да мисли, че искаме завоюване на нѣкаква-си земя, която не е българска. Ами отъ Добруджа по-българско азъ не знамъ какво може да има! Туй щото, господата, които говорятъ така, говорятъ само теоритически, а въ сжщностъ и тѣ, заедно съ насъ, ако не и повече, ще се радватъ, ако и тѣзи наши братя въ поробена отъ Ромѣния Добруджа се присѣдинятъ къмъ насъ, което е общо желание на българския народъ. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсниятъ центъръ)

Г. г. народни прѣдставители! Нека по просвѣщението да бждемъ единодушни. Касае се за възпитанието на дѣцата, които не сж на тая или она партия, тѣ сж на българския народъ. Не трѣбва да въвеждаме партизанство въ училищата.

С. Момчевъ: Има го.

Министъръ П. Пешевъ: Ако има такова нѣщо, трѣбва да се прѣмахне. То зависи отъ насъ, които партизанствуваме и които политиканствуваме. Нека ние се прѣродимъ, нека ние се оставимъ отъ тѣсното партизанство по тоя въпросъ, който не търпи партизанство. Просвѣтата не трѣбва да бжде лично дѣло на тая или она партия, тя трѣбва да бжде дѣло на всички партии безъ разлика, защото всички имаме дѣца въ тѣзи училища, всички ние безъ разлика имаме интересъ да създадемъ бждащи достойни граждани, които да нѣматъ нашитъ недостойнства, да нѣматъ нашитъ недостатъци, но да взематъ и достоинствата на тѣхнитъ старши братя, които проявиха въ сегашната велика война чудеса отъ храбростъ и чудеса отъ обичъ къмъ отечеството. Такива дѣца да възпитаваме, за да бждатъ тѣ достойни да възвеличатъ България въ просвѣтно и културно отношение и да могатъ да увеличатъ нейното благосостояние. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсниятъ центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ гл. V, както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава VI. Музикално училище. § 35. Заплата на личния съставъ при музикалното училище — 64.800 л.“

(Ето и обяснителната таблица къмъ § 35, както е приета отъ комисията:)

„Глава VI.

Музикално училище.

§ 35. Заплата на личния съставъ при Музикалното училище.

4 редовни учители отъ III класъ (единъ отъ тѣхъ е директоръ)	по 4.320=17.280 л.
1 редовенъ учителъ отъ IV класъ	3.960 „
3 редовни учители отъ V класъ	3.600=10.800 „
1 редовенъ учителъ отъ V класъ	1.200 „
1 учителъ по български езикъ и новитъ езици.	3.000 „

За писари и прислужници	5.000 „
Добавъчна заплата на директора съгласно съчл. 5 отъ закона за Музикалното училище	900 „
Възнаграждение на извънредни учители на частъ, съгласно чл. 6 отъ закона за Музикалното училище, били тѣ пенсионери, длъжностни или други лица ¹⁾	16.000 „
Възнаграждение на лѣкарь, билъ той пенсионеръ, длъжностно или частно лице	600 „
За допълнителенъ персоналъ и за повишение прѣзъ годината	6.060 „
Веществени разходи.	
§ 36. Наемане помѣщения	8.000 „
§ 37. Канцеларски потрѣби, печатане разни книжа за нуждитѣ на училището, пощенски разноси, абонаментъ за телефона, миене, чистене и дезинфекция на зданията, молебень, водосветъ и пр.	2.500 „
§ 38. Отопление и освѣтление	2.500 „
§ 39. Купуване и поправяне покъщнина, малки поправки, приспособления и поддържане на зданията	2.000 „
§ 40. Учебни помагала: пияна, ноти, книги и списания съ подвързията имъ за училището и библиотеката му	5.000 „
§ 41. Формено облѣкло и обуца на прислужниците	800 „
Всичко по гл. VI	85.600 „

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ гл VI, както се докладва, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава VII. За заплата на личния съставъ при Художествено-индустриалното училище — 114.832 л., за веществени разходи — 32.700; всичко — 147.532 л.“

(Ето гл. VII, както е приета отъ комисията:)

„Глава VII.

Художествено-индустриално училище.

§ 42. Заплата на личния съставъ при Художествено-индустриалното училище.	
2 прѣподаватели	по 6.000=12.000 „
1 прѣподаватель	5.700 „
1 прѣподаватель	5.400 „
2 прѣподаватели	„ 4.950= 9.900 „
2 прѣподаватели	„ 4.620= 9.240 „
2 прѣподаватели	„ 4.356= 8.712 „
3 прѣподаватели	„ 3.960=23.760 „
2 прѣподаватели	„ 3.600= 7.200 „
Възнаграждение на прѣподавателя-директоръ съгласно съчл. 263 отъ закона за народното просвѣщение	1.200 „
Възнаграждение на извънредни прѣподаватели, съгласно съчл. 272 отъ закона за народното просвѣщение	1.800 „
1 секретаръ-счетоводителъ	2.220 „
1 пазителъ	1.800 „
1 майсторъ-лѣярь за гипсови модели	1.800 „
1 майсторъ-грънчаръ	1.800 „
1 майсторъ-дърводѣлецъ	1.800 „
1 писаръ	1.500 „
1 отоплителъ	1.200 „
За работникъ, писаръ и прислужници	8.000 „
За врѣмenni служаци	1.800 „
За допълнителенъ персоналъ и за повишение прѣзъ годината	8.000 „

Веществени разходи.

§ 43. Канцеларски потрѣби, печатане вѣдомости, бланки, формуляри и всѣкакъв

¹⁾ Извънреднитѣ прѣподаватели по общеобразователнитѣ прѣдмети могатъ да прѣподаватъ най-много 10 урока седмично, като имъ се плаща отъ 4—6 л. на прѣподаденъ урокъ.

видъ книжа за нуждитѣ на училището, пощенски разноси, абонаментъ за телефона, миене, чистене и дезинфекция на зданията, разноси по ученишки годишни изложби, молебень, водосветъ и други подобни	3.000 „
§ 44. Отопление и освѣтление	8.000 „
§ 45. Купуване и продаване покъщнина, малки поправки, приспособления и поддържане на зданията, сбиркитѣ, градината и двора	4.000 „
§ 46. Учебни помагала, живи модели, инструменти, книги и списания съ подвързията имъ, материяли за работилницитѣ и по практическитѣ прѣдмети, заедно съ разноситѣ по прѣнасянето имъ	12.000 „
§ 47. Конкурсни награди на ученицитѣ	3.000 „
§ 48. Купуване на художествени старини и други прѣдмети за попълване художествено-индустриалния музей при училището	1.500 „
§ 49. Формено облѣкло и обуца на прислужниците и отоплителя	1.200 „
Всичко по гл. VII	147.538 „

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ глава VII, както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава VIII. За заплата на личния съставъ при Университета — 848.820 л., за веществени разходи — 558.000; всичко — 1.406.820 л.“

(Ето гл. VIII, както е приета отъ комисията:)

„Глава VIII.

Университетъ.

§ 50. Заплата на личния съставъ при Университета.	
1 ректоръ, редовенъ професоръ	9.000 „
Допълнително възнаграждение на сѣщия съгласно съчл. 329 отъ закона за народното просвѣщение	1.200 „
21 редовни професори	по 9.000=189.000 „
14 извънредни професори	„ 7.200=100.800 „
2 извънредни професори (за 6 мѣсеца)	„ 7.200= 7.200 „
16 редовни доценти	„ 5.400= 86.400 „
Допълнително възнаграждение на 3 декани на факултетитѣ и на 17 уредници на институтитѣ, когато не изпълняватъ декански длъжности, съгласно съчл. 329 отъ закона за народното просвѣщение	600= 12.000 „
1 редовенъ лекторъ	5.340 „
4 редовни лектори	„ 4.380= 17.520 „
3 редовни лектори	„ 3.900= 11.700 „
Възнаграждение на частни доценти и лектори съгласно съчл. 329 отъ закона за народното просвѣщение	25.000 „
3 асистенти	„ 5.220= 15.660 „
1 асистентъ	4.740 „
1 асистентъ	4.260 „
7 асистенти	„ 3.780= 26.460 „
6 асистенти	„ 3.300= 19.800 „
1 пазителъ по ботаника	3.300 „
2 лаборанти (по зоология и химия)	„ 2.100= 4.200 „
Възнаграждение на семинарни библиотекари	1.000 „
1 библиотекаръ	5.280 „
2 пазители въ библиотеката	„ 3.300= 6.600 „
1 майсторъ въ книговѣзницата при библиотеката	1.800 „
3 писари въ библиотеката	„ 1.500= 4.500 „
1 дежуренъ въ библиотеката	1.320 „
Работници и прислужници въ библиотеката и книговѣзницата	5.700 „
1 секретаръ	4.620 „
1 помощникъ на секретаря	3.000 „
1 квесторъ	4.620 „
1 помощникъ на квестора	3.000 „
1 архиваръ	2.100 „
4 писари въ Ректората и канцеларията	„ 1.500= 6.000 „
1 градинарь-управителъ (нему и безплатно жилище, отопление и освѣтление)	3.300 „

За писари, литографъ и прислужници при канцеларията на Университета, деканатитъ, аудиторитъ и разнитъ институти (безъ библиотеката) и за постоянни работници при ботаническата градина

За врѣмenni служаци 26.000 л.
9.000 „

Възнаграждение на университетски лѣкаръ, билъ той пенсионеръ, длъжносно или чѣстно лице. 1.200 „

За допълнителенъ персоналъ и за повишение прѣзъ годината; за заплати и възнаграждения на личния съставъ при медицинския факултетъ 200.000 л.

Зоологическа станция въ Варна.

Възнаграждение на уредникъ, ако не изпълнява деканска длъжностъ и не е уредникъ на институтъ при Университета 600 л.

2 асистенти по 3.600=7.200 „
1 механикъ 2.400 „
1 помощникъ на механика 1.800 „
2 варкари „ 1.200=2.400 „
2 прислужници „ 900=1.800 л.

Веществени разходи.

§ 51. Наемане помѣщения и приспособление на здания за помѣщение на медицинския факултетъ 170.000 л.

§ 52. Канцеларски потрѣби, абонаментъ за вода, печатане въдомости, бланки, формуляри, научни издания и всѣкакъвъ видъ книжа за нуждитъ на Университета, пощенски разноси, абонаментъ за телефони, миене, чистене и дезинфекция на зданията за Университета и зоологическата станция въ Варна 30.000 „

§ 53. Отопление, освѣтление, електрическа свѣтлина и двигателна енергия за Университета и зоологическата станция въ Варна. 30.000 „

§ 54. Купуване и поправяне покъщнина, малки поправки, приспособления и поддръжане на зданията, сбиркитъ, зоологическата станция въ Варна и ботаническата градина (работници съ надници, сѣмена, растения, инструменти и всичко нужно за градината) 20.000 „

§ 55. Учебни помагала, книги и списания съ подвързията имъ, вѣстници, заедно съ разносикитъ по доставянето и прѣнасянето имъ за Университета и зоологическата станция въ Варна; поправяне на учебни помагала; доставяне на газолитъ; уреждане и поддръжане постоянна книговъзница при университетската библиотека и желѣзарска и дърводѣлска работилница при зоологическата станция въ Варна; за уреждане и обзавеждане на институти за медицинския факултетъ 300.000 „

§ 56. Екскурзии и научни обиколки на прѣподаватели съ студенти отъ всички факултети 2.000 „

§ 57. Формено облѣкло и обуща на прислужникитъ 6.000 „

Всичко по гл. VIII . . . 1.406.820 л.“

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-матъ глава VIII, както се докладва, моля, да си вдигнатъ рѣжката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

Глава IX. За плата на личния съставъ при народнитъ и военно-историческитъ музеи и паметници — 91.060 л., за веществени разходи — 132.500; всичко 223.560 л.“

(Ето гл. IX, както е приета отъ комисията):

„Глава IX.

Народни музеи.

§ 58. Зплата на личния съставъ при музеитъ.

1. Археологически музей.

1 директоръ 5.640 л.
1 уредникъ 4.080 „
1 уредникъ 3.600 „
1 секретаръ-счетоводителъ 2.400 „
1 фотографъ 1.800 „
За дежурни, писаръ, огнярь и надничари 6.000 „
За врѣмenni служаци 2.000 „

2. Етнографически музей.

1 директоръ 5.640 „
1 уредникъ на историческия отдѣлъ 4.440 „
1 уредникъ на етнографическия отдѣлъ 4.080 „
1 художникъ-скульпторъ 3.300 „
1 секретаръ-счетоводителъ 1.800 „
1 фотографъ 1.800 „
1 писаръ 1.440 „
За дежурни, писаръ и прислужници 6.000 „
За врѣмenni служаци 3.000 „

3. Военно-исторически кѣщи-музеи и паметници.

1 директоръ 5.640 „
1 дѣловодителъ 2.400 „
2 градинари по 1.500=3.000 „
За надзиратели, писари, прислужници, пазачи и работници 15.000 „
За допълнителенъ персоналъ и за повишение прѣзъ годината 8.000 л.

Веществени разходи.

§ 59. Наемане помѣщения 20.000 л.

§ 60. Канцеларски потрѣби, печатане годишници, каталози и всѣкакъвъ видъ книжа за нуждитъ на музеитъ; миене, чистене и дезинфекция на помѣщенията; пощенски разноси и абонаментъ за телефони 6.000 „

§ 61. Отопление и освѣтление 7.000 „

§ 62. Купуване и поправяне покъщнина; малки поправки, приспособления и поддръжане на зданията и градинитъ; купуване сѣмена, дръвчета и други; градинарски инвентаръ и наемане работници 15.000 „

§ 63. Събиране откупуване и поправяне старини, народни носии паметници, документи и всѣкакъвъ видъ археологически, етнографически и военно-исторически карти и прѣдмети, както и свърѣмenni художествени произведения, като статуи, бюстове, портрети, облѣкло, оржия, картини, карти и други, както и разноси по тѣхното прѣнасяне, нареждане, поддръжане и прѣдпазване; на-права, поправка и сглобяване на бюстове и купуване разни уреди, фотографически апарати и материяли, инструменти и принадлежности за художническитъ и фотографски ателиета; разходи по археологически и етнографически издирвания и възнаграждения на частни издирвачи и надници на специалисти; събиране фонограми и други словесни произведения и купуване принадлежности на фонографа; за археологически разкопки при Гигенъ, Търново, Асѣновъ дѣлъ (Трънско) и други мѣста и купуване нужнитъ за тая цѣль материяли; репродукции отъ старини, възнаграждения на съставителитъ на каталози на музейнитъ сбирки (за археологическо-нумизматически кабинети на Пловдивската народна библиотека 4.000 л.) 50.000 „

§ 64. Запазване и поддръжане на старинитъ: Асѣновата църква до Станимака, месемврийскитъ църкви, старата църква до с. Бояна при София и други архитектурни и военно-исторически паметници и за възнаграждение на пазачи на открититъ неподвижни старини въ Никюпъ, Абоба, Гигенъ, Прѣславъ, Кадинъ-мостъ и други 24.000 „

- § 65. Описване старинитѣ и изработване археологическа карта на България (печать, възнаграждения, пътни и дневни и други) 5.000 л.
- § 66. Купуване съчинения, списания и вѣстници по археология, етнография и военна история; подвързия и прѣнасяне . . . 2.500 „
- § 67. Формено облѣкло и обуца на музейнитѣ надзиратели, пазачи и прислужници. 3.000 „

Всичко по гл. IX . . . 223.560 л.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ глава IX, както се докладва, моля, да си вдигнатъ
рѣжката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава X. За заплата на личния съставъ при народнитѣ
библиотеки — 75.860 л., за веществени разходи — 45.800;
всичко — 121.660 л.“

(Ето гл. X, както е приета отъ комисията:)

„Глава X.

Народни библиотеки.

§ 68. Заплата на личния съставъ при библиотекитѣ.

1. Софийска народна библиотека.

- 1 директоръ 5.640 л.
- 1 главенъ библиотекаръ 4.080 „
- 1 библиотекаръ 3.480 „
- 1 библиотекаръ 3.000 „
- 1 секретарь-счетоводителъ 2.400 „
- 3 пазители по 2.400=7.200 „
- 1 пазителъ 2.100 „
- 1 архиварь-регистраторъ 1.620 „
- 2 писари по 1.500=3.000 „
- 1 отоплителъ 1.500 „
- 1 раздавачъ 1.440 „
- За раздавачи и прислужници 8.400 „
- За врѣмenni служащи 2.000 „

2. Пловдивска народна библиотека.

- 1 директоръ 4.200 „
- 1 библиотекаръ 3.480 „
- 1 секретарь-счетоводителъ 1.800 „
- 1 пазителъ 2.100 „
- 1 пазителъ 1.440 „
- 1 писаръ 1.440 „
- 1 раздавачъ 1.440 „
- За раздавачи и прислужници 7.200 „
- За врѣмenni служащи 900 „
- За допълнителенъ персоналъ и за редовно и
пето повишение прѣзъ годината на персонала
при народнитѣ библиотеки 6.000 „

Веществени разходи.

- § 69. Канцеларски потрѣби, пишуци машини,
печатане годишници, католози, бюлетини и
всѣкакъвъ видъ книжа за нуждитѣ на би-
блиотекитѣ; пощенски разноски и абона-
ментъ за телефонъ, такси за вода, ка-
налъ и сметъ 8.000 л.
- § 70. Отопление и освѣтление 10.000 „
- § 71. Купуване и поправяне покѣщнина;
малки поправки, приспособления и под-
държане на зданията и сбиркитѣ 6.000 „
- § 72. Купуване и подвързване на книги,
рѣкописи, списания, вѣстници, стари пор-
трети, гравюри, шампи, картини и раз-
носки по прѣнасянето имъ; възнагражде-
ния за рецензии, за изработване описи на
рѣкописитѣ и за написване картончета
за каталозитѣ; за уреди и приспособле-
ния за каталозитѣ на Софийската народна
библиотека, за изработване общъ инвен-
таръ на сѣщата 20.000 „
- § 73. Формено облѣкло и обуца на при-
служницитѣ 1.800 „

Всичко по гл. X . . . 121.660 л.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който прие-
ма глава X, както се докладва, моля, да си вдигне рѣ-
жката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава XI. За заплата на личния съставъ при институ-
титѣ на пансионитѣ — 98.200 л., за веществени разходи —
159.300; всичко — 257.500 л.“

(Ето гл. XI, както е приета отъ комисията:)

„Глава XI.

Институти и пансиони

§ 74. Заплата на личния съставъ при институтитѣ и
пансионитѣ.

1. Институтъ и пансионъ за слѣпи въ София.

- 1 директоръ (съ безплатна квартира, отопление
и освѣтление съгласно съ чл. 485 отъ закона
за народното просвѣщение) 4.440 „
- 1 редовенъ учителъ 3.000 „
- 2 редовни учители по 2.400=4.800 „
- 5 учители-помощници по 1.440=7.200 „
- 1 майсторъ по четкарство 2.400 „
- 1 майсторъ по кошничарство 1.800 „
- 1 домакинъ за двата института 1.800 „
- Възнаграждение на учители по музика и рѣчна
работа, били тѣ длѣжностни или частни лица,
отъ 2—4 л. на часъ съгласно съ забѣлѣжка
втора на чл. 484 отъ закона за народното про-
свѣщение 2.500 „
- Прислуга, готвачка и перачка 3.600 „
- Възнаграждение на лѣкаръ, билъ той пенси-
онеръ, длѣжностно или частно лице, за двата
института 1.200 „

2. Институтъ и пансионъ за глухонѣми въ София.

- 1 директоръ (съ безплатна квартира, отопление
и освѣтление съгласно съ чл. 485 отъ закона
за народното просвѣщение) 3.600 „
- 1 редовенъ учителъ 2.700 „
- 7 учители-помощници по 1.440=10.080 „
- Възнаграждение на учители по рисуване, мо-
делиране и рѣчна работа, били тѣ длѣжностни
или частни лица, отъ 2—4 л. на часъ съгласно
съ забѣлѣжка втора на чл. 484 отъ закона за
народното просвѣщение 2.800 „
- Прислуга, готвачка и перачка 2.000 „

3. Институтъ и пансионъ за глухонѣми въ Варна.

- 1 директоръ (съ безплатна квартира, отопление
и освѣтление съгласно съ чл. 485 отъ закона за
народното просвѣщение) 3.300 „
- 3 редовни учители по 2.700=8.100 „
- 2 учители-хоспитанти по 1.440=2.880 „
- Прислуга, готвачка и перачка 1.620 „

4. Пансионъ при дѣвическата гимназия въ Варна.

- 1 управителка 1.800 „
- 2 наставници по 1.320=2.640 „
- 1 домакинъ за пансиона и за института за глу-
хонѣми 1.320 „
- Готвачка, перачка и слуги 3.420 „
- Възнаграждение на лѣкаръ, билъ той пенси-
онеръ, длѣжностно или частно лице, за пан-
сиона и за института за глухонѣми 1.200 „
- За допълнителенъ персоналъ и за повишение
прѣзъ годината 18.000 л.

Веществени разходи.

- § 75. Наемане помѣщения — 36.000 л.
- § 76. Канцеларски потрѣби, печатане бланки, формуляри
и всѣкакъвъ видъ книжа за нуждитѣ на институтитѣ и
пансионитѣ, пощенски разноски и абонаментъ за телефона,
миене, чистене и дезинфекция на зданията и други по-
добни — 2.500 л.
- § 77. Отопление и освѣтление — 7.800 л.
- § 78. Купуване и поправяне покѣщнина, малки поправки,
поддържане зданията, сбиркитѣ и градинитѣ — 5.000 л.
- § 79. Учебни помагала и принадлежности, машини и апа-
рати за четене и писане и всѣкакъвъ видъ материали по
рѣчна работа, нужни за обучението, тетрадки, моливи,
мастило, гуми и пр., както и за разноски по прѣнасянето
имъ — 8.000 л.
- § 80. Поддържане пансионеритѣ (храна, дрехи, обуца,
цѣрове, бани, пране и всичко необходимо за живота имъ)
и формено облѣкло и обуца на прислужницитѣ — 100.000 л.

Всичко по гл. XI — 257.500 л.

1) На длъжностни лица, участващи въ комисии, се плаща възнаграждение само на заседания, състояли се извън работното време. Това не важи за членовете на учебния съвет и на комисията по произвеждане на изпити, на които се плаща независимо от времето кое време са заседавали.

ринъ Дриновъ“ за усъвършенствуване на младежи, свършили по същия предмет Софийския университет и издържали прѣдвидения за това конкурсенъ изпитъ при Университета; една на името на „Хр. П. Дановъ“ по печатарство и книжарство; двѣ на името на „К. Фотиновъ“, основателя на българския периодически печатъ, за бѣдни младежи само отъ Самоковъ; двѣ по български и славянска история, отъ които една подъ название „Отецъ Паисий Хилендарски“ за младежъ отъ бившата Самоковска епархия; четири стипендии за бивши екзархийски стипендианти, а именно: три по медицина и една по музика; три стипендии за усъвършенствуване въ странство на свършили съ отличие художествено-индустриалното училище, съгласно съ чл. 283 отъ закона за народното просвѣщение; три стипендии за усъвършенствуване на студенти, свършили Софийския университетъ, съгласно съ чл. 344 отъ същия законъ; 10 стипендии за добиване висше образование въ чуждестранни университети, съгласно съ чл. 11 отъ закона за стипендиитъ и врѣменнитъ помощи; пѣтни пари за отиване и връщане, училищни и университетски такси, учебни помагала, за научни екскурзии и др. — 290.800 л.

З а б ъ л ъ ж к а. Докато трае войната, и три мѣсеца слѣдъ демобилизацията, посочениятъ въ чл. 16 отъ закона за стипендиитъ и врѣменнитъ помощи размѣръ на стипендиитъ за висше образование въ странство може да се увеличи най-много до 3.000 л. годишно, както за стипендиитъ отъ държавния бюджетъ, тъй и за ония отъ фондоветъ, ако въ послѣдния случай това не противорѣчи на волята на завѣщателитъ“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема глава XIII, както се докладва, моля, да си вдигне рѣката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава XIV. За помощи — 1.050.500 л.“

(Ето гл. XIV, както е приета отъ комисията:)

„Глава XIV.

П о м о щ и .

§ 97. На бѣдни заболѣли или останали безъ работа и за погребение на починали: а) сегашни и бивши учители и други длъжностни лица по вѣдомството на Министерството на народното просвѣщение, б) на писатели и художници — 10.000 л.

§ 98. На ученици нестипендианти при висшитъ педагогически курсове, гимназиитъ, педагогическитъ училища, Художествено-индустриалното училище и Музикалното училище — 10.000 л.

§ 99. На дружеството за подпомагане бѣдни студенти при Университета въ София и на студентския клубъ въ София по 1.000 л.; за учрѣждаване (25.000 л.) и за субвенция (20.000 л.) на пансиона за българскитъ студенти въ Виена — 47.000 л.

§ 100. На бѣдни общини за поправка на училищни сгради и за учебни помагала и покъщнина — 25.000 л.

§ 101. На частни училища, съгласно съ чл. 366 отъ закона за народното просвѣщение (за мясюлманското педагогическо училище въ гр. Шуменъ 35.000 л.) — 300.000 л.

§ 102. На Българската академия на наукитъ, за издаване сборника на народни умотворения, наука и книжнина и др. — 60.000 л.

§ 103. На безплатни ученически трапезарии въ царството — 20.000 л.

§ 104. На фонда „Царица Елеонора“ за въздигане здание за институтъ за слѣпи и глухонѣми — 10.000 л.

§ 105. За издържане Народния театъръ (320.000 л., отъ които 80.000 л. за добавъчно възнаграждение), оперната дружба (30.000 л.) и театралнитъ трупи въ Пловдивъ (5.000 л.), Русе (5.000 л.) и Гюмюрджина (2.000 л.) — 362.000 л.

§ 106. На музикални дружества — 3.000 л.

§ 107. Специална помощ на петнадесетъ души, слѣдващи по вокална и инструментална музика, по живопись, декоративно изкуство и скулптура, по 250 л. мѣсечно и до 600 л. годишно за училищни такси — 54.000 л.

§ 108. На пансиони, издържани отъ общини, дружества и частни лица — 10.000 л.

§ 109. За устройство и поддържане на дѣтски лѣтни колонии — 3.000 л.

§ 110. За поддържане на български семинари при чуждестраннитъ университети по усмотрѣние на Министерството на народното просвѣщение — 30.000 л.

§ 111. За устройване курсове и народни четения — 4.000 л.

§ 112. За издаване списания и годишници на дружествата: историческото, математическото и природоизпитателното по 1.000 л. — 3.000 л.

§ 113. На Българското археологическо дружество за разкопки, издаване списанието му и др. — 7.000 л.

§ 114. За издаване списанието на Министерството на народното просвѣщение „Училищенъ прѣгледъ“ — 10.000 л.

§ 115. За научни и художествени изучвания на България и за участие въ научни конгреси, курсове, екскурзии и гостуване на учители и ученици въ България и въ странство — 15.000 л.

§ 116. На съюза на гимнастическитъ дружества „Юнакъ“ за уреждане на курсове и др. — 5.000 л.

§ 117. За съставяне двѣ христоматии по отечествознание: едната по отечествена етнография и география, а другата по отечествена история — 2.000 л.

§ 118. На стенографското дружество „Бързопись“ — 500 л.

§ 119. На дружества и общини за построяване и доизкарване читалищни сгради — 30.000 л.

§ 120. На фонда за подпомагане образованието на сирацитъ на загиналитъ прѣзъ врѣме на войнитъ отъ 1912 — 1913 г. бѣдни граждани отъ всички занятия — 30.000 л.

Всичко по гл. XIV — 1.050.500 л.

А всичко по Министерството на народното просвѣщение — 42.102.002 л.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема глава XIV и послѣдна, както се докладва, моля, да си вдигне рѣката. (Мнозинство) Приета.

Съ това се приема бюджетопроектътъ на Министерството на народното просвѣщение за старитъ земи.

Слѣдва бюджетопроектътъ на същото министерство на окупираниитъ земи.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Министерството на народното просвѣщение.

За окупираниитъ земи.

Глава I. За заплата на личния съставъ при централното управление — 6.300 л.“

(Ето гл. I, както е приета отъ комисията:)

„Глава I.

§ 1. Заплата на личния съставъ при централното управление.

Счетоводно отдѣление.

1 помощникъ на счетоводителя 3.600 л.

1 помощникъ на счетоводителя 2.700 „

Всичко по гл. I . . . 6.300 л.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема глава I, както се докладва, да си вдигне рѣката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава II. За заплата на учителитъ въ народнитъ основни училища и за вещевени разходи — 1.777.680 л.“

(Ето гл. II, както е приета отъ комисията:)

„Гл. II.

Народни основни училища.

§ 2. Заплата на учителитъ въ дѣтскитъ и първоначални училища: за редовнитъ и кандидатитъ по размѣра, опредѣленъ въ чл. 69 отъ закона за народното просвѣщение, а за врѣменнитъ и волнонаемнитъ отъ 960 до 1.440 л. годишно.

10 редовни учители отъ I класъ . . . по 2.400 = 24.000 л.

15 редовни учители отъ II класъ . . . „ 2.160 = 32.400 „

40 редовни учители отъ III класъ . . . „ 1.920 = 76.800 „

89 редовни учители отъ IV класъ . . . „ 1.680 = 149.520 „

115 редовни учители отъ V класъ . . . „ 1.440 = 165.600 „

250 кандидати учители 1.020 = 255.000 „

200 врѣменни и волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 960 до 1.440 л. 240.000 „

За допълнителенъ персоналъ и откриване нови училища; за повишение, редовно и пето на отличили се учители, прѣзъ годината; за замѣстници на болни учители, както и помощи на уволнени по болестъ учители въ размѣръ на заплатата имъ за мѣсецъ и половина, съгласно съ чл. 85 отъ закона за народното просвѣщение, и за погреб-

бение на починали бѣдни учители; за добавѣчна заплата на учителитѣ въ издрѣжанитѣ отъ държавата първоначални училища и на главнитѣ учители въ първоначалнитѣ училища, съгласно съ чл. 79 отъ сѣщия законъ; за възна-граждение на пунктови учители отъ 120 до 240 л. годишно — 260.000 л.

§ 3. Заплата на учителитѣ въ прогимназитѣ по размѣритѣ, опрѣдѣлени въ чл. чл. 68, 69, 131, 183 и 184 отъ закона за народното просвѣщение.

2 редовни гимназиялни учители отъ I класъ	по 4.920=	9.840 л.
4 редовни гимназиялни учители отъ II класъ	4.440=	17.760 „
6 редовни гимназиялни учители отъ III класъ	3.960=	23.760 „
2 редовни гимназиялни учители отъ IV класъ	3.480=	6.960 „
5 редовни гимназиялни учители отъ V класъ	3.000=	15.000 „
5 редовни прогимназиялни учители отъ I класъ	3.120=	15.600 „
10 редовни прогимназиялни учители отъ II класъ	2.820=	28.200 „
6 редовни прогимназиялни учители отъ III класъ	2.520=	15.120 „
6 редовни прогимназиялни учители отъ IV класъ	2.220=	13.320 „
30 редовни прогимназиялни учители отъ V класъ	1.920=	57.600 „
20 врѣмenni и волнонаемни учители съ постоянна годишна заплата отъ 1.320 до 4.500 л.		40.200 „
54 волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 70 до 100 л. на седмиченъ часъ		80.000 „
3а прислужници		30.000 „

За допълнителенъ персоналъ и откриване нови прогимназии; за повишение, редовно и пето на отличили се учители прѣзъ годината; помощи на уволнени по болестъ учители, съгласно съ чл. 85 отъ закона за народното просвѣщение и за погребение починали бѣдни учители; за добавѣчна заплата на учителитѣ въ държавнитѣ прогимназии и на директоритѣ на прогимназитѣ, съгласно съ чл. 79 отъ сѣщия законъ — 90.000 л.

Веществени разходи.

§ 4. Наемане помѣщения — 12.000 л.

§ 5. Канцеларски потрѣби, пощенски разноска, водосветъ, молебень и причащаване на ученицитѣ, чистене, миене и дезинфекция на зданията; печатане вѣдомости, бланки и всѣкакъвъ видъ книжа за нуждитѣ на прогимназитѣ — 25.000 л.

§ 6. Отопление и освѣтление на сѣщитѣ — 20.000 л.

§ 7. Купуване и поправяне покѣщнина на сѣщитѣ (маси, столове, чинове, черни дѣски, шкафове, картини, портрети и др.); малки поправки, приспособления и поддържане на зданията и сбиркитѣ — 40.000 л.

§ 8. Купуване и поправяне учебни помагала за сѣщитѣ: карти, апарати, уреди, инструменти, книги и списания съ подвързията имъ; учебници за крайно бѣдни ученици и пр. — 22.000 л.

§ 9. Формено облѣкло и обуца на прислужницитѣ при сѣщитѣ — 12.000 л.

Всичко по гл. II — 1.777.680 л.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема глава II, както се докладва, моля, да си вдигне рѣката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава III. За заплата на личния съставъ при народнитѣ непълни гимназии — 414.960 л., за веществени разходи — 95.000; всичко — 509.960 л.“

(Ето гл. III, както е приета отъ комисията:)

„Гл. III.

Народни непълни гимназии.

§ 10. Заплата на личния съставъ при прогимназитѣ съ гимназиялни класове по размѣритѣ, опрѣдѣлени въ чл. чл. 68, 69, 131, 183 и 184 отъ закона за народното просвѣщение.

4 редовни гимназиялни учители отъ I класъ	по 4.920=	19.680 л.
---	-----------	-----------

3 редовна гимназиялни учители отъ II класъ	по 4.400=	13.320 л.
5 редовни гимназиялни учители отъ III класъ	3.960=	19.800 „
10 редовни гимназиялни учители отъ IV класъ	3.480=	34.800 „
25 редовни гимназиялни учители отъ V класъ	3.000=	75.000 „
10 редовни прогимназиялни учители отъ I класъ	3.120=	31.200 „
3 редовни прогимназиялни учители отъ II класъ	2.820=	8.460 „
10 редовни прогимназиялни учители отъ III класъ	2.520=	25.200 „
15 редовни прогимназиялни учители отъ IV класъ	2.220=	33.300 „
10 редовни прогимназиялни учители отъ V класъ	1.920=	19.200 „
20 врѣмenni и волнонаемни учители съ постоянна годишна заплата отъ 1.320 до 4.500 л.		50.000 „
30 волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 70 до 100 л. на седмиченъ часъ		45.000 „
3а писари и прислужници		20.000 „

За допълнителенъ персоналъ и откриване нови непълни гимназии, за възнаграждение не повече отъ 60 л. мѣсечно на лѣкари и жболѣкари, на прѣподаватели по отдѣлни прѣдмети, били тѣ пенсионери — бивши редовни учители, длѣжностни и други лица, — най-много за 10 урока седмично, по 4—6 л. на часъ; за повишение редовно и пето на отличили се учители, прѣзъ годината; помощи на уволнени по болестъ учители, съгласно съ чл. 85 отъ закона за народното просвѣщение и за погребение на починали бѣдни учители; за добавѣчна заплата на директоритѣ съгласно съ чл. 79 отъ сѣщия законъ — 20.000 л.

Веществени разходи.

§ 11. Наемане помѣщения — 10.000 л.

§ 12. Канцеларски потрѣби, печатане вѣдомости, бланки, формуляри и всѣкакъвъ видъ книжа за сѣщитѣ; пощенски разноска, абонаментъ за телефони; водосветъ, молебень и причащаване на ученицитѣ; чистене, миене и дезинфекция на зданията — 20.000 л.

§ 13. Отопление и освѣтление на сѣщитѣ. 15.000 л.

§ 14. Купуване и поправяне покѣщнина за сѣщитѣ (маси, столове, чинове, черни дѣски, шкафове, картини, портрети и други); малки поправки, приспособления и поддържане на зданията и сбиркитѣ. 25.000 „

§ 15. Купуване и поправяне учебни помагала за сѣщитѣ; всѣкакъвъ видъ материяли за кабинетитѣ и лабораториитѣ; карти, апарати, уреди, инструменти, книги и списания съ подвързията имъ; учебници за крайно бѣдни ученици и пр. 15.000 „

§ 16. Формено облѣкло и обуца на прислужницитѣ при сѣщитѣ. 10.000 „

Всичко по гл. III 509.960 л.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема глава III, както се докладва, да си вдигне рѣката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава IV. За заплата на личния съставъ при народнитѣ срѣдни училища и пансионитѣ — 235.760 л., за веществени разходи — 122.000; всичко — 357.760 л.“

(Ето гл. IV, както е приета отъ комисията:)

Глава IV.

Народни срѣдни училища и пансиони.

§ 17. Заплата на личния съставъ при срѣднитѣ училища и пансионитѣ и при образцовитѣ първоначални училища при педагогическитѣ училища (ако такива бѣдатъ открити) по размѣритѣ, опрѣдѣлени въ чл. чл. 131, 160, 183 и 184 отъ закона за народното просвѣщение.

Забѣлѣжка. Разходитѣ по издрѣжката на срѣднитѣ училища се посрѣщатъ отъ държавата, а тѣзи по издрѣжката на основнитѣ училища и непълнитѣ гимназии — споредъ

мѣстнитѣ условия, отъ държавата, или отъ послѣдната и общинитѣ, по опрѣдѣление отъ Министерството на народното просвѣщение въ съгласие съ Министерството на финанситѣ.

2 редовни гимназиялни учители отъ I класъ	по 4.920 =	9.840 л.
2 редовни гимназиялни учители отъ II класъ	4.440 =	8.880 „
3 редовни гимназиялни учители отъ III класъ	3.960 =	11.880 „
2 редовни гимназиялни учители отъ IV класъ	3.480 =	6.960 „
5 редовни гимназиялни учители отъ V класъ	3.000 =	15.000 „
10 редовни прогимназиялни учители съ годишна заплата отъ 1.920 до 3.120 л.		25.000 „
10 волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 70—100 л. на седмиченъ часъ		18.000 „
За писари и прислужници		8.000 „
Добавъчна заплата на 3 директори при срѣднитѣ училища отъ 900 до 1.200 л. годишно едному, съгласно чл. чл. 123 и 158 отъ закона за народното просвѣщение	3.000 „	
Добавъчна заплата за 3 секретарь-счетоводители при сѣщитѣ отъ по 240 до 480 л. годишно едному, съгласно съ чл. 125 отъ закона за народното просвѣщение	1.200 „	
Възнаграждение не повече отъ 100 л. мѣсечно на лѣкари и зѣболѣкари; за допълнителенъ персоналъ, на прѣподаватели по отдѣлни прѣдмети, били тѣ пенсионери — бивши редовни учители, длѣжностни или други лица — най-много за 10 урока седмично, по 4—6 л. на часъ и за откриване нови срѣдни училища (гимназии и педагогически училища), за поддържане на сѣществувашитѣ пансионни и за откриване нови такива, за повишение, редовно и пето на отличили се учители, прѣзъ годината; помощъ на уволнени по болестъ учители и други служащи въ размѣръ на заплатата имъ за мѣсець и половина, съгласно съ чл. 85 отъ закона за народното просвѣщение и за погребение на починали бѣдни учители	128.000 „	

Веществени разходи.

§ 18. Наемане помѣщение за срѣднитѣ училища и за пансионитѣ при сѣщитѣ	20.000 „
§ 19. Канцеларски потрѣби, пишуци машини, печатане вѣдомости, бланки, формуляри и всѣкакъвъ видъ книжа за сѣщитѣ; пощенски разноски, абонаментъ за телефони; водосветъ, молебени и причащаване на ученицитѣ; чистене, миене и дезинфекция на зданията	15.000 „
§ 20. Отопление и освѣтление на сѣщитѣ	15.000 „
§ 21. Купуване и поправяне покѣщнина за сѣщитѣ (маси, столове, чинове, черни дѣски, шкафове, картини, портрети и други); принадлежности и най-необходими лѣкарства за амбулаторнитѣ и зѣболѣкарски поликлиники; малки поправки, приспособления и поддържане на зданията, сбиркитѣ и лабораториитѣ; на права на бараки за издрѣжка на пансионеритѣ	40.000 „
§ 22. Купуване и поправяне учебни помагала за сѣщитѣ; всѣкакъвъ видъ материяли за кабинетитѣ и лабораториитѣ (спиртъ, газолинъ и др.); карти, апарати, уреди и инструменти (за физика, химия, гимнастика, рѣчна работа, музика и др.) съ принадлежноститѣ имъ; книги и списания съ подвързията имъ; учебници, учебни помагала за крайно бѣдни ученици	15.000 „
§ 23. Устройство и издрѣжка на училищни градини и игрища при сѣщитѣ; обграждане, купуване инструменти, сѣмена, дървета и разни видове растения; надници на работници и пр.	2.000 „

§ 24. Формено облѣкло и обуца на прислужниците при сѣщитѣ	15.000 л.
Всичко по гл. IV	357.760 л.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема глава IV, както се докладва, моля, да си вдигне рѣката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава V. За заплата на личния съставъ при инспекциитѣ — 430.780 л., за веществени разходи — 78.000; всичко — 508.780 л.“

(Ето гл. V, както е приета отъ комисията:)

Глава V.

Контроленъ институтъ. Училищни инспекции.

§ 25. Заплата на личния съставъ при инспекциитѣ	
19 окрѣжни училищни инспектори съ годишна заплата отъ 4.200 до 6.120 л.	90.000 л.
50 околийски училищни инспектори съ годишна заплата отъ 2.400 до 3.120 л.	120.000 „
За пѣтни и дневни пари безотчетно на 50 околийски училищни инспектори по 720 л. годишно едному ¹⁾	36.000 „
19 секретари на окрѣжнитѣ училищни инспектори съ годишна заплата отъ 2.820 до 3.300 л.	60.000 „
19 счетоводители при инспекциитѣ съ годишна заплата отъ 2.040 до 3.000 л.	44.000 „
19 архивари по 1.620 =	30.780 „
За писари и прислужници въ окрѣжнитѣ училищни инспекции	50.000 „

Веществени разходи.

§ 26. Наемане помѣщения	20.000 „
§ 27. Канцеларски потрѣби, пишуци машини пощенски разноски, абонаментъ за телефони; печатане всѣкакъвъ видъ книжа и публикации	22.000 „
§ 28. Отопление и освѣтление	10.000 „
§ 29. Купуване и поправяне покѣщнина, малки поправки, приспособления и поддържане на зданията	20.000 „
§ 30. Формено облѣкло и обуца на прислужниците	6.000 „
Всичко по гл. V	508.780 „

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема глава V, както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигне рѣката. (Мнозинство) Приета.

Докладчикъ С. Дойчиновъ: (Чете)

„Глава VI. За разни разходи — 855.000 л.“

(Ето гл. VI, както е приета отъ комисията:)

„Глава VI.

Разни разходи.

§ 31. За добавъчно възнаграждение на длѣжностнитѣ лица, съгласно съ чл. 3 отъ закона за бюджета на държавата за третото тримѣсечие на 1916 г.	400.000 л.
§ 32. За откупуване, издаване и безплатно разпространение на популярни народополезни книги, списания, музикални, карти, портрети, картини и репродукции отъ картини и за възнаграждение по 10 л. на засѣдание на всѣки отъ членовѣтъ на просвѣтителния комитетъ, който ще урежда това, както за окупираниитѣ земи, тѣй и за старитѣ прѣдѣли на царството	50.000 „
§ 33. За откупуване етнографически материяли и старини въ новитѣ земи; за поддържане и поправяне на паметници съ историческо-архитектурно значение въ сѣ-	

щитѣ; разноски по тѣхното прѣнасяне въ столицата	50.000 л.
§ 34. За прибиране, прѣнасяне, складиране, нареждане, поддръжане, прѣдпазване и описване на библиотеките, музеи и други цѣлности отъ новитѣ земи; наемъ на помѣщенията, въ които ще бждатъ складираны сѣщитѣ въ София	20.000 „
§ 35. Помощи на мюсюлманскитѣ училища, съгласно съ чл. 366 отъ закона на народното просвѣщение.	50.000 „
§ 36. Помощи за покѣщина и учебни помагала за народнитѣ училища, както и за поправка на зданията за сѣщитѣ.	200.000 „
§ 37. Пѣтни и дневни пари за командировки по служебни работи на длъжностни лица отъ новитѣ земи.	30.000 „
§ 38. Непрѣдвидени вещевени разходи.	5.000 „
§ 39. Възнаграждение на членоветѣ на комисии за произвеждане изпитъ на частни ученици за завършенъ курсъ или класъ на пълно срѣдно училище и въ гимназиянитѣ класове на непълнитѣ гимназии — по 10 л. всѣкому на засѣданіе; на членоветѣ на комисии за произвеждане изпитъ на частни ученици за завършенъ курсъ или класъ на прогимназия — по 7 л. всѣкому на засѣданіе; на членоветѣ на комисии за произвеждане изпитъ на частни ученици за завършенъ курсъ или отдѣление на първоначално училище — по 5 л. всѣкому на засѣданіе.	20.000 „
§ 40. Запазенъ фондъ за усиление кредититѣ за вещевени разходи на учрѣжденията и за разходитѣ по гл. VI, съгласно съ чл. чл. 24 и 62 отъ закона за отчетността по бюджета.	30.000 „

Всичко по гл. VI 855.000 л.

А всичко по Министерството на народното просвѣщение 4.015.480 л.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема глава VI, както се докладва отъ г. докладчика, да си видиге ржката. (Мнозинство) Приета.

Слѣдующата точка отъ дневния редъ е: продължение разискванията по първото четене на законопроекта за облагане съ данѣкъ увеличенитѣ печалби прѣзъ войната.

Има думата г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: (Отъ трибуната) Г-да! Законопроектътъ за данѣка върху печалбитѣ отъ войната е единъ законопроектъ, за който по принципъ нашата група ще гласува; нѣщо повече: прѣди да се внесе законопроектьтъ на г. финансовия министъръ, нашата група взе инициативата да внесе такъвъ законопроектъ още прѣди цѣла една година. Много интересно е отношението на правителството къмъ въпроса за облагане съ данѣкъ печалбитѣ или увеличенитѣ печалби отъ войната. Трѣбва да кажа, че имамъ подъ ржка единъ докладъ отъ Финансовото министерство съ дата 12 ноември 1916 г. — значи, прѣди приблизително 14 мѣсеца — когато заедно съ други законопроекти по бюджета за 1917 г. е билъ внесенъ въ Министерския съвѣтъ и законопроектьтъ за данѣкъ върху увеличенитѣ печалби отъ 1 септември 1915 г. до края на войната. Този законопроектъ, за жалость, е билъ отхвърленъ отъ Министерския съвѣтъ. Азъ обръщамъ внимание на датитѣ, защото въ цѣлото ми говорене по-нататѣкъ въпросътъ за закѣсняването на законопроекта и въпросътъ за неговата сждба отъ днесъ нататѣкъ сѣ централни. Правя сравнение между тогава внесената отъ Министерството на финанситѣ въ Министерския съвѣтъ законопроектъ и този, който министърътъ на финанситѣ слѣдъ близо половинъ година отъ това врѣме, прѣзъ миналата сесия мѣсець мартъ, бѣше поднесълъ тукъ за разглеждане и бѣше приетъ на първо четене, и по-нататѣкъ съ третия законопроектъ, който сега ни занимава.

Г-да! Ще трѣбва всички да си спомните, че на 21 мартъ по взаимно съгласие съ министъръ-прѣдседателя и мини-

стра на финанситѣ групитѣ не говориха при първото четене на законопроекта за облагане съ данѣкъ печалбитѣ отъ войната и той биде приетъ отъ Народното събрание. И понеже ни оставаше още една седмица отъ 21 мартъ да засѣдаваме, ние изправихме всички улеснения въ финансовата комисия, за да мине законопроектьтъ тамъ, да се върне тукъ на второ четене и да стане законъ, даже съ извѣстни пробели, ако ще да бжде, даже безъ да създадемъ оня добъръ законопроектъ, който би могълъ да се изработи, ако наврѣме се започнѣше. Обаче какво бѣше положението ни, когато, въпрѣки нашето настояване въ финансовата комисия, законопроектьтъ не се гледа, когато, въпрѣки нашитѣ молби прѣдъ министъръ-прѣдседателя тукъ, въ Народното събрание, и обѣщанията ни да не влизаме въ голѣми подробности при разискванията, пакъ не се прие, и най-сетнѣ Народното събрание биде закрито на 28 мартъ, и законопроектьтъ не стана законъ. Отъ 28 мартъ до днесъ изтекоха други 8-9 мѣсеца, и ето днесъ ние бѣхме свидѣтели на едно промѣнение на дневния редъ — макаръ да ми казва г. прѣдседателствующиятъ, че туй не станало съ умисълъ — едно прѣреждане на дневния редъ, което за мене е прѣдвѣстникъ на нежеланата сждба въобще на законопроекта. Г. г. народни прѣдставители! Тукъ въпросътъ не е за инатъ, нито пъкъ трѣбва да се защищаватъ нѣколко души, нѣколко групи, които сѣ прѣко заинтересовани противъ единъ какъвто и да било законъ за облагане съ данѣкъ увеличенитѣ печалби отъ войната. Азъ мисля, че ако има моментъ, въ който трѣбва на дѣло да се покаже тъй много приказваниятъ тукъ, въ Народното събрание, патриотизмъ и особено при този патентъ за патриотизмъ, който се присвоява много често отъ болшинството, то е именно въ тоя случай. Законопроектътъ за облагане съ данѣкъ печалбитѣ отъ войната не е даже като други законопроекти, не е даже като други реформи, нѣкои отъ които може би да не сѣ тѣй наврѣмешни или не сѣ тѣй леко за прокарване въ врѣме на войната. Това е единъ законопроектъ, който не би трѣбвало да ни занимава сега, може би накрая на войната, но който трѣбваше да съпровожда акциитѣ на фронта за едно спокойствие тамъ, което нашитѣ съюзници и нашитѣ противници отдавна създадоха за своитѣ фронтове. И азъ съмъ удивенъ отъ нескриваното, демонстративното неодобрение на законопроекта, който сега е внесенъ, отъ законитѣ, които азъ лично чухъ отъ много хора на болшинството противъ гласуването на този законопроектъ.

А. Крушковъ: И ние ще го гласуваме.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ние искаме да прѣдупрѣдимъ всички, за да го гласувате, г. Крушковъ, и да го гласувате не само на думи, а дѣйствително да го гласувате; но азъ много се страхувамъ отъ това поведение, което държатъ много господа, и затуй ще желаемъ ние да бждемъ подкрѣпени отъ васъ, а не да чакате послѣдната секунда, когато ще ви съобщатъ, че прѣдъ видъ на нѣкое очаквано или неочаквано събитие законопроектьтъ се туря подъ миндѣра.

А. Крушковъ: Не вѣрвамъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: И азъ бихъ желалъ да не вѣрвамъ, но ме е твърдъ много страхъ и желая това, което ние заявявате, да стане дѣло, признато отъ всички господа.

Туй облагане, г-да, знаемъ, че ще засѣга много хора, твърдѣ много заинтересовани ги боли. Особено ако законопроектъ стане такъвъ законъ, както ние го прѣдлагаме, и както сме готови да съдѣйствуваме за неговото изработване и по-нататѣкъ за неговото ясно, справедливо и законно прилагане. Азъ считамъ, че министърътъ на финанситѣ, който билъ рѣшилъ и е прѣдвидилъ въ приходния бюджетъ на държавата даже сумата като приходъ отъ този бждащъ данѣкъ, трѣбва най-много да държи за законопроекта; той даже е направилъ смѣтката, точна или неточна — туй не ни занимава сега; насъ ни занимава въпросътъ за създаването на самия законъ, защото ще трѣбва да постигнемъ съ него двѣ главни цѣли: едната цѣль е материална, за бюджета и особено за посрѣщане свързанитѣ съ него социални нужди на страната, и втората е чисто морална — за влиянието му на фронта, за влиянието му въ войската. Г-да! Ако тукъ често пѣти се искатъ извѣстни кредити, за да се увеличатъ, напр., размѣритѣ на инвалиднитѣ пенсии отъ войната; ако съ голѣма мѣжа напослѣтъкъ тукъ отъ страна на радикалитѣ се събраха между опозицията достатъченъ брой хора,

1) Когато околийскитѣ училищни инспектори отиватъ по служебни работи извънъ отъ учебната си околия, вмѣсто безотчетнитѣ пѣтни и дневни, плащатъ имъ се такива по смѣтка, съгласно закона за чиновницѣтъ.

които да поддържат едно предложение за увеличението на тѣзи пенсии, и ако министърът на финансите при всеки подобен случай знае единъ отговоръ, че той нѣмалъ сръдства, то нѣма по-добро приходно перо, което да има и своето оправдание, отъ това; да се взематъ суми отъ единъ данѣкъ върху печалбитѣ отъ войната. Сѣщото нѣщо ще кажа и по отношение наложилитѣ се измѣнения въ даването помощи на войничкитѣ и други бѣдни сѣмейства. Това е сѣщо единъ голѣмъ разходъ, който би трѣбвало министърът да дири, ако не напълно, то въ сѣществена му частъ за неговото удовлетворение отъ единъ данѣкъ върху печалбитѣ отъ войната. Ако бѣха даже само тѣзи двѣ съображения, то би трѣбвало да бѣдатъ достатѣчни за всѣкого едно да се проникне отъ важността на въпроса и да настои упорито прѣдъ правителството и прѣдъ бюрата на Камарата за прокарването на този законъ. На тия основания, по тѣзи съображения, ние, още когато въ другитѣ държави току-що бѣха прокарани подобни закони, а нѣкъдѣ ги тѣкмѣха, настоявахме тукъ за него. И менѣ винаги ми е мѣчно, когато трѣбва да констатирамъ, че такива сериозни акции сѣ посрѣщани съ насмѣшка или съ обикновената приказка, че съ туй се е правила демагогия. Такива навици има тукъ у нѣкои господа, които, по мое схващане, гледатъ най-несериозно на своя дългъ като народни прѣдставители и за които това е най-безинтересниятъ въпросъ, особено ако този въпросъ се по-видига отъ една опозиционна група. Азъ зная, г-да, че въ това отношение, когато се говори за данѣкъ върху печалбитѣ отъ войната, не ще можемъ да считаме, че противници на такъвъ данѣкъ бѣха били само хора отъ болшинството, а опозицията изцѣло би била за този данѣкъ. Не. И за единъ законопроектъ за данѣкъ върху печалбитѣ отъ войната ние знаемъ — знаемъ го отъ туй, което се писа вече въ печата, отъ туй, което говоримъ съ разни групи отъ народнитѣ прѣдставители — че тукъ вече и опозицията има твърде много крѣгове, които считатъ, че тази работа е опасна, че тя ще разстрои младата ни индустрия, младата ни търговия, стопанския ни животъ и, слѣдователно, бѣха могли братски да се спогледнатъ съ такива крѣгове отъ болшинството. Азъ не искамъ да считамъ и не трѣбва да бждемъ криво разбрани по този въпросъ, че тази работа намира опозиция само между болшинството. Азъ даже онзи день, когато г. Теодоръ Теодоровъ говори въ генералнитѣ дебати по бюджета и когато той напомни, че зло е, дѣто законътъ ще има обратна сила, разбрахъ добръ кждѣ го и него въ сѣщность стѣга чепикътъ. Но всичко това, г-да, насъ не само не може да смущава, а считамъ даже, че на послѣдния день на войната да бждемъ, този законъ и подобни нему ще трѣбва да се прокаратъ, за да вземемъ това, на което дѣйствиелно държавата има право и на което всички държави вече отдавна сѣ посегнали. Азъ бихъ ви далъ само два примѣра: примѣра на нашитѣ съюзници Германия и Австрия и примѣра на Англия, или да вземемъ само Германия и Англия. Всички знаете добръ, че въ законодателството по стопанскитѣ и по данѣжнитѣ въпроси Германия заема едно много голѣмо мѣсто, което мѣсто се е оспорвало и оспорва отъ Англия, но и двѣтѣ тия държави отъ двѣтѣ групировки, които дирижиратъ войната, конфликтътъ между които прѣдизвика войната и конфликтътъ на които ще трѣбва да свърши войната, тѣзи двѣ държави счетоха за свой дългъ скоро подиръ започването на войната да посегнатъ върху печалбитѣ прѣзъ тази война. И тамъ имаше опозиция на данѣка, наистина не така груба, не така алчна, не така хищна, каквато се проявява особено отъ нашитѣ новоизпечени богаташи, отъ нашитѣ милионери, които нѣматъ нищо общо съ търговията и индустрията, които не сѣ боравили съ никакво стопанско дѣло въ страната, но и тамъ опозицията не може да успѣе, и законитѣ своєврѣменно се прокараха и данѣцитѣ се реализираха. Трѣбва да ви кажа, макаръ и да е на други начала поставенъ въпросътъ въ Германия, тѣй, както цѣлата и данѣчна система е за себе си образецъ и не може да бжде сравнена направо съ нашата, че германцитѣ отъ началото на войната въ тригодишния периодъ успѣха да събератъ отъ този данѣкъ повече отъ 1½ милиарда марки, а англичанитѣ до сръдата на тази година успѣха да събератъ 300 милиона лири английски, които крѣгло се равняватъ на 7½ милиарда лева, златна валута на врѣмето. Когато Лойдъ Джорджъ прѣдлагаше законопроектъ, борбата въ началото бѣше много жестока; и тамъ не всички мислѣха, че войната тѣй дълго ще се продължи и тамъ считаха, че ще се проплува една и половина или двѣ го-

дини, но когато видѣха, че тази работа не е тѣй, както мислѣха, трѣбваше да се съгласятъ на подобно изземане отъ печалбитѣ. Нѣщо повече, г-да, всичкитѣ учени икономисти въ Англия и Германия отъ много вече врѣме се занимаватъ съ единъ въпросъ: не само съ данѣка върху печалбитѣ, а занимава нѣкои и въпросътъ за конфискации на частъ или даже на цѣлия придобитъ отъ врѣме на войната приходъ и имотъ. Сега вече голѣмитѣ икономисти не питатъ по какъвъ начинъ, съ коя данѣчна система ще се покриятъ дълговетѣ отъ войната, а търсятъ да намѣрятъ способи, до каква степенъ, до кой процентъ да се вземе направо отъ богатството, отъ капиталитѣ, отъ състоянието на хората. И изглежда, че тази е перспективата на бѣдащето, понеже даже и прогресивно-подоходниятъ данѣкъ не е въ положение да покрие разходитѣ по тѣзи огромни задължения, които никой не е подозиралъ, нито голѣмитѣ учени икономисти на Англия и Америка. Ако това е тѣй, и ако сте наклонни да подражавате примѣра на нашитѣ съюзници, щомъ ви е омразна Англия, то би трѣбвало да смѣтаме този въпросъ поне изчерпанъ въ туй отношение.

Но, г-да, азъ считамъ, че при първитѣ дебати по този законопроектъ ще бжде достатѣчно, ако посоча на нѣколко съображения, на нѣколко въпроси, които нашата група счита, че трѣбва да бѣдатъ изнесени прѣдъ Народното събрание. Ако многото подробности по този законопроектъ на финансовия министъръ, които ще трѣбва да бѣдатъ уредени въ комбинация съ нашия законопроектъ, който законопроектъ има една основна разлика въ самия принципъ на облагането въ сравнение съ този на г. министра на финансите, трѣбва да бѣдатъ изнесени въ комисията, азъ моля сега всички да настоявате, щото правителството да не се отклони отъ прокарването на този законъ. Нека удовлетвори́мъ всички справедливи претенции, за да не влизаме въ грѣшки при прилагането на закона — това го разбирамъ — но прѣдъ видъ на туй, че било мѣчно, че било трудно въ България да установишъ печалбитѣ на разнитѣ стопански или търговски крѣгове; прѣдъ видъ на туй, че това установяване може да се натъкне на голѣми недостатѣци и, слѣдователно, да станатъ извѣстни оцетявания на отдѣлни лица или на нѣкои групи, ние не можемъ да рѣшимъ да се оттегли просто единъ такъвъ законопроектъ; ние не можемъ съ изтъкването на трудноститѣ при прокарването на такъвъ законъ и неговото прилагане да се откажемъ отъ него. Азъ считамъ, че то е най-опасното. При всички данѣжни реформи, при всички стопански въпроси, особено въ страна, като нашата, която не е достатѣчно уредена; особено въ страна, въ която и безъ това данѣжната система е твърдѣ стара, като нашата, въ която не можемъ да се основемъ на сѣществующитѣ данѣжни системи, каквато нова и да създадешъ — разбира се, когато то става набързо, когато е въ изключителни врѣмена и за изключителни цѣли — това ново може да съдържа пробели, но това не може да ни накара да се отречемъ отъ него. Затѣй мисля, че всички ония господа, които бѣха довели до екстремъ мѣнчотитѣ въ създаването и прилагането на закона, не трѣбва да считатъ, че съ това могатъ да направятъ услуга; напротивъ, съ това могатъ да усилятъ разколебания духъ на онѣзи, които ужъ желаятъ да се прокара законътъ. Въпросъ на тактъ и добра воля е да се създаде законътъ и да се приложи; тактъ тактъ се изисква отъ всѣкого отъ насъ, за да приложи най-голѣмитѣ и послѣдни усилия, за да създадемъ въ нашия Парламентъ и въ комисията единъ възможно най-добъръ законъ.

Г-да! Както казахъ, ще се спра само на нѣколко пункта отъ законопроектъ въ връзка съ ония възражения, които вече тукъ чухме отъ прѣждеговорившитѣ по този въпросъ, особено въ връзка съ ония възражения, които официално ние получихме отъ страна на габровскитѣ индустриалци, обаче пота bene, анонимно подадени, и отъ страна на българския икономически блокъ, който иска да прѣдставлява индустрията, търговията, занаятитѣ и цѣлия стопански животъ на страната, който засѣга и земледѣлското производство. Въ връзка съ тия възражения, които се правятъ и които принципиално сѣ направени, на които мѣстото е при първото четене на законопроектъ, азъ ще искамъ да се спра върху законопроектъ.

Г-да! Още когато ние внесохме нашия законопроектъ на 4 декемврий 1916 г., прѣди повече отъ една година, ние знаехме, че трудноститѣ не сѣ малко, ние знаехме, че да се уловятъ българскитѣ търговци, крѣговетѣ на нашето прѣдприемачество, на нашата индустрия, не е лесно. Ние

чувствахме мъжностият, но ние казахме, че ще прѣодо-
лѣмъ най-важнитѣ отъ тѣхъ. Въ всѣки случай, макаръ и
да сме мислили да вземемъ тогава по-малка сума, понеже
година е оттогава — врѣме, въ което станаха много по-го-
лѣми търговски операции, развиха се много повече банкови
операции, развиха се много повече държавни доставки,
такива на обществени, общински, окръжни учрѣждения и
специално, на първо мѣсто, за войската, то при все това
даже тогава ние при онѣзи норми, които опрѣдѣлихме,
считахме, че ще бѣде едно полезно дѣло. Сега въ собстве-
ния нашъ проектъ, въ който ние сме дали, като насока,
въ единъ членъ нормитѣ на облагането, ние сме готови да
направимъ онова измѣнение, което обѣщаватъ да бѣде
прието отъ финансовата комисиия, обаче, ние считаме, че
принципътъ, който е прокаранъ въ нашия законопроектъ,
ще трѣбва да се възприеме отъ Народното събрание. Г-да!
Възможно е, че тѣзи, които подиръ мене ще говорятъ,
ще се спратъ на сѣщия въпросъ, понеже отъ досегашиитѣ
обяснения, които съмъ ималъ съ господата, познаващи
въпроса, видѣхъ, че дѣйствително основното, което ги
смущава, е начинътъ на облагането, респективно начи-
нътъ, по който ще се опрѣдѣлятъ печалбитѣ. Ето защо
още тогава въ нашия законопроектъ, прѣди 13 мѣсеца, като
знаехме, че нито въ индустрията изобщо има модерностъ
на организацията или въ воденето на книгитѣ, нито въ бан-
ковото дѣло, особено въ малкитѣ банкови заведения, нито
въ много индустрии, които още не сѣ стѣпили здраво на
модерни крака, нито пъкъ особено въ по-дребната търго-
вия, ние казахме, че все-таки най-добриятъ способъ ще
бѣде да прибѣгнемъ пакъ къмъ това, което въ тѣхъ са-
митѣ бихме могли да намѣримъ, макаръ въ най-прими-
тивнѣ състояние, като имаме и помощта на финансовитѣ
власти, които биха успѣли да ни улеснятъ въ скрититѣ и
прикрити операции и дѣйствия. Г. министърътъ на финан-
ситѣ слѣдъ насъ бѣше внесълъ законопроектъ съ единъ
принципъ на облагане и особено съ единъ другъ принципъ
за изчисление на печалбитѣ, а именно възъ основа на обо-
рота. Ние смѣтаме, че въ това отношение той не ще може
да се добере до достатъчно справедливи и точни данни, но
ще трѣбва да признае, че и това е една форма, и това е
една система, чрезъ която би могло да се узнае нѣщо за
извѣстни прѣдприятия. Но ние не бива да вземемъ само
това нѣщо откъснато, ами ще трѣбва да потърсимъ една
такава система, която да се приложи по възможностъ
върху цѣлото наше стопанство, върху цѣлата наша индус-
трия, върху цѣлото наше търговско състояние. На това
основание, г-да, ние продължаваме да настояваме, че прин-
ципътъ на облагането ще трѣбва да бѣде оня принципъ,
който ние поддържаме и по отношение на цѣлата данѣчна
система върху приходитѣ и имотитѣ, а тоя е — една въз-
можна за у насъ прогресия. Г. финансовиятъ министъръ
е приелъ една основа, както ще видите самички, въ чл. 3,
съ която той засѣга даже оборотъ отъ 5 хиляди лева —
отъ тамъ той почва, отъ 5 хиляди до 50 хиляди лева —
и върху тѣхъ прѣсметъ единъ процентъ 55 не на данѣка,
— това добръ да се разбере — но на оцѣнката на възмож-
ната печалба, върху която послѣ ще послѣдва опрѣдѣля-
нето на данѣка. Защото отъ нѣкои обяснения отъ сѣрѣ-
на господата, които говориха тукъ прѣди менъ, азъ ви-
дѣхъ, че има нѣщо неясно у нѣкои отъ тѣхъ. Нѣкои си-
таха, че тѣзи посочени тукъ проценти ще бѣдѣтъ просто
вземени направо върху сумитѣ на оборота и че едва-ли не
ще стане едно конфискуване на цѣлия имотъ и даже нѣ-
мало да стигне капиталътъ, който се обръща, за да по-
крие този данѣкъ. Идеята на законопроекта не е такава;
туй е само единъ начинъ, по който се изчислява възмож-
ната печалба, който начинъ — ще трѣбва да заявя — съ-
държа въ себе си много недостатѣци, трудности и почти
невъзможността за една оцѣнка, особено при търговитѣ
и индустриитѣ, въ които оборотътъ се движи съ различна
бързина, въ които оборотътъ не е отъ едно и сѣщо есте-
ство, въ които има различни очаквани печалби и въ които
сравнението е невъзможно. Но това, на което азъ искамъ да
обърна вниманието и което се свързва съ въпроса за раз-
мѣра отъ печалба, която ние трѣбва да засегнемъ като на-
чало въ облагането, то е именно началото на 5 хиляди
франка оборотъ. Г-да! 5 хиляди франка може да бѣде
плодъ на единъ капиталъ отъ 2 хиляди франка, а може и
отъ 1000, може и отъ 500, споредъ естеството на работата, а
то ще рече да се засегнатъ всичкитѣ, до най-долната бакал-
ска търговия и до най-малкия занаятъ. Естествено е, че този
въпросъ, който е въпросъ на комисията, не може да остане
тѣй като основа на закона, защото тѣкмо възраженията,

които се направиха вчера отъ страна на земеделската
група — отъ двѣтъ ѝ крила — по отношение на земедел-
цитѣ-тютюнопроизводители, ще иматъ значение и за дреб-
нитѣ търговци и за дребнитѣ занаятчии. Ние тукъ имаме
случай да приказваме и да се погрижимъ за много отъ
словесетѣ на нашето общество. Трѣбва да се признае, че
дѣйствително въ войската има много занаятчии и много
дребни търговци, които сѣ затворили работилницитѣ и
дюкянитѣ си, женитѣ имъ не сѣ могли да ги отворятъ, и
отъ тѣхъ има много вече, особено въ малкитѣ градове на
България, които сѣ достигнали дотамъ, щото, като не мо-
гатъ да получаватъ и помощи, понеже минаватъ за хора
съ състояние — понеже владѣятъ нѣкакви си инстру-
менти, иматъ дюкяни, фирми — продаватъ своя собственъ
инвентаръ, което имъ е ужъ капиталътъ, ако не е изяденъ
чрезъ залагане прѣдварително. Тѣй щото, ако ние бихме
отишли до тая крайностъ надолу, вмѣсто да увеличимъ
процентитѣ нагорѣ, тогава ние дѣйствително ще трѣбва да
дадемъ право на онова изложение на икономическия блокъ,
въ което се говори за разорението на занаятчиитѣ и на
дребнитѣ търговци. Азъ не считамъ, че това ще бѣде же-
ланието на Народното събрание, нито нашата група же-
лае да се намалятъ процентитѣ за дѣйствителнитѣ миллио-
нери и станалиитѣ твърдѣ богати хора въ врѣме на вой-
ната поради равенство-нѣкакво, като се засегнатъ дреб-
нитѣ съществуващи. Както казахъ, въ този членъ на за-
конопроекта на г. министра на финанситѣ ще трѣбва да
се тури като основа облагането на печалбитѣ, и то про-
гресивно, като се почне отъ една норма по-висока. Ако би
да се възползуваме отъ оборота, като срѣдство за изчи-
сление, този оборотъ не може да бѣде по-малкъ отъ
30 хиляди франка, а даже и повече; а ако почнемъ отъ пе-
чалбата на търговията и др., тя не може да бѣде по-малка
— не отъ оборотъ 5 хиляди лева — ами отъ 5 хиляди лева
печалба. Въ всѣки случай, въ стремлението ни да фаво-
ризираме или да не ускоримъ унищожението на постра-
далия занаятчия и дребенъ търговецъ, можемъ да напра-
вимъ едно измѣнение въ комисиата и да туримъ една пра-
вилна база. Обаче всичко това трѣбва да бѣде изкупено
съ увеличение процентитѣ нагорѣ и съ вървението прѣвъ
една прогресия — идеална прогресия азъ не виждамъ да
може да се постигне — но въ всѣки случай не трѣбва да
остане при еднакви проценти, при които г. министърътъ на
финанситѣ е останалъ. Г. министърътъ на финанситѣ, ко-
гато стига до чл. 4, въ който опрѣдѣля процентитѣ, казва:
реализираниитѣ печалби, изчислени възъ основа на обо-
рота въ прѣдшествующия членъ, ще бѣдатъ облагани съ
25%, когато се касае за доставки, прѣдприятия и пр. на
държавни и обществени учрѣждения, и 20% за други. Г-да!
Това е нагледъ много хубаво, понеже приказва за еднак-
востъ и равенство, но не трѣбва да се забравя, че равен-
ството или, както го казватъ, еднакъвъ процентъ, про-
порционалностъ, е отстъпило отдавна въ съзнанието на
всички добри оцѣнители на доходитѣ и въ съзнанието на
всички добри познавачи на данѣчната система, въ съзна-
нието на всички, които искатъ непрѣмѣнно, и особено въ
такива изключителни врѣмена като днешнитѣ, тежестта на
държавата да пада върху силнитѣ, здрави плещи на иконо-
мически способнитѣ и на тѣзи, които най-много и на
първо мѣсто използватъ врѣмето, използватъ стопан-
ския животъ сега.

Не знай каква е наклонността по този въпросъ на г.
финансовия министъръ, обаче нашата група настоява на
този принципъ, който е влѣзълъ въ нашия законопроектъ,
и се надѣва, че въ това отношение ще се намѣрятъ при-
върженици и отъ другитѣ групи, за да можемъ да стѣпимъ
на тая база при създаването на закона въ финансовата
комисиия. Понеже, г-да, ще се касае за различни индустрии,
различни търговии, азъ съмъ приготвилъ една моя смѣтка
за нѣкои проценти, но това е твърдѣ подробно, та ще го
внеса въ комисиата, където, въ борбата съ контрата про-
екти, ще може да се получи единъ резултатъ, който да
даде на съкровището прѣдполагаемитѣ суми.

Единъ другъ въпросъ, наредъ съ този, основния, г-да,
е въпросътъ за валидността на закона, за началото на
облагането. Азъ виждамъ въ възраженията на икономи-
ческия блокъ, както и въ тѣзи на габровскитѣ индустри-
ялци, сѣщия този елементъ: не бивало да се дава
обратна сила именно на такъвъ законъ. Ние отговаряме,
че тѣкмо на такъвъ законъ се дава обратна сила.

К. Лулчевъ: Тѣкмо за това се създава.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Да, тъкмо за това се създава, за да улови създаденият печалби. Върно е само едно: че колкото повече ние се отдалечаваме от началото на войната — както, за жалост, ние сме вече двъ и половина години далеч от това начало — толкова повече става трудно за сгането на онъзи, които ще може да се изпълзнят от закона. Собствено ншата борба тук за този закон от това се диктуваше, ние чувствахме, че това изкъсване и този бавеж прѣслѣдватъ тая цѣль; даже азъ хухъ ужъ отъ сериозни хора, че единъжъ мине ли войната, слѣдъ мира нѣма вече да мислимъ за този законъ. Даже казватъ ни заинтересовани кръгове: нека законътъ да има валидност отъ датата на неговата публикация. Ами че, г-да, това не е сериозно, защото тъкмо сега, когато въ края вече се уреди въ дирекцията и покупателна централа; когато онова, което се считаше отъ началото отъ насъ за необходимо, а именно да доведемъ работата до едно държавно интервениране въ цѣлия стопански животъ на страната; сега, когато това вече се осъществява, макаръ не въ пълнителъ му форми: нѣма вече такава търговия, нѣма толкова производства, ненормирани, незасегнати отъ дирекцията, съ други думи нѣма какъвъ данъкъ да съберете. Тогава нѣма да говоримъ за 120 милиона или повече приходъ, ами ще говоримъ за нищожни нѣколко милиона. Г-да, нашата група даже мисли и друго. Ние казваме сега, че нѣма да искаме за връме отъ 1 септември 1915 насамъ; ние подигаеме и другъ единъ въпросъ: дали не е право и основателно да опидемъ малко задъ 1 септември. Защото, г-да, отъ началото на обществената криза, когато се обяви европейската война и особено, подчертавамъ този фактъ, когато Турция се намѣси въ войната прѣзъ октомври още 1914 г. и у насъ се разиграше търговия на първо мѣсто съ Турция, и послѣ съ други

А. Ляпчевъ: Кашкавалътъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Тогава, прѣди всичко, станаха онъзи прочути афери и прочути търговски сдѣлки, за които се говори не веднъжъ въ Народното събрание и частъ отъ печалбитъ на които останаха въ джобовѣтъ на господата отсрѣща. Азъ считамъ, г-да, че ще бѣде срамно, ако би могло да се приеме гледището да се прилага оттогава, откогато би билъ той публикуванъ. На това ние противопоставяме, както казахъ, мисълта, че той трѣбва да иде още по-назадъ, и не зарадъ това, защото на други мѣста датира отъ началото на европейската война, и не зарадъ това, защото ние желаемъ въобще да разширимъ неговия размѣръ, а зарадъ това, защото цѣльта, която ние прѣслѣдваме съ облагането съ данъкъ, тъкмо налага да се засегнатъ такива печалби. Ами че тъкмо въ онова връме, прѣди създаването на първия комитетъ за стопански грижи и по връмето между първия и втория и между втория и дирекцията, ние знаемъ степенъта, въ която се развива тогава печалбитъ. Спекулацията се развиваше свободно при онази слаба контрола, която упражняваха комитетитъ на прѣдвидливостъта, а даже и абсолютно безконтролно прѣзъ този периодъ отъ една цѣла година до намисането на България въ войната. Тѣй щото считамъ, че по този втори пунктъ ще трѣбва да бѣдемъ всички съгласни, и не можемъ да оперираме съ разни казуистични съображения, за кой законъ кога би могло да има обратна сила и кога не. Никакви формални съображения не могатъ да играятъ роля въ случая, а има реални съображения, че държавата трѣбва да посегне за сподѣляне на печалбата, реализирана прѣзъ връме на войната, съ ония, които сѣ я реализирали. Другъ принципъ нѣма и не може да има.

Но, г-да, прѣди да заключа съ тѣзи два въпроса, трѣбва да мина на третия. Азъ зная още една много голѣма трудностъ — тя е самата финансова администрация. Каза се това и отъ прѣждеговорившиятъ оратори. Азъ зная, г-да, голѣмото разстройство на нашата финансова администрация; зная твърдъ некрасиви работи за нѣкои нейни членове при облагането въобще съ данъци у насъ; и туй не е само за изключителното връме, но въобще може да се каже за начина, по който се облагатъ хората съ данъкъ занятии или съ данъкъ върху сградитъ — за него можемъ да кажемъ много по отношение на комиситъ, които облагатъ, и по-нататъкъ за контролнитъ комисии, които сѣ послѣдната инстанция по въпроса; азъ зная и нѣщо повече: че даже и онова горѣдолу стабилно състояние, което ние имаме за нашитъ финансови органи по прѣдното облагане, сега е нарушено въ връме на войната. Г. Тончевъ си бѣше поставилъ като-че-ли за цѣль да си разстрои персо-

нала. Замѣниха го съ много повече неподготвенъ персоналъ. Азъ имамъ отбѣлзани много случаи на съвършено лоши назначения, размѣствания и пр., тъкмо въ едно вѣдомство, въ една областъ, въ която би трѣбвало да се стремятъ всички къмъ единъ стабилитетъ, отъ който зависи много самото дѣло на държавата. Стабилитетътъ на чиновническия персоналъ трѣбва да бѣде идеалъ на всички области, но въ финансовата прѣди всичко. Защо това? Защото комиситъ сѣ съ голѣма властъ; защото и въ законопроекта на финансовия министъръ изрично е казано, че ако финансовиятъ началникъ не е съгласенъ съ болшинството на комисията, то той пакъ може да прѣдяви прѣдъ министра на финанситъ своето мнѣние, да настоя за прие-мането на неговата оцѣнка и пр. Това е така; азъ съмъ съгласенъ, че трѣбва да има една финансова властъ, която трѣбва това да стори, но тая финансова властъ не е въ България, тая финансова властъ се губи въ въздуха, тая финансова властъ не е оная безпристрастна властъ, която може да задоволи, да държи смѣтка за дѣйствителнитъ интереси на тѣзи, които се облагатъ, и да не прави разлика между партизани и непартизани, да се не влияе отъ партизани, и нейнитъ рѣшения да не бѣдатъ прѣдварително пригответи въ нѣкое кафене, дѣто депутати или други влиятелни хора отъ мѣстността ще рѣшаватъ въпроситъ за данъкъ, ще фаворизиратъ приятели или ще прѣчатъ на противници. Това сѣ пакости, които ние имаме подъ ръка всѣки день, и пазете се, г-да, да не би чрѣзъ този недостатъкъ не само на този законъ, а на всички наши фискални закони, при тази лоша финансова администрация, да направите невъзможенъ закона. Никакви теоритически съображения и никакви изостряния на въпроса за непоравимитъ сега, до 1 януарий 1918 г., въпроси на нашата финансова администрация, не могатъ да ни спратъ. Ние ще трѣбва да прѣслѣдваме и контролираме и нейнитъ дѣла. Ние ще трѣбва, обаче, да наложимъ данъка, и нека въ този данъкъ да има несправедливостъ толкова и толкова процента, нека въ неговото прилагане се окажатъ нѣкои спорове, които ще трѣбва да бѣдатъ рѣшени чрѣзъ съдилища и комисии, но ще бѣде прѣстъпно само затова да се откажете отъ данъка, каквато тенденция се забѣлзва у много господа отъ разни страни. Ще бѣде много нетактично отъ страна на онъзи, който отива да изтъква такива съображения, които може да бѣдатъ изтъквани само като прѣдупрѣждения, защото дава вода въ воденицата на онъзи, които въ сѣщностъ не желаятъ този законопроектъ.

Г-да! Ще трѣбва да кажа, че министърътъ на финанситъ не е засегнатъ въ чл. 1 и подиръ това въ чл. 2 цѣлия стопански животъ тѣй, както трѣбва единъ такъвъ законъ да го засегне. Идеята да бѣдатъ всички засегнати първоначално не е била далечъ отъ Финансовото министерство. Ако вземемъ онзи проектъ, който е напечатанъ, но е оставенъ въ архивата и прѣдшествува сега разглеждания, ще видимъ, че къмъ чл. 2 има още една алинея, въ която е казано това, което ще трѣбва да бѣде въобще казано въ закона, а именно: (Чете) „Освѣтъ това, облагатъ се съ данъкъ за печалба и всички лица, които, макаръ и необложени съ данъкъ занятии, купуватъ, прѣпродаватъ цѣнни книжа“. Азъ ще прибавя: купуватъ, прѣпродаватъ, търгуватъ въобще. Както е създаденъ законопроектътъ, ако така би миналъ, тогава, г-да, ще бѣде засегнатъ само онзи търговецъ прѣдприемачъ, фабрикантъ, банкеръ и пр., който плаща данъкъ занятии, съ други думи казано, който е признатъ за такъвъ и прѣди войната, и сега. А ние знаемъ, че това състояние е коренно промѣнено. Въ голѣма степенъ дѣйствителнитъ търговци и индустриалци се намиратъ не въ своитѣ заведения и при своитѣ фабрики; дойдоха нови индустриалци, прѣдприемачи, търговци, комисионери, банкери, оператори съ разни цѣнни книжа, които собствено наситиха въздуха съ онази смрадна атмосфера на мръсна спекулация. Тѣзи спекуланти ще се изпълзнятъ отъ закона, ако това не е нийдѣ казано; затова нарочно цитирамъ, за да видите мисълта на финансовия министъръ въ прѣдшествующия законопроектъ е казано: (Чете) „Всички лица и дружества, които сѣ купували каквито и да било прѣдмети, стоки и цѣнни книжа...“, а въ настоящия законопроектъ цѣннитъ книжа сѣ изключени. Г-да! Цѣннитъ книжа, особено при този бѣсъ, който тукъ, въ София, се развива, играятъ много голѣма роль. Какво ще бѣде тѣхното бѣдаще, какъвъ крахъ би настналъ въ много клонове на тѣхното употрѣбление, тя е една втора работа; за нея при другъ случай мога да говоря, но сега констатирамъ, че цѣннитъ

книжа, такива, които имат надежда за успѣхъ, и такива, които нѣматъ, такива, задъ които стоятъ дѣйствителни финансови крѣгове и ще бѣдатъ полезни за стопанството на България, и такива, които сѣ само за спекула, за моментно използване на конисктурата — тѣзи цѣнни книжа трѣбва да бѣдатъ уловени отъ закона. Г-да! Азъ ще трѣбва да ви кажа, че въ това отношение сѣмъ напълно съгласенъ съ изложението на „Икономическия блокъ“, което е подадено на 9 декемврий 1917-г. въ Народното събрание до председателя, съ копие до министра на финанситѣ и министра на търговията, регистрирано на 14 декемврий, прѣди 2—3 дена. За да не казвате вече, че ние сме партизантауваи противъ нѣкой намъ неприятни крѣгове, ще ви цитирамъ какво казватъ самитѣ търговски и индустриални крѣгове, които срѣщатъ всѣки день прѣдъ очитѣ си своитѣ нови конкуренти. Въ пунктъ трети отъ изложението казватъ изрично: (Чете) „Още въ началото на настѣпилата криза — говорятъ за врѣмето отъ 1914 г. — въ страната ни нахлуха разни спекуланти чужди подданици, които, необезпокоявани отъ никого, се впуснаха и закупили отъ пиящата останалия малтъкъ стокъ отъ манифактурни, колониялни и други стоки, които продаваха съ грамадни печалби и извършиха най-отвратителни спекулации; това продължаваше доста дълго врѣме, тѣ натрупаха грамадни печалби и си заминаха, щомъ си свършиха спекулацията“. Останаха, обаче, тѣхнитѣ български съдружници, които продължиха тѣхната спекулация въ по-нататѣшни прѣдприятия и на българска почва вече. Но въ пунктъ 4, г-да, е казано това, на което азъ желая да обърне внимание. (Чете) „Освѣнъ чуждитѣ спекуланти, явиха се и мѣстни отъ разни професии, които никога въ живота си не сѣ били търговци, безъ регистрирани фирми, безъ редовни търговски книги и безъ да плащатъ дантъкъ занятие, . . .“

М. Такевъ: Жѣбни лѣкари, медицински лѣкари.

Д-ръ Н. Сакаровъ: . . . тая плеада нови на врѣмето търговци, фаворизирани и улеснявани, монополизираха търговията, като заеха мѣстата на истинскитѣ търговци, доставяха и трѣгуваха съ всичко и лесно печелиха милиони“. Г-да! Азъ поддържамъ тѣзи пунктове отъ изложението на „Икономическия блокъ“, безъ да сѣмъ съгласенъ съ по-прѣднитѣ и по-подирнитѣ. Цитирамъ ги нарочно, защото това е едно избличение отъ крѣговетѣ на търговията и индустрията, които въ практическия животъ, тамъ на масата въ банката, въ заведението, работилницитѣ, дѣто сѣмъ трѣгували, сѣмъ се срещнали съ този родъ свои конкуренти, и които конкуренти, понеже не сѣмъ плащали дантъкъ знятие, иматъ възможностъ да се изпълзнатъ отъ закона при така редактирани проектъ на г. финансовия министъръ, когато нашата воля ще трѣбва да бѣде изразена въ смисълъ, че всички тѣзи спекуланти, даже ако обичате на първо мѣсто този родъ спекуланти, трѣбва да бѣдатъ засегнати като търговци наврѣмето.

Министъръ Д. Тончевъ: Това е моя мисль.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Щомъ е и Ваша мисль, още похубаво. — Г-да! Ние считаме, че ако има мѣчнотия да се узнаятъ печалбитѣ на такива търговци, ще трѣбва да употребимъ даже репресалии. Министърътъ на финанситѣ е прѣдвидѣлъ въ чл 23 слѣдното: (Чете) „На откривателитѣ, които установятъ по единъ безсѣмнѣнъ начинъ приблизителенъ оборотъ или печалба, се плаща възнаграждение 15% отъ събирания дантъкъ — единъ размѣръ“. Размѣрътъ ми се вижда много голѣмъ, но това не е принципиаленъ въпросъ. Идеята тукъ проихожда отъ нуждата да могатъ да се уловятъ различнитѣ печалби. Може нѣкой да съобщи на финансовата власть за извършени доставки, за извършени операции, за извършена търговия, особено въ голѣмъ масщабъ, която е прикрита поради това, че е подъ друга професия, поради това, че е безъ регистрирована фирма, поради това, че е на комисионерски начала и която трѣбва да бѣде засегната отъ закона. Подобна идея въ другитѣ наши фискални закони има, тя не е нова. Тѣй щото по принципъ противъ тази идея нѣмамъ нищо. Ще трѣбва да видимъ само дали тоя голѣмъ размѣръ нѣма да доведе една корупция, макаръ да е казано, че азъ сѣмъ дълженъ да подчертая, че въ това отношение е възможна корупция, която ние нѣмаме намѣрение да насърчаваме. На всѣки случай идеята сама по себе си прилагана отъ добри хора може да даде добри резултати. Размѣрътъ на възнаграждението лѣкъ на онѣзи чиновници, които работятъ по при-

лагането и събирането на дантъка, именно 3%, трѣбва да бѣде много намаленъ, ако въобще остане.

Нѣкой отъ лѣвицата: Вие, одобрявате ли го?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Казвамъ, че ми прави впечатление, какво е много високъ тоя процентъ.

Нѣкой отъ лѣвицата: 3 милиона лева ще бѣде.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не 3 милиона, а повече. Подобенъ принципъ има сѣмъ и въ други фискални закони. Ако, обаче, комиснитѣ, които облагатъ, ще си получаватъ съответнитѣ възнаграждения, нѣма защо да се прѣдвижда подобно възнаграждение. Въ по-раншния проектъ на г. министра на финанситѣ нѣма такова разпореждане, а въ прѣд-послѣдния бѣше прѣдвиденъ другъ размѣръ за възнаграждение на чиновницитѣ. Ние ще трѣбва, слѣдъ като ни се дадатъ данни отъ г. министра на финанситѣ, да опрѣдѣлимъ начина, по който ще се дава възнаграждение на разнитѣ комисии и чиновници по облагането и събирането на данѣнитѣ, особено ако имаме вътмененъ персоналъ. Но по-важенъ е въпросътъ да се намѣрятъ способи, по които не-прѣмѣнно финансовата администрация да улови тѣзи, които сѣмъ спечелили прѣзъ войната и които трѣбва да платятъ тѣзи данѣтъ.

Но, г-да, поврѣщамъ се на възраженията, които се правятъ. Разбирамъ, както казахъ и въ началото, че за дребнитѣ занаяти, за дребната търговия, за дребнитѣ стопани въобще държавата не трѣбва да създава закони, съ които да ги ошетава; разбирамъ, че единъ законъ не трѣбва да има за цѣль да унищожава вложения капиталъ въ такава дребна търговия или дребна промишленостъ, касае се за едритѣ, за състоятелнитѣ, които сѣмъ спечелили; разбирамъ нѣщо повече, че въ прѣдстоящото бѣдаче подиръ мира, както и досега, именно стопанскиятъ животъ ще съставлява основата за общокултурното развитие на България. Тѣй щото нашата идея не е тази. Не е въпросъ, значи, за едно разрушение на стопанския животъ, а е въпросъ за сподѣляне печалбата, която е плодъ на войната, а която е плодъ на особената конюнтура на врѣмето, за която, значи, държавата е благоприятствувала чрѣзъ самата война. Не може да се отива до тази крайностъ, до която отиватъ фабрикантитѣ отъ Габрово, анонимно подали едно изложение — при това, г-да, слѣдъ като заявяватъ сами, че не знаятъ, че е внесенъ законъ; слѣдъ като сами заявяватъ, че се говорѣло, че ще се внесе законъ въ Народното събрание, и безъ да знаятъ подробноститѣ — да прѣдставятъ, че едали не, ако индустрията се наговори съ подобенъ дантъкъ, тя ще бѣде разрушена. Разбирамъ, г-да, че много индустриалци сѣмъ съществували налице; допускамъ, че е имало индустриалци, из които само името е било голѣмо, но задълженията на които сѣмъ били сѣмъ голямъ; допускамъ, може би, да сѣмъ били прѣдъ крахъ и нѣкои да бѣдатъ прѣдъ крахъ, но да казватъ тѣ, че ще бѣде разрушена българската индустрия днесъ, въ врѣме на войната, особено текстилитѣ фабрики въ Габрово и Сливенъ, които сѣмъ работили за войската, когато още не бѣха нормирани цѣнитѣ на суровитѣ и изработени материяли — г. министърътъ на финанситѣ правилно прѣдвижда начина на прѣсмѣтане дантъка върху печалбитѣ, добити отъ продажба на прѣдмети, цѣнитѣ на които сѣмъ нормирани — да казватъ тѣ, че ще бѣдатъ опропастени, ако имъ се вземе такъвъ дантъкъ, азъ мисля, г-да, че тѣ считатъ Парламента заслужилъ да му се подиграватъ. То е срамътъ да се явяватъ фабрикантитѣ отъ Габрово, да се явяватъ доставчицитѣ на армията, да се явяватъ прѣдприемачитѣ отъ днешно врѣме и да казватъ, че тѣ сега ще се опропастятъ, тъкмо сега, когато сѣмъ спечелили нѣмъ-много. Нима трѣбва да ви наброявамъ имена, г-да, за да видите кой е този габровски или сливенски фабрикантъ, който вслѣдствие на войната да не е купилъ не само въ своя роденъ градъ, но на първо мѣсто въ София грамадни имоти въ сгради или голѣми мѣста. Отворете което обичате съобщение за основанитѣ банки или акционерни дружества и прочетете кои сѣмъ въ управителния съветъ на тия дружества и съобразете какво ще рече да бѣдете членъ въ управителния съветъ на една банка или акционерно дружество, за да видите какъвъ цинизмъ трѣбва да се крие въ тоя опитъ да се казва въ очитѣ на Народното събрание, че тѣ ще бѣдатъ разорени, ако то рѣши да вземе отъ тѣхъ една частъ отъ печалбитѣ, добити прѣзъ врѣме на войната. Може ли, г-да, да се твърди днесъ, че тѣзи наши фабриканти, отъ които, както

казахъ, може да има нѣкои, които да сѣ били и прѣдъ крахъ, не сѣ спечелили? Може ли да се твърди, че на цѣлото фабрично производство не трѣбва да се посѣга, защото щѣло да пропадне? Азъ смѣтамъ, че туй е подъ всѣка критика и че не е достатѣчно само учудването и възмущението ни отъ тия фабриканти, макаръ че тѣ на края казватъ: готови сме най-сетнѣ да ни обложите, откогато законътъ влѣзе въ сила, за да не ни обвините, че не сме патриоти, че не милѣемъ за България и не желаемъ да помогнемъ на България въ нейнитѣ тежести отъ войната.

Министъръ Д. Тончевъ: Азъ не желая да изпусна ни една дума отъ това, което ще каже г. Сакаровъ, а пкъ,

отъ друга страна, въ 8 ч. съмъ длъженъ да изпълня едно обществено задължение. Затова ще ви моля да прѣкратимъ сега дебатитѣ и утрѣ да продължимъ.

Прѣдседателътъ: Ще опрѣдѣлимъ дневния редъ за утрѣ.

Най-напрѣдъ ще изслушаме рѣчта на г. Сакарова; на второ мѣсто ще бжде докладътъ на бюджетарната комисия по бюджетопоекта за разходитѣ по Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството и слѣдъ това ще слѣдватъ останалитѣ точки отъ днешния дневенъ редъ.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 7 ч. 50 м. вечерътъ)

Прѣдседателъ: Д-ръ Д. К. ВАЧОВЪ

Секретаръ: Д-ръ В. ЧЕРНЕВЪ

Началникъ на Стеѳографското бюро: Т. ГЪЛЖБОВЪ